CE NU ȘTIM DESPRE **DIMITRIE CANTEMIR**: A FOST UN MUZICIAN DESĂVÂRȘIT

5 948489 149443 00261

AN XXIII · NR. 261 · **15** LEI
OCTOMBRIE 2023
APARE PE 15 ALE FIECĂREI LUNI
DIRECTOR ION CRISTOIU

REVISTĂ + CARTE
DIMITRIE CANTEMIR
OMUL, SCRIITORUL, DOMNITORUL
I. MINEA
39,99 LEI

5 948494 290659 00261

Historia

WWW.HISTORIA.RO

RĂZBOIUL DE ZIUA ISPĂȘIRII

DIN MUZEELE ROMÂNIEI
LUMEA LUI GOPO LA BRAȘOV

DADAISMUL
HAZARDUL ȘI HAOSUL DEVIN ARTĂ

MISIUNEA LUI **VÎȘINSKI**

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA!

DIN OCTOMBRIE,
la toate punctele de difuzare a presei

Cartea
DIMITRIE CANTEMIR
omul, scriitorul, domnitorul
de I. Minea

PREȚ PACHET SPECIAL
39,99 LEI
numai împreună cu revista **Historia**, în limita stocului disponibil

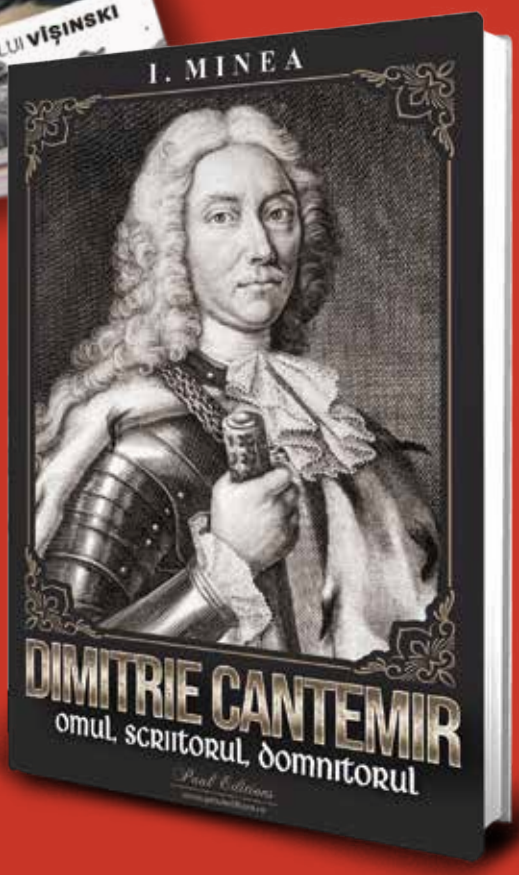

Historia.ro

ABONEAZĂ-TE!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0372.130.211

editorial

ION M. IONIȚĂ | REDACTOR-ȘEF **HISTORIA**

Europa, în fața unui pas istoric

Înaintea războiului din Ucraina, Uniunea Europeană intrase pe pilot automat, proiectele majore erau înghețate, iar afacerile de fiecare zi se rezolvau birocratic, datorită formidabilei mașinării instituționale de la Bruxelles.

Dar războiul a înlocuit dintr-odată discuțiile teoretice cu nevoia ca liderii europeni să-și asume decizii la scară istorică, pe care, în alte împrejurări, ar fi preferat să le amâne.

Una dintre aceste decizii este lărgirea Uniunii Europene. Subiectul dormea din 2013, când la Bruxelles s-a înălțat steagul Croației. De atunci, a venit șocul Brexit-ului, dar nicidecum vreo veste despre progrese înregistrate pe parcursul negocierilor de aderare a unor state care așteptau de ani buni. Și nu este vorba numai de Turcia, al cărei dosar se măsoară în decenii, fiind deosebit de dificil, ci și de țări mult mai ușor de integrat, dacă vorbim de Balcanii de Vest.

Europa celor 35

Acum, în discursul liderilor europeni a apărut formula Europa celor 35: cei 27 de membri actuali, plus cele 8 state cu statutul de candidat.

Evident, Ucraina este cel mai complicat dosar. Împreună cu Republica Moldova, Ucraina a primit statutul de candidat în 2022 și recunoașterea fermă a apartenenței celor două state la familia europeană. Dar Ucraina este în război, nevoită să lupte pentru a-și păstra suveranitatea, integritatea și independența. Mai mult, provocările legate de amploarea reformelor necesare transformării țării în vederea aderării sunt și ele enorme.

Perspectiva lărgirii masive a Uniunii Europene implică și reforme de substanță, de partea cealaltă. Uniunea Europeană însăși trebuie să se reformeze pentru a putea funcționa în viitor. Trebuie alte mecanisme de luare a deciziilor, este nevoie de alte bugete, de alte politici adaptate la noile realități. La fel cum liderii europeni nu vor accepta o aderare pe scurtături a noilor state, pentru că nu ar fi în interesul nimănui, la fel, Uniunea trebuie să admită că are nevoie să înceapă un proces de schimbare.

De altfel, un grup de experți franco-german lucrează la elaborarea primelor propuneri în acest sens. Uneori istoria te obligă să te miști repede, important este să nu pierzi ritmul.

sumar

OCTOMBRIE 2023

Historia

Director **Ion Cristoiu**

Redactor-şef
Ion M. Ioniţă

Creative Director
Mihaela Manolache

Editor coordonator
Florentina Ţone

Redacţia
Ciprian Plăiaşu
Adina Scorţescu
Iulian Sîmbeteanu
Ciprian Stoleru

Adevărul holding
TEL. 0372.130.335

Publicaţie tipărită la
rotografika

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING

Administrator special
Constantin Sandu

Director distribuţie
Daniela Zamfir

Coordonator producţie
Constantin Delta

Publicitate:
vanzari@ead.ro
d.stan@teaminnovation.ro

ISSN **1582-7968**

Adresa:
Şos. Fabrica de Glucoză nr. 21,
sectorul 2, Bucureşti
www.historia.ro

ABONAMENTE - INFORMAŢII ŞI RECLAMAŢII
0790139007 / 0790139009.
(numere cu tarif normal, disponibile de luni până vineri, între orele 9.00 şi 18.00);
abonamente@adevărulholding.ro

2023 Adevărul Holding. Toate drepturile rezervate. Opiniile aparţin autorilor.

Actualitate PAGINILE 5-7

Lumea lui Gopo la Braşov
DIN MUZEELE ROMÂNIEI PAGINILE 8-9

Războiul de Ziua Ispăşirii: conflictul fără învingători şi fără învinşi
DOSAR PAGINILE 10-33

FOTO COPERTĂ: GETTY IMAGES

Dadaismul
Hazardul şi haosul devin artă
ISTORIA ARTEI PAGINILE 34-41

Muzicianul Dimitrie Cantemir
ISTORII RECUPERATE PAGINILE 42-54

Misiunea lui Vîşinski
EVENIMENT PAGINILE 56-61

Agenda
PAGINILE 62-65

Kursk, o bătălie câştigată de serviciile de informaţii?
HISTORIA SPECIAL PAGINA 66

DE CIPRIAN STOLERU | FOTO: SHUTTERSTOCK

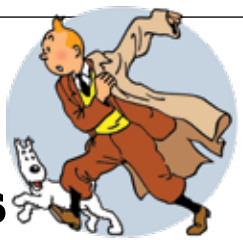

Asterix și Tintin
se confruntă într-o licitație la Paris

Cine valorează mai mult, Asterix sau Tintin? O pagină din revista „Lauriers de Cesar" și schița unei pagini din albumul „Coke en stock" vor fi scoase la licitație în aceeași zi, a anunțat Casa Daniel Maghen. Licitația este programată să se desfășoare la Paris, pe 16 noiembrie, relatează Agerpres. Pagina din „Lauriers de Cesar" (1972), un original în cerneală conținând și o dedicație a creatorului personajului Asterix, Albert Uderzo, este estimată la un preț de vânzare cuprins între 110.000 și 130.000 de euro.

Pagina originală cu numărul 48 din albumul „Coke en Stock", realizată în creion cu mină de plumb de creatorul de benzi desenate Hergé, are un preț estimativ puțin mai mic: între 90.000 și 110.000 de euro. Cele două pagini vor fi puse în vânzare alături de creații ale altor legende ale benzilor desenate.

O pagină în alb negru cu personajul Gaston Lagaffe („Un gaffeur sachant gaffer", 1969), realizată de Franquin, este estimată între 60.000 și 70.000 de euro. Pagini cu personajele Moebius („Major Fatal"), Jean Giraud („Blueberry, Chihuahua Pearl") și Will („Tif et Tondu, Plein gaz") sunt, de asemenea, propuse la vânzare.

Recordul de preț pentru Uderzo este o ilustrație a coperții albumului desenat „Le Tour de Gaule", realizată în guașă și cerneală, care a fost vândută cu 1,449 milioane de euro în 2017. Recordul pentru Hergé este de 3,175 de milioane de euro, stabilit în 2021, în urma vânzării unui proiect neselectat pentru coperta albumului „Le Lotus bleu", realizat în cerneală, guașă și acuarelă.

O.K. patron !
UN RAT NOIR !!!
...AGENT SECRET X-8
QUOI ! L'ESPION QUE J'AVAIS CONDAMNÉ À MORT ?
AU FAIT, CANAILLE ! QUE ME VEUX-TU ?
Tu ne t'en doutes donc pas ?...
T'ENLEVER ET TE FAIRE PARLER !
GRANDS MOYENS
LES GRANDS MOYENS
LA LIBERTÉ !

O pagină din banda desenată „Chlorophylle et les conspirateurs" (1955), realizată de Raymond Macherot, se numără printre lucrările scoase la licitație

A înlocuit tablouri cu falsuri și a vândut picturile originale

Un angajat al unui muzeu din orașul german München a recunoscut că a înlocuit mai multe tablouri dintr-un depozit cu falsuri și că a vândut picturile originale la licitație.

Inculpatul a lucrat din mai 2016 până în aprilie 2018 ca angajat tehnic al muzeului și avea acces la o cameră de depozitare în care erau păstrate tablourile, relatează Agerpres.

El a înlocuit pictura „Das Marchen vom Froschkonig", de Franz von Stuck, cu un fals. A înscris originalul la o vânzare organizată de o casă de licitații din München, care a vândut acea operă de artă cu 70.000 de euro unei galerii din Elveția. A făcut același lucru și cu alte tablouri, până ce a fost prins de autoritățile germane.

Tablouri de la Curtea Regelui Henric al VIII-lea vor fi expuse la Palatul Buckingham

Peste 100 de opere de artă care au fost realizate la Curtea Regelui Henric al VIII-lea vor fi vernisate în luna noiembrie la Queen's Gallery de la Palatul Buckingham.
Expoziția va include cel mai mare număr de lucrări ale pictorului german Hans Holbein cel Tânăr, prezentate împreună în Regatul Unit în ultimii 15 ani. Acest artist era pictorul oficial al Regelui Henric al VIII-lea și, totodată, cel mai influent artist din Anglia în timpul dinastiei Tudorilor.

Expoziția ,,Holbein At The Tudor Court'' va evidenția perioada petrecută de artist la Curtea regală engleză în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Operele de artă care vor fi expuse la Palatul Buckingham includ desene, picturi, miniaturi și ilustrații pentru cărți realizate de Hans Holbein cel Tânăr, relatează Agerpres.
Expoziția va prezenta și 40 de portrete pregătitoare, alături de lucrările finale realizate pe baza acestora. Printre ele se află și un desen care o prezintă pe Mary Shelton, devenită ulterior Lady Heveningham, o verișoară a Reginei Anne Boleyn și una dintre doamnele ei de companie. Mary Shelton era o bună prietenă a unor poeți precum Henry Howard, conte de Surrey, și există speculații că ar fi fost și una dintre amantele regelui englez.
Expoziția va putea fi vizitată la Queen's Gallery de la Palatul Buckingham în perioada 10 noiembrie 2023–14 aprilie 2024.

Veneția
încearcă să stăvilească fluxul uriaș de turiști

Veneția va testa un sistem de bilete pentru turiști începând din 2024 pentru a reglementa fluxul uriaș de persoane care vizitează celebrul oraș italian, a anunțat primarul Luigi Brugnaro.
Potrivit lui Luigi Brugnaro, consiliul executiv din Primăria orașului a dat undă verde pentru acest sistem de testare, care are scopul de a descuraja prezența călătorilor de o zi la orele de vârf, relatează Agerpres.
Edilul italian a spus că 30 de date calendaristice vor fi alese pentru a testa noul sistem, care va începe să fie implementat în primăvara anului 2024.
El va viza cel mai probabil weekendurile prelungite din primăvară și câteva weekenduri din timpul verii. Prețul biletelor va fi fixat inițial la 5 euro.
,,Regularizarea fluxurilor turistice la anumite intervale orare este necesară, dar asta nu înseamnă închiderea orașului. Veneția va rămâne deschisă pentru toată lumea'', a declarat primarul Brugnaro într-un mesaj publicat pe rețelele sociale.
Înaintea pandemiei de coronavirus, orașul italian primea peste 100.000 de vizitatori

Muzeul Cărții şi Exilului Românesc, deschis la Craiova

Muzeul Cărții și Exilului Românesc, amenajat în Casa Dianu, clădire cu statut de monument istoric din Craiova, a fost deschis, la sfârșitul lunii septembrie, acesta fiind un muzeu unic la nivel național, care pune la dispoziția publicului documente și opere aparținând unor personalități românești din exil. Noua instituție de cultură este primul muzeu de acest fel din țară și înglobează aproape 40 de colecții valoroase de cărți, manuscrise, elemente audio-video și obiecte personale și de artă aparținând generației exilului. Din patrimoniul muzeului fac parte fonduri de documente și colecții personale ale acad. Basarab Nicolescu, scriitorilor Mircea Eliade, Leonid Mămăligă, Vintilă Horia, Cicerone Poghirc, Andrei Codrescu, Cezar Vasiliu, Ion Deaconescu, regizorilor Andrei Șerban și Paul Barbăneagră, artiștilor plastici Corneliu Șerban Popa, Mircea Milcovitch, Maria Mesterou și Constanța Buzdugan, soților Rodica și Șerban-Viorel Stănoiu, soților Romulus și Ileana Vulpescu și istoricului V. Veliman, relatează Agerpres.
Muzeul Cărții și Exilului Românesc este și un spațiu interactiv, un centru de cercetări multidisciplinare avansate, ce pune la dispoziția vizitatorilor tehnică și aparatură de studiu de ultimă generație și un loc de întâlniri și dezbateri culturale.

pe zi. Autoritățile locale îi au în vizor pe turiștii de o zi, întrucât mulți dintre ei nu contribuie aproape deloc la economia locală.

Luna trecută, experți de la UNESCO au recomandat ca Veneția și laguna sa să fie înscrise pe lista siturilor de patrimoniu în pericol, invocând numeroase amenințări, inclusiv turismul de masă. Un comitet din cadrul UNESCO va analiza această recomandare. În urmă cu doi ani, un comitet al UNESCO a respins o recomandare similară a experților.

Locuitorii din regiunea Veneto, oamenii care lucrează, studiază sau s-au născut în Veneția și oricine deține o rezervare la un hotel din orașul italian vor fi exceptați de la obligativitatea de a cumpăra un bilet. Copiii sub 14 ani se vor număra, de asemenea, printre persoanele exceptate de la această obligativitate.

„Sistemul de rezervare nu este un instrument pentru a face bani", a spus Simone Venturini, membru al consiliului pentru turism din Veneția, ci mai degrabă „o garanție pentru a asigura o mai bună calitate a vieții pentru rezidenți" și o vizită memorabilă pentru turiștii care rămân peste noapte în oraș.

„După un proces îndelungat și dificil, a sosit timpul pentru o acțiune concretă. Nimeni nu ne-a arătat calea de urmat, noi mergem pe acest drum cu credința că managementul turistic este o prioritate pentru viitorul orașului nostru", a adăugat Simone Venturini.

Veneția și laguna sa au fost înscrise pe lista patrimoniului mondial UNESCO în anul 1987.

Statuete de lut și obiecte de metal, vechi de câteva mii de ani, descoperite la Timişeşti

Un grup de specialiști de la Complexul Muzeal Național (CMN) Neamț a realizat recent o cercetare arheologică pe teritoriul comunei Timișești, aflată pe malul drept al râului Moldova, în urma căreia au rezultat noi descoperiri importante, relatează Agerpres.

„Cunoșteam acest sit de mai bine de 10 ani, dar abia acum am reușit să facem un diagnostic arheologic aici pentru a înțelege mai bine etapele de frecventare a acestui loc. Surprizele nu au încetat să apară, cu toate că am săpat o suprafață restrânsă. Deși partea superioară a depunerilor arheologice a fost afectată de lucrările agricole, unele complexuri s-au păstrat destul de bine. Materialul arheologic este destul de abundent și spectaculos, atribuit în mare parte Eneoliticului", a declarat arheologul Vasile Diaconu.

Printre descoperirile cele mai interesante se numără mai multe statuete antropomorfe, specifice culturii pre-Cucuteni, dar și câteva piese de metal, cel mai probabil bronz, și care sunt legate de etapele mai târzii de frecventare a sitului.

CORINT ISTORIE

FRANK KRAKE

SUPRAVIEȚUITORUL.

MĂRTURIA ZGUDUITOARE A UNUI DEȚINUT DIN LAGĂRELE NAZISTE

Când Wim Aloserij avea 20 de ani, Al Doilea Război Mondial era în plină desfășurare, iar Olanda, țara sa, era ocupată de germani. Chiar dacă erau înconjurați de drame, tinerii olandezi aveau planuri, încercând să trăiască o viață cât mai apropiată de normalitate. Wim muncea din greu ca să învețe meseria de măcelar, iar la sfârșit de săptămână se relaxa plimbându-se cu caiacul pe apele Amsterdamului. Toate acestea s-au schimbat brusc în februarie 1943, când Wim a fost trimis în Germania, care ducea lipsă de muncitori.

După ce timp de un an a lucrat pentru societatea de tramvaie din Braunschweig, tânărul olandez și-a părăsit fără aprobare postul și s-a întors la Amsterdam. Fiind considerat inamic al Reichului nazist, a fost nevoit să se ascundă.

A fost descoperit, arestat și trimis în lagărele de concentrare din Germania, unde viața unui om nu valora nimic.

Când a conștientizat gravitatea situației, Wim și-a fixat un singur obiectiv: să supraviețuiască, pentru a putea povesti ororile pe care le-a cunoscut în lagăr!

CATEGORIA A
ISTORIE ȘI STUDII CULTURALE
EVALUARE CNCS 2020-2024

www.edituracorint.ro

Lumea lui Gopo *la Brașov*

DE IOANA ȘCHIOPU | FOTO: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE BRAȘOV

În anul Centenarului Gopo, Muzeul Județean de Istorie Brașov a organizat o expoziție inedită despre viața și realizările lui Ion Popescu Gopo. Din expoziție nu lipsesc marile diplome și premii internaționale cu care a fost distins artistul de-a lungul vieții. Printre acestea se remarcă diploma premiului Palme d'Or, primită de Ion Popescu Gopo la Festivalul Internațional al Filmului de la Cannes din anul 1957.

„Scurtă istorie despre Gopo", expoziția „trofeu" a Centenarului Gopo, a fost deschisă la Casa Sfatului din Brașov, în cadrul Festivalului Internațional de Benzi Desenate Istorice Brașov 2023. Pentru prima dată, Arhiva Națională de Filme și Studioul Cinematografic ANIMAFILM au participat cu piese istorice la o expoziție muzeală, acestea constituind miezul prezentării de la etajul Casei Sfatului și sursa de inspirație pentru autorul designului poveștii despre Gopo, Nicolae Pepene. Portofoliul de bunuri culturale a fost completat de Fundația Gopo și colecția privată Lucian Oancea.

Ion Popescu Gopo a iubit Brașovul foarte mult. Într-atât încât și-a dorit să se mute în acest oraș. Prin urmare, nu a fost deloc întâmplător când doamna Anca Moscu, nepoata maestrului, a ales Casa Sfatului pentru „casa" Centenarului Gopo.

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE BRAȘOV

Muzeul Judeţean de Istorie Braşov este una dintre cele mai importante instituţii culturale publice ale judeţului Braşov. Deţine cel mai mare patrimoniu istoric mobil al judeţului Braşov (159.255 de piese), acoperind toate epocile istorice, din preistorie până în perioada contemporană. Muzeul organizează diverse evenimente culturale (expoziţii, seminare, conferinţe, dezbateri, festivaluri etc.), în parteneriat cu instituţii și organizaţii publice sau private.

PROGRAM DE VIZITARE:
MARŢI-DUMINICĂ – 10:00-18:00

TARIFE DE VIZITARE: ADULŢI – 7 LEI, ELEVI ȘI STUDENŢI – 1,5 LEI, PENSIONARI – 4 LEI , PERSOANELE CU DEFICIENŢE BENEFICIAZĂ DE GRATUITATE.

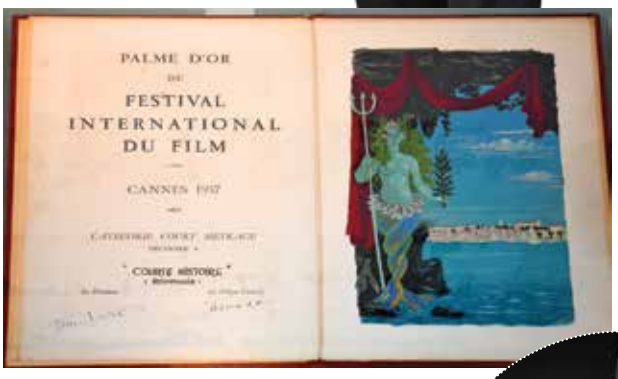

,,Scurtă istorie despre Gopo“ este împărțită în două secțiuni: ,,podiumul“ animației și ,,culorile“ lumii lui Gopo, pe lângă cele mai importante filme de animație și secvențe din filme artistice.

„OMULEȚUL LUI GOPO“

Zâmbetul „Omulețului“ care a fermecat și continuă să farmece generații întregi de români este o bornă importantă în prezentarea moștenirii artistice lăsate de Ion Popescu Gopo la aniversarea unui secol de la nașterea sa (1 mai 1923). „Când am văzut că nu pot să egalez perfecțiunea lui tehnică (a lui Walt Disney, n.n.), am început să fac filme anti-Disney. Deci, frumusețe – nu, culoare – nu, gingășie – nu. Singurul domeniu în care puteam să-l atac era subiectul. (...) Am făcut un omuleț cu mare economie de linii. Ochii lui sunt două puncte, nu și-i poate da peste cap și nici nu se uită galeș. Mi-am redus de bunăvoie posibilitățile. Gura lui este aproape imobilă. Nu am folosit nici expresia feței. Subiectul însă a căpătat forță“, declara, peste ani, Ion Popescu Gopo.

DIPLOMA PREMIULUI PALME D'OR

„Treptele“ carierei lui Ion Popescu Gopo sunt marcate de diplome de festival, trofee și afișe de filme. Vedeta cronologiei artistice este diploma premiului Palme d'Or, primită de Gopo la Festivalul Internațional al Filmului de la Cannes din anul 1957, pentru filmul de animație „Scurtă istorie“. Toată lumea îl cunoaște pe Ion Popescu Gopo fiind drept „celebrul realizator de filme“. Dar puțini știu că el a fost și un foarte talentat artist al benzii desenate.

Expoziția poate fi vizitată la Casa Sfatului din Brașov până la sfârșitul anului 2023.

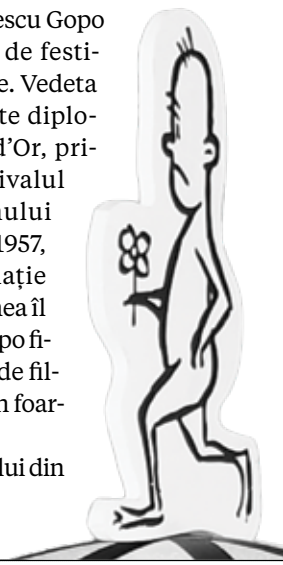

Războiul de Ziua Ispășirii: conflictul fără învingători și fără învinși

DE CAROL SABIN FLOREA | FOTO: MAPS COURTESY OF THE UNITED STATES MILITARY ACADEMY WEST POINT – DEPARTMENT OF HISTORY, CARTOGRAF JEFFREY D. GOLDBERG, GULIVER/GETTY IMAGES, PROFIMEDIA IMAGES

Șirul de conflicte arabo-israeliene a început în 1948 și a fost continuat de războaiele din 1956, 1967 și 1973. Înfrângerea arabilor din 1956 a continuat în „Războiul de șase zile", din iunie 1967, în care s-a înregistrat colapsul aproape total al forțelor arabe. Din acel moment, atât egiptenii, cât și sirienii s-au pregătit constant de război pentru recucerirea teritoriilor pierdute și refacerea prestigiului grav afectat. Declanșat acum 50 de ani, pe 6 octombrie 1973, de Yom Kippur – „Ziua Ispășirii", cea mai sacră sărbătoare evreiască – Al Patrulea Război Arabo-Israelian a captat timp de 20 de zile atenția întregului glob.

Perioada scursă între războiul din 1967 și cel din 1973 poate fi împărțită în două faze distincte. Până la începutul anului 1969, Egiptul și Siria s-au concentrat pe reechiparea forțelor armate și reantrenarea trupelor. La mijlocul anului 1969, Egiptul a inițiat Războiul de Uzură de-a lungul Canalului Suez, pentru a-i forța pe israelieni să ajungă la o soluție. Israelul a răspuns totuși prin creșterea măsurilor de ripostă la un nivel inacceptabil pentru egipteni. Pe măsură ce luptele sporeau în intensitate și costuri, la începutul anului 1970, sovieticii au fost solicitați de arabi să le furnizeze armament și sisteme antiaeriene (AA). În plus, batalioane de rachete antiaeriene SA-3 au fost încadrate cu personal sovietic, iar cinci escadrile echipate cu avioane de vânătoare MiG-21 aveau la mansă piloți sovietici. Numai acțiunea diplomatică viguroasă a SUA a condus la încetarea focului în august 1970, fapt ce a condus la stabilizarea liniilor frontului din Sinai, dar care a permis Egiptului să înceapă dislocarea sistemelor de apărare AA.

Perioada de la sfârșitul anului 1970 și până la mijlocul anului 1973 a fost caracterizată de o febrilă activitate diplomatică arabă, dar și de acțiuni de gherilă palestiniene care urmăreau să pună cât mai multă presiune pe Israel. Cele mai elocvente exemple sunt reprezentate de uciderea sportivilor israelieni care participau la Jocurile Olimpice de la München, din august 1972, precum și dezbaterile din cadrul Consiliului de Securitate ONU, din iulie 1973, asupra Orientului Mijlociu, care au condus la creșterea izolării Israelului pe scena internațională.

PRELUDIUL LA UN NOU RĂZBOI

Până la începutul anului 1973, frustrarea arabilor și pregătirile pentru război au atins cote maxime, generând o presiune pentru declanșarea războiului în aprilie sau mai 1973. Dar Egiptul și-a pus mari speranțe că se va ajunge la un consens în urma dezbaterii din cadrul Consiliului de Securitate, dar și a întrunirii URSS-SUA din iunie, speranțe care au amânat izbucnirea războiului.

În timpul verii anului 1973, „arma petrolului" a fost adusă în discuție în cadrul consiliilor arabe ca o posibilitate reală de a o utiliza. Ce a dus la declanșarea războiului? Probabil combinația de „încredere exagerată în noile capabilități militare ale arabilor și frustrarea ce exista în această tabără" în urma eșuării eforturilor diplomatice pentru recâștigarea teritoriilor pierdute.

IZBUCNIREA RĂZBOIUL ÎI SURPRINDE ȘI PE AMERICANI

Aparent, nu numai israelienii au fost complet surprinși de izbucnirea războiului, ci și comunitatea de informații a SUA. Viitorul director al CIA în perioada 1991-1993, Robert Gates, și-a amintit ziua ca fiind „cea mai jenantă zi din cariera sa în comunitatea de informații". În timp ce în cadrul unui briefing pentru un important negociator american

RAPORTUL DE FORȚE DINTRE ISRAELIENI ȘI ARABI ÎN RĂZBOIUL DE YOM KIPPUR

	ISRAEL	EGIPT	SIRIA	ALTE STATE ARABE
EFECTIVE	375.000	800.000 (Herzog)	150.000	**Iordania** – 3.000 de militari **Irak** –18.000 de militari **Maroc** – 3.000 de militari/ **Siria** **Arabia Saudită** – 2.000 de militari **Algeria** – două escadrile/ **Egipt** **Tunisia** – 3.000 de militari **Kuweit** – 1.500 de militari **Sudan** – 3.500 de militari **Yemenul de Sud** – un detașament tactic în Siria.
TANCURI	1.950 (CIA)/ 2.100	2.200 (Herzog)	1.200	
PIESE DE ARTILERIE	945	2.300 (Herzog)	600	
AVIOANE	354 (CIA)	550 (Herzog) 559 (CIA)	354 (CIA)	
NAVE	37	137		

Surse: – Chaim Herzog – *The Arab-Israeli Wars – War and Peace in the Middle East from the War of Independence through Lebanon*, 1982;
– www.cia.gov;

Președintele egiptean Muhammad Anwar Al-Sadat (al doilea din dreapta) urmărește deplasarea trupelor pe o hartă militară

în privința armamentelor Gates afirma că un conflict în zonă nu este iminent, la radio se difuza știrea despre izbucnirea războiului. Gates nu a avut altă soluție decât să dispară pe ușă.

Studiile elaborate după război de comunitatea americană de informații au relevat că raportările NSA referitoare la pregătirile egiptene și siriene în vederea atacării Israelului au fost fie respinse imediat de către structurile de analiză a informațiilor din cadrul CIA, fie aveau un nivel de clasificare înalt, care împiedica majoritatea analiștilor de la Langley să le poată studia, deoarece nu dispuneau de autorizații de acces la un asemenea nivel.

Interceptările NSA au furnizat informații nu numai despre capabilitățile armatei egiptene – cea mai numeroasă din lumea arabă – dar și despre sosirea piloților și a personalului din cadrul apărării AA din Coreea de Nord, a avioanelor Hunter irakiene și a avioanelor de vânătoare Mirage libiene.

Posturile de ascultare clandestine ale CIA și NSA instalate în interiorul ambasadelor americane din Cairo și Damasc furnizau Washingtonului informații prețioase colectate din traficul autorităților locale, poliției și unităților militare. Un fost ofițer CIA care era la post în Cairo în 1973 își amintea: „Știam ce le spunea (președintele egiptean Anwar) Sadat miniștrilor săi la telefon".

Începând cu vara anului 1973, din ce în ce mai multe informații SIGINT, colectate de NSA, indicau cu claritate că Egiptul și Siria se pregăteau să atace Israelul, iar la sfârșitul lunii septembrie, NSA a raportat că va urma „o ofensivă majoră". Dovezile SIGINT referitoare la aceste pregătiri erau extrem de voluminoase și de detaliate și includeau faptul că Egiptul a anulat permisiile și a mobilizat rezerviștii, iar un post de comandă special situat în afara capitalei Cairo, utilizat doar în situații de criză, a fost reactivat. Interceptările SIGINT, extrem de sensibile în cadrul Programului GAMMA, dezvăluiau că „o mare putere străină (Uniunea Sovietică) a devenit extrem de îngrijorată de posibilitatea izbucnirii războiului și de soarta cetățenilor săi și a membrilor familiilor acestora". Pe baza acestor informații și indicatori, analiștii NSA au concluzionat că războiul era iminent.

UNIUNEA SOVIETICĂ NU ESTE SURPRINSĂ DE IZBUCNIREA CONFLICTULUI

Spre deosebire de americani și israelieni, sovieticii s-au descurcat mult mai bine în privința anticipării unui nou conflict în regiune. De data aceasta, spre deosebire de surpriza cauzată de izbucnirea războiului arabo-israelian din 1967, KGB-ul sovietic a fost în măsură să furnizeze informații vitale Biroului Politic al URSS, înainte de asaltul forțelor arabe din 6 octombrie 1973, ca urmare a interceptării comunicațiilor egiptene de către stația SIGINT (denumire codificată Orion) din interiorul ambasadei URSS din Cairo și a recrutării de agenți din rândul forțelor armate și a serviciilor de informații egiptene.

Și în Siria – cel mai de încredere aliat al URSS în Orientul Mijlociu – KGB a reușit recrutări importante în cadrul serviciilor de informații siriene, Ministerului Afacerilor Externe și forțelor armate, precum și în rândul personalului diplomatic din cadrul ambasadei Siriei de la Moscova (34 de agenți recrutați și contacte confidențiale). În plus, KGB a reușit instalarea de echipamente de ascultare în biroul ambasadorului Jamil Shaya și în alte părți ale clădirii ambasadei Siriei din Moscova și a desfășurat operații de deschidere și copiere a corespondenței transportate prin saci diplomatici.

În primăvara anului 1973, războiul părea iminent, conform documentelor sovietice. „Potrivit informațiilor obținute, în cadrul forțelor armate egiptene au fost luate măsuri pentru creșterea capacității și pregătirii pentru luptă. Pentru creșterea moralului, Sadat și conducerea armatei egiptene urmează să viziteze trupele. Statul-Major General egiptean a elaborat un plan de operații pentru forțarea (trecerea) Canalului Suez. Măsuri similare au fost luate și în Siria, a cărei conducere a decis planificarea unor operații militare ofensive împotriva Israelului împreună cu armata egipteană".

DISLOCAREA FORȚELOR SIRIENE

Încă de la războiul din 1967, sirienii și-au dislocat majoritatea forțelor armate între linia de încetare a focului și capitala Damasc. În situații de criză, unitățile de-a lungul graniței erau întărite cu forțe suplimentare, iar diferite unități executau rotații operaționale și exerciții de pregătire în poligoanele de la est de Damasc.

Pe măsură ce războiul se apropia – începând cu 10 septembrie –, dispozitivul sirian a suferit schimbări majore pe măsură ce alte trupe erau dislocate în raioane de concentrare de lângă graniță.

Planul de operațiuni sirian prevedea executarea atacurilor pe două axe principale de înaintare. Efortul principal urma să fie în sud, unde Diviziile 5 și 9 Infanterie urmau a ataca simultan într-un sector de rupere cu lățimea de 6 km, având în centru localitatea Ar Rafid. Aceste forțe vor fi sprijinite de Divizia 1 Tancuri și de două brigăzi independente de tancuri.

Un atac de sprijin urma să fie executat și în nord de către Divizia 7 Infanterie, sprijinită de Divizia 3 Tancuri și Brigada Assad. Axa de înaintare a celor două mari unități din nord trecea printr-o zonă îngustă dintre două dealuri situate la 4-5 km de Al Qunaytirah.

În total, în acest asalt inițial, sirienii au concentrat 950 de tancuri, 650-700 de piese de artilerie grea și 70.000 de militari. Conform altor lucrări, sirienii au atacat inițial cu 60.000 de militari, 1.400-1.500 de tancuri și 600-1.000 de piese de artilerie, la care se adaugă un număr mare de sisteme AA.

DISPOZITIVUL DE APĂRARE ISRAELIAN

Împotriva acestei forțe impresionante, israelienii nu dispuneau decât de două brigăzi, una de infanterie și una de blindate – în total 5.000 de militari, 100 de tancuri și 50 de piese de artilerie. Conform altor lucrări, israelienii dispuneau de 6.000 de militari, 170 de tancuri și 60 de piese de artilerie.

Aceste forțe erau împrăștiate de-a lungul graniței în cadrul a 15 puncte de sprijin întărite, cu rol de supraveghere/observare, încadrate cu efective de până la o companie de infanterie, cu 1-3 tancuri în sprijin, în funcție de zona de responsabilitate și situația tactică.

Rezerva mobilă pentru aceste forțe era asigurată de restul brigăzii de blindate cu comandamentul în localitatea Kafr Naffakh, situată la câțiva kilometri de Al Qunaytirah. Spre sfârșitul lunii septembrie 1973, comandamentul israelian a ordonat întărirea dispozitivului de la granița cu Siria. Brigada 7 Blindată, dislocată la Beersheba în Deșertul Negev, a fost trimisă pe platoul Golan.

Brigada 7 Blindată, care avea în înzestrare 105 tancuri Centurion, s-a alăturat Brigăzii 188 Blindată, cu 76 de tancuri Centurion în stare de

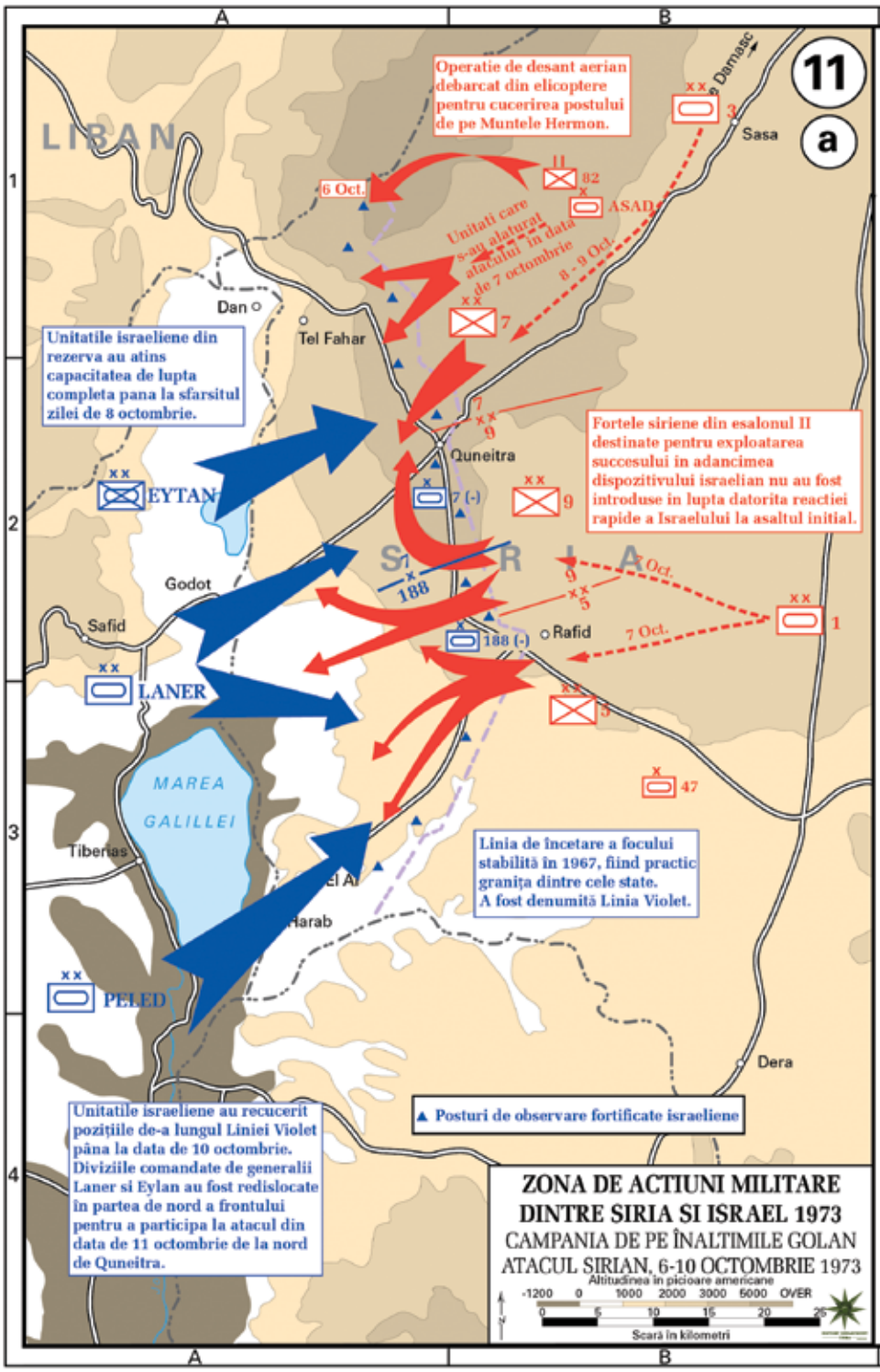
11
a
LIBAN
SIRIA
Operatie de desant aerian debarcat din elicoptere pentru cucerirea postului de pe Muntele Hermon.
Damasc
Sasa
6 Oct.
ASAD
Unitati care s-au alaturat atacului in data de 7 octombrie
8 - 9 Oct.
Dan
Tel Fahar
Unitatile israeliene din rezerva au atins capacitatea de lupta completa pana la sfarsitul zilei de 8 octombrie.
Quneitra
EYTAN
Fortele siriene din esalonul II destinate pentru exploatarea succesului in adancimea dispozitivului israelian nu au fost introduse in lupta datorita reactiei rapide a Israelului la asaltul initial.
Godot
Safid
Rafid
7 Oct.
LANER
MAREA GALILLEI
Tiberias
Linia de încetare a focului stabilită în 1967, fiind practic granița dintre cele state. A fost denumită Linia Violet.
Harab
PELED
Dera
Unitatile israeliene au recucerit pozițiile de-a lungul Liniei Violet până la data de 10 octombrie. Diviziile comandate de generalii Laner si Eylan au fost redislocate în partea de nord a frontului pentru a participa la atacul din data de 11 octombrie de la nord de Quneitra.
Posturi de observare fortificate israeliene
ZONA DE ACTIUNI MILITARE DINTRE SIRIA SI ISRAEL 1973
CAMPANIA DE PE ÎNALTIMILE GOLAN
ATACUL SIRIAN, 6-10 OCTOMBRIE 1973
Altitudinea în picioare americane
-1200 0 1000 2000 3000 6000 OVER
Scară în kilometri

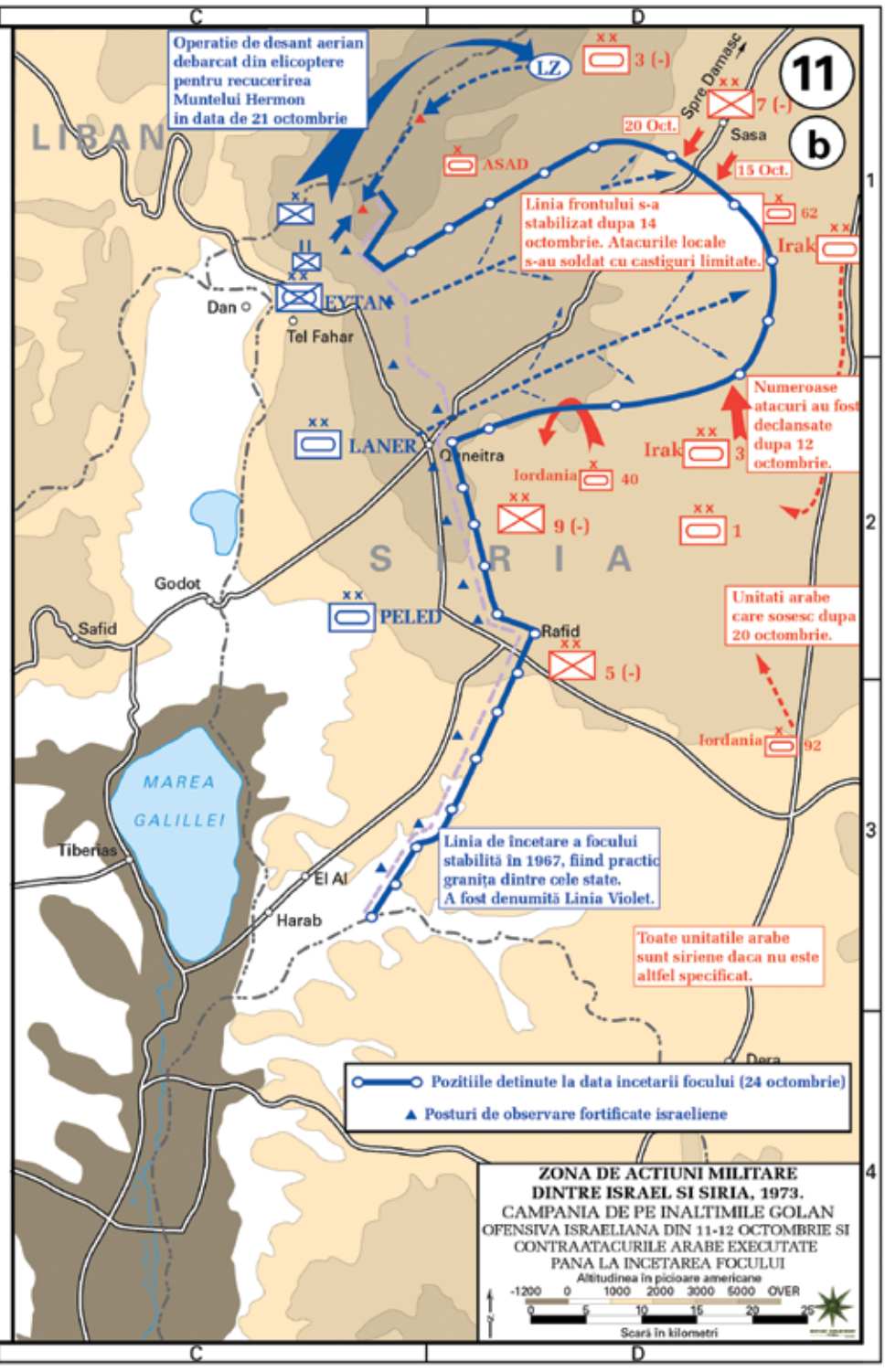

operativitate, și Brigăzii de Infanterie „Alexandroni", forțele israeliene dispunând de 7.500 de militari, 181 de tancuri și 50 de piese de artilerie. Zona de responsabilitate a Brigăzii 7 Blindată se găsea la nord de drumul de la Al Qunaytirah, către podul Benot Ya'agov, în timp ce Brigada 188 Blindată răspundea de zona de sud a frontului. Brigada de Infanterie „Alexandroni" avea forțele răspândite în posturile de observare și punctele de sprijin întărite din întreaga zonă.

Sistemul defensiv israelian adoptat pe Platoul Golan era similar cu cel adoptat de-a lungul Canalului Suez – un cordon de poziții fortificate, încadrate cu efective reduse și având rezerve mobile constituite din unități blindate dispuse în adâncime.

ATACUL SIRIAN

Asaltul sirian a fost declanșat pe 6 octombrie cu puțin timp înainte de ora 14:00 – un compromis între comandamentul egiptean și cel sirian. Atacul a fost precedat și însoțit de o puternică pregătire de foc a ofensivei executată de artileria și aviația de atac la sol siriană, fiind înregistrate peste 100 de misiuni aeriene.

Asaltul inițial a fost executat de batalioanele de tancuri din compunerea brigăzilor de infanterie. Aceste unități au fost pregătite special pentru a depăși obstacolul continuu care marca granița Israelului – un șanț antitanc adânc de 2 m și lat de 5 m, protejat de câmpuri de mine pe ambele părți.

Tactica siriană a fost de a forma unități speciale de traversare a obstacolului antitanc, fiecare cuprinzând un dragor de mine instalat pe un șasiu de tanc urmat de un pod mobil de asalt. Aceste vehicule de geniu erau însoțite de opt până la zece tancuri și o companie de infanterie ambarcată pe transportoare blindate pentru trupe.

Conform unor documente capturate, sirienii au planificat realizarea a 30 de puncte de trecere peste șanțul antitanc în faza inițială a atacului. Practic, doar 11 au fost realizate, acest lucru fiind posibil în principal datorită menținerii sub foc de artilerie a pozițiilor israeliene și a focului de acoperire furnizat de tancurile și infanteria care însoțeau vehiculele destinate pentru trecerea barajului genistic.

BREȘA DIN PARTEA DE SUD A FRONTULUI

Sirienii au repurtat cele mai multe succese în zona de sud a frontului, unde Divizia 9 Infanterie și Divizia 5 Infanterie au atacat simultan, conform planului de operațiuni, un sector de 6 km din defensiva israeliană având în centru localitatea Ar Rafid.

Pe la mijlocul zilei de 7 octombrie, în acest sector, sirienii au înaintat 15 km, depășind localitatea Ramat Magshimim și s-au apropiat la 8-10 km de înălțimile din apropierea lacului Kinneret. Forțele Diviziei 9 s-au îndreptat spre nord pe două axe de înaintare:

Infanteria israeliană avansează, cu sprijinul forțelor aeriene, pe Înălțimile Golan

una urma drumul spre Al Qunaytirah, în timp ce cealaltă urma itinerarul Conductei Trans-Arabe (TAPLINE), care străbătea spre nord-vest teritoriul ocupat de pe Platoul Golan.

Atacul sirian a penetrat sectorul cel mai slab apărat al defensivei israeliene. Apărarea din sectorul străpuns cuprindea subunități de tancuri din organica Brigăzii 188 Tancuri răspândite în diferite locații. În mod paradoxal, aceste subunități dislocate în diferite locuri au reprezentat salvarea brigăzii și a pozițiilor de apărare israeliene de pe Platoul Golan.

În plus, punctele de sprijin întărite și pozițiile de apărare israeliene încercuite țineau sub foc și hărțuiau trupele siriene care se deplasau pe drumurile din apropierea lor. Sirienii se deplasau predominant pe drumurile amenajate din cauza numărului mic de comunicații care existau în zonă și a prezenței pozițiilor de apărare israeliene care rezistau și erau dispuse pe înălțimi dominante. Aceste puncte de rezistență încercuite și-au demonstrat valoarea, ținând în loc unități de infanterie care trebuiau să sprijine acțiunile tancurilor.

Divizia 1 Tancuri siriană a fost dislocată de la sud de Damasc și a intrat în luptă în zona Ar Rafid în cursul primei nopți, stabilind un raion de concentrare situat în vecinătatea localității Al Khushniyah. Divizia s-a îndreptat spre nord, sprijinind înaintarea de-a lungul drumului către Al Qunaytirah și TAPLINE.

Brigada 51 Tancuri a realizat cea mai adâncă penetrare în adâncimea dispozitivului israelian, înaintând de-a lungul TAPLINE și a ajuns – în după-masa zilei de 7 octombrie – la comandamentul forțelor israeliene din Platoul Golan de la Kafr Naffakh. Câteva tancuri ale brigăzii au intrat în incinta comandamentului, aparent fără să realizeze importanța locației în care se aflau. După ce au tras în tot ce părea mai important, au continuat înaintarea până ce au fost distruse. Alte tancuri din această brigadă s-au deplasat pe drum până când au zărit podul Benot Ya'aqov.

Luptele au continuat în ziua de 7 octombrie, sirienii aducând întăriri și menținând presiunea constantă asupra trupelor israeliene. Din 76 de tancuri în stare de operativitate pe 6 octombrie la ora 14:00, Brigada 188 Blindată a rămas cu doar 13 tancuri operative 24 de ore mai târziu. În acest interval, sirienii au ocupat aproape jumătate din Înălțimile Golan.

Chiar dacă nicio parte nu a realizat la acel moment, în dimineața zilei de 7 octombrie, situația operativ-tactică pe Platoul Golan a început să se stabilizeze, iar atuurile israelienilor au început să exercite o influență din ce în ce mai evidentă. Brigada 188 Blindată, deși răspândită în multe locații și decimată, a continuat să se opună sirienilor, provocându-le pierderi grele. Datorită rezistenței tenace a acestei brigăzi, înaintarea sirienilor a fost aproape stopată, unele unități trecând la apărare, executând activități de amenajare genistică a pozițiilor cucerite.

Rezervele israeliene au început să sosească în forță, iar în timpul nopții, elementele de comandă și câteva subunități din cadrul a două divizii blindate au început să vină pe Înălțimile Golan. Bazele înaintate și punctele întărite de rezistență, deși izolate, au rămas intacte și au continuat să hărțuiască și să lovească forțele siriene, care încercau să treacă pentru a întări sau reaproviziona unitățile proprii din spatele dispozitivului israelian.

Tancuri siriene distruse de forțele israeliene pe Platoul Golan

Pe 6 octombrie, aviația israeliană a executat doar 71 de misiuni de lovire deasupra Platoului Golan, dar pe 7 octombrie, numărul a crescut la 284 de misiuni aeriene. Aviația israeliană a pierdut 12 avioane pe frontul sirian în ziua de 7 octombrie.

În doar 24 de ore, asaltul sirian a fost stopat, situația operativ-tactică stabilizată, iar grosul rezervelor israeliene începea să sosească pe front atunci când sirienii aveau introduse în luptă practic toate forțele disponibile în partea sudică a Platoului Golan.

BREȘA DIN SECTORUL NORDIC

Asaltul sirian din partea nordică a Platoului Golan a avut ca scop fixarea forțelor israeliene din zonă și împiedicarea dislocării rezervelor adverse în sectorul efortului principal al trupelor siriene din zona sudică. Atacul reprezenta totodată brațul nordic al învăluirii localității Al Qunaytirah.

Planul arăta bine pe hârtie, dar, în realitate, lucrurile s-au desfășurat rapid în direcția greșită. După ce au înregistrat anumite succese în timpul trecerii obstacolelor genistice de-a lungul liniei de încetare a focului din 1967, Divizia 7 Infanterie siriană s-a ciocnit frontal cu subunități din Brigada 7 Blindată, care ocupau poziții defensive între două dealuri exact pe direcția înaintării trupelor siriene. Israelienii au anticipat corect posibilitatea folosirii acestui coridor de mobilitate în cazul unui atac sirian și au amenajat poziții de tragere între cele două dealuri și valuri de pământ pentru protecția personalului și a tehnicii de luptă, de unde tancurile și infanteria puteau executa foc și manevra cu expunere minimă.

PUNCTUL CULMINANT AL LUPTELOR

În dimineața zilei de 7 octombrie, sirienii încă înaintau, dar cu o viteză extrem de mică. Divizia 1 Tancuri siriană a fost introdusă în luptă în timpul nopții, iar elementele sale înaintate au intrat în Kafr Naffakh și cercetau zona care ducea spre râul Iordan. În după-masa zilei, sirienii au atins punctele maxime ale înaintării lor în adâncimea dispozitivului israelian: pornind de la Ar Rafid, sirienii au înaintat circa 25 km până în vecinătatea localității El Al, circa 20 km până în zona Al Yahudiyah și 24 km până la Kafr Naffakh și la câțiva kilometri față de Al Qunaytirah. În partea de nord, câștigurile teritoriale au fost mult mai modeste.

Deși situația operativ-tactică era încă precară pentru Israel, trei dintre diviziile sale blindate de rezervă începeau să sosească pe Înălțimile Golan. Prima care a sosit în zonă a fost Divizia 36 Blindată de Rezervă, comandată de generalul de brigadă Rafoul Eitan. Generalul Eitan a sosit în noaptea de 6/7 octombrie înaintea unităților de sub comanda sa și a fost numit la comanda unităților care luptă pe Platoul Golan, iar divizia sa a primit un sector de apărare situat între nordul localității Al Qunaytirah – drumul spre podul Benot Ya'aqov.

Divizia 210 Blindată de Rezervă a sosit, de asemenea, în timpul nopții și a preluat o zonă de responsabilitate din sudul Platoului Golan. În sfârșit, elemente din Divizia 146 Blindată de Rezervă, sub comanda generalului de brigadă Moshe Peled, au început să sosească în timpul zilei de 7 octombrie.

Ofensiva pentru respingerea sirienilor a început să se desfășoare începând cu primele ore ale zilei de 8 octombrie. În timpul acelei zile, Divizia 146 Blindată a recucerit 17 kilometri

pierduți, iar câteva unități izolate au atins conducta TAPLINE, unde au fost bombardate de artileria și aviația siriană. Divizia 210 Blindate a înaintat spre est, dinspre Al Yahudyah, și a respins forțele siriene către Al Khushmiyah, astfel că la sfârșitul zilei, sirienii ocupau doar o mică „pungă" cu o lungime de 15 km și lată de 5 km de-a lungul graniței de la TAPLINE, către sudul localității Al Qunaytirah. În partea de nord, Divizia 16 Blindate a întâmpinat o rezistență mult mai înverșunată pe măsură ce încerca să răzbată spre Al Qunaytirah. La sfârșitul zilei, israelienii au pretins eliberarea orașului, însă observatorii ONU au raportat că au văzut trupe siriene în localitate la apus. Aviația israeliană a efectuat 252 de misiuni și a pierdut doar trei aparate (un A-4 și două F-4).

În timpul nopții, sirienii au introdus în luptă ultima rezervă majoră, și anume Divizia 3 Tancuri și Brigada Assad, care s-au deplasat pe același traseu ca și Divizia 7 Infanterie în „Valea Plângerii", cum a fost denumit câmpul de luptă din fața pozițiilor deținute de Brigada 7 Blindată israeliană, care lupta încontinuu încă de pe 6 octombrie ora 14:00. Pe 9 octombrie, brigada mai dispunea de 40 de tancuri operative dintr-un număr inițial de 105 și a primit doar 10 tancuri pentru înlocuirea pierderilor, însă mai îngrijorător pentru trupele din zonă era faptul că stocul de muniții era pe terminate.

Luptele din Valea Plângerii au atins punctul culminant pe 9 octombrie, în jurul orei 10:00, când 13 tancuri israeliene, din care câteva erau ultimele rămășițe ale Brigăzii 188 Blindată, s-au deplasat spre nordul localității Al Qunaytirah, în zona-tampon care separa forțele israeliene de cele siriene de la războiul din 1967. După ce au trecut de satul părăsit Ahmadiyah, aceste 13 tancuri s-au îndreptat spre nord și au început să bombardeze trupele siriene. Din poziția ocupată, tancurile israeliene trăgeau în flancul și în spatele sirienilor care luptau în Valea Plângerii. Aparent acesta a fost atacul, venit dintr-o zonă neașteptată, care a spart asaltul sirian în plină desfășurare. Sirienii s-au retras într-un moment în care tancurile israeliene mai aveau puțină muniție sau deloc.

În după-masa zilei de 9 octombrie, majoritatea unităților Diviziei 36 Blindată de Rezervă au sosit pe front și au înlocuit forțele decimate ale Brigăzii 7 Blindată. Aviația israeliană a pierdut cinci aparate în timpul celor 217 misiuni aeriene.

În cursul întregii zile de 10 octombrie, israelienii au pregătit forțele pentru viitoarea ofensivă spre Siria și au alungat ultimele trupe siriene dincolo de linia de încetare a focului din 1967. La sfârșitul zilei de 10 octombrie, pregătirile și concentrările de forțe în vederea contraofensivei erau finalizate.

CONTRAOFENSIVA ISRAELIANĂ

Israelienii au decis – nu prea au avut de ales – să stabilizeze frontul din Sinai, în timp ce se axau pe scoaterea Siriei din război.

Contraofensiva israeliană a început pe 11 octombrie, la ora 10:00, atunci când forțe din cele trei divizii blindate de rezervă

Artileria israeliană în plină acțiune în timpul războiului de Yom Kippur

au trecut linia de încetare a focului stabilită în 1967. După doar o zi de recuperare, Brigada 7 Blindată, aflată acum în subordinea Diviziei 36 Blindată, ataca pe pantele ușor înclinate ale Muntelui Hermon, unde terenul era mai practicabil decât în zona fisurată a platoului.

Restul Diviziei 36 Blindată se deplasa în dispozitive de luptă paralele pe drumul și în partea de nord a drumului care ducea spre Damasc, în timp ce Divizia 210 Blindată și parte din Divizia 146 Blindată înaintau paralel în partea de sud a acestui drum.

Mai jos de Al Qunaytirah, restul Diviziei 146 menținea sectorul de apărare încredințat. În această zi, israelienii au reușit să-și atingă majoritatea obiectivelor propuse. Rezistența opusă de sirieni pe teren era relativ slabă, în timp ce acțiunile aviației israeliene au atins punctul maxim din timpul războiului, cu peste 410 ieșiri/avion executate, în timpul cărora au fost doborâte opt aparate (șase A-4, câte un F-4 și un Mystere). Toate cele trei divizii au înregistrat succese, înaintând cu aproape 20 km în unele zone.

Totuși, armata siriană nu a fost dezorganizată și nu a fugit de pe câmpul de luptă, ci s-a retras în ordine pe poziții intermediare pregătite din timp. Nefiind în măsură să-i oprească pe israelieni, au încercat să-i încetinească și să le provoace pierderi cât mai mari. Israelienii înaintau însă într-o manieră care minimaliza pierderile, întrebuințând masiv focul tancurilor și sprijinul cu foc al artileriei, pentru neutralizarea pozițiilor siriene, în locul unor atacuri cu tancuri, neînsoțite de pregătire de foc. Tactica prudentă a permis sirienilor să încetinească înaintarea israeliană și organizarea din timp a unor aliniamente de apărare.

Succesele israeliene înregistrate în această zi se datorează probabil pierderilor mari cauzate unităților blindate siriene de către Brigada 7 Blindată. Israelienii au estimat că sirienii au pierdut 650 de tancuri numai în Valea Plângerii, deși când au început operațiunile de curățare a zonei au fost numărate cel puțin 166 de tancuri distruse. Până la 11 octombrie, sirienii au pierdut în total 800 din cele 1.000 de blindate pe care le-au aruncat inițial în luptă. Deși le-au mai rămas circa 500 de tancuri, ar fi durat o vreme până când acestea ar fi completat pierderile unităților de pe front și ar fi fost organizate pentru continuarea luptei de apărare.

Singura problemă cauzată israelienilor pe 11 octombrie a fost reprezentată de o salvă de rachete antitanc dirijate lansate împotriva tancurilor primei brigăzi israeliene din cadrul Diviziei 36 Blindată în momentul în care traversau linia de încetare a focului și pătrundeau în Siria. Această salvă a oprit brigada israeliană, însă brigada din eșalonul II a reușit să traverseze și să neutralizeze defensiva siriană. A fost singura dată pe frontul sirian când rachetele antitanc dirijate au avut un impact asupra acțiunilor israeliene.

Pe 11 octombrie, în prima zi a contraofensivei, israelienii au pătruns 10-20 km în Siria. Ziua următoare s-a desfășurat aproape similar cu cea precedentă, cu excepția faptului că rezistența sirienilor s-a accentuat. Pe flancul sudic, israelienii s-au lovit de o opoziție mai puternică.

Pe 13 octombrie la ora 3:00, una dintre brigăzile generalului Laner a angajat, probabil în ambuscadă, o brigadă irakiană din primul eșalon și a pretins că a distrus 70 de tancuri irakiene, fără să înregistreze vreo pierdere. În zilele de 12 și 13 octombrie, forțele aeriene israeliene au pierdut câte cinci aparate (două A-4, două F-4 și un Mystere).

CONSOLIDAREA ALINIAMENTELOR ATINSE

La începutul zilei de 14 octombrie, israelienii au ocupat practic tot teritoriul pe care și-l doreau. În acea dimineață, toate unitățile au primit ordin să stopeze înaintarea și să-și consolideze aliniamentele atinse. Înaintarea a fost oprită pe înălțimile dominante de lângă Sa'sa', la circa 10 km sud de Damasc. Menținerea aliniamentelor atinse s-a dovedit o sarcină dificilă pentru forțele israeliene. După data de 14 octombrie, doar două evenimente majore au fost înregistrate pe frontul din Siria: recucerirea Muntelui Hermon și contraatacul combinat executat pe 16 octombrie de trupe siriene, iordaniene și irakiene.

Unul dintre primele obiective ale războiului l-a reprezentat baza israeliană de pe Muntele Hermon, denumit Poziția 102, de o importanță crucială pentru Israel, întrucât permitea observarea vizuală a teritoriului, cercetarea radioelectronică și culegerea de informații prin interceptarea comunicațiilor siriene din zonă, avertizând statul evreu de o posibilă invazie. Batalionul 82 Comando sirian a cucerit locația pe 6 octombrie, israelienii pierzând între 25 și 50 de militari uciși.

Pe 8 octombrie, forțe din cadrul Brigăzii de infanterie Golan au încercat, fără succes, să recucerească obiectivul, pierzând 50 de militari în atac. Pe 21 octombrie, israelienii au încercat și au reușit în final să cucerească obiectivul, pierzând în asalt alți 70 de militari. În total, israelienii au înregistrat 145-170 de militari uciși în luptele pentru Muntele Hermon, aproape 6% din totalul militarilor uciși în cursul războiului din 1973.

Dacă ne întrebăm de ce israelienii au acceptat un astfel de nivel ridicat al pierderilor, se pot găsi două explicații pertinente. Una ar fi importanța strategică a poziției pentru Israel drept centru de avertizare timpurie a unei posibile invazii dinspre Siria. A doua vizează probabil elementul moral, de mândrie națională, israelienii dorind să șteargă urmele victoriei inițiale siriene în acest punct strategic și parte a teritoriului israelian.

Contraatacul forțelor arabe, cea mai mare operațiune multinațională din acest război, s-a terminat cu un fiasco. Planul operațiunii din 16 octombrie prevedea atacul simultan al unei brigăzi iordaniene și al unei brigăzi irakiene în flancul de sud-est al înaintării israeliene, sprijinit de artileria și aviația siriană. Brigada iordaniană a atacat conform planului, însă irakienii au declanșat asaltul cu întârziere și au introdus în luptă doar un batalion. Pregătirea de foc executată de artileria siriană a început, de asemenea, târziu, exact când iordanienii au ajuns în apropierea pozițiilor adverse, producând pierderi mai mult iordanienilor decât israelienilor. În mod similar, aviația siriană a decolat cu întârziere și a lovit batalionul irakian, aparent din cauza faptului că tancurile irakiene erau cel mai ușor vizibile ținte la sol.

După aceste incidente, coordonatorul sirian al contraatacului a fost nevoit să oprească acțiunea înainte să se producă alte evenimente nedorite similare. Forțele arabe au continuat

să atace sporadic pozițiile israeliene fără să cucerească vreun obiectiv important. Singurul succes arab, de mică importanță totuși, a fost înregistrat de iordanieni pe 19 octombrie, în zona Jabal al Harrah.

Deoarece israelienii nu doreau decât să mențină aliniamentele cucerite, au redislocat o parte din forțele aeriene către Sinai. Sirienii au refuzat prima tentativă de încetare a focului, lansată pe 22 octombrie, dar în final au acceptat-o pe cea de-a doua din 24 octombrie.

EVALUAREA LUPTELOR DE PE FRONTUL SIRIAN

Deși impresionante, atacurile siriene nu au reprezentat operațiuni militare de anvergură din cauza faptului că toate aceste coloane blindate nu au fost sprijinite de suficiente unități de infanterie și nu au dispus de structuri de comandă și control competente. Acestea s-au blocat efectiv în primele 24 de oare și au fost înfrânte în mai puțin de 72 de ore. Cea mai adâncă înaintare siriană în dispozitivul israelian a atins 25 km în sectorul central. Israelul a avut 250 de tancuri scoase din luptă, din care 100 complet distruse, restul fiind reparate și trimise pe front. Armata israeliană a înregistrat în luptele contra sirienilor 772 de morți, 2.453 de răniți și 65 de prizonieri de război, inclusiv piloți. Nu mai puțin de 867 de tancuri siriene T-55 și T-62 au fost capturate de israelieni, majoritatea în stare de funcționare.

Din punct de vedere strategic, israelienii au acordat prioritate frontului sirian, deoarece eventualele câștiguri teritoriale ale arabilor ar fi avut un impact nefavorabil imediat asupra Israelului.

LECȚIILE RĂZBOIULUI DE PE FRONTUL SIRIAN

În primul rând, încrederea Israelului în sistemul său de avertizare a fost destrămată. În ciuda măsurilor adoptate de a întări frontul sirian cu o săptămână înainte de începutul războiului, forțele israeliene dislocate pe acest front erau mai mult decât insuficiente, ținând cont de amenințarea care se profila. Performanța soldatului sirian a venit ca un șoc – deși nu ar fi trebuit să vină – risipind prejudecățile legate de capacitatea arabilor de a învăța să lupte și dacă chiar vor lupta.

Mai important decât aceste aspecte, totuși, erau alți doi factori fără legătură cu domeniul militar. Primul era politic, știut fiind că războaiele se poartă pentru a atinge deziderate politice. Obiectivul Siriei era, pe cât posibil, de a redobândi zona Golan sau cel puțin să forțeze Israelul să se răzgândească în privința ocupării la nesfârșit a unei părți a teritoriului sirian și, cel puțin în această privință, Siria și-a atins scopul, în ciuda performanțelor sale slabe pe câmpul de luptă.

În al doilea rând, în primele 24 de ore, „Israelul și-a dat seama că nu este nemuritor". Sirienii au fost pe cale să respingă forțele israeliene de pe Înălțimile Golan și să se apropie de centrele populate. Pentru prima dată în existența sa, Israelul se confrunta cu posibilitatea reală de a pierde un război, cu tot ceea ce poate decurge din acest scenariu apocaliptic. Cu siguranță, nimeni din Israel nu va putea uita ușor primele 24 de ore ale războiului.

FRONTUL DIN PENINSULA SINAI

De la încheierea dezastrului din 1967, conducerea armatei egiptene și-a însușit trei lecții majore:

1) că trebuie să anuleze avantajul israelian în duelurile de la distanță tanc contra tanc folosind armament cu bătaie superioară care să fie utilizat eficient de trupele egiptene mai puțin antrenate;

2) că aviația israeliană trebuie să fie neutralizată;

3) forțele egiptene se bucură de un avantaj modest în lupta de apărare. Planificarea și desfășurarea conflictului din 1973 dezvăluie în ce măsură au rezolvat deficiențele constatate.

Eforturile de neutralizare a aviației israeliene au început încă din 1967 și s-au desfășurat pe mai multe direcții de acțiune simultan. Efortul principal s-a pus pe împiedicarea distrugerii aparatelor proprii la sol. Măsurile au vizat, în primul rând, construirea de suficiente hangare protejate pentru avioanele de vânătoare egiptene.

În schimb, gradul de succes al egiptenilor în lupta antitanc a fost mixt. Principala măsură a fost înzestrarea infanteriei egiptene cu arme antitanc cu rază scurtă și lungă de acțiune pentru a rezista unui atac cu blindate, arme care în 1967 nu existau. În 1973, egiptenii dispuneau de cantități impresionante de aruncătoare de grenade antitanc portative RPG-7 (peste 5.300 buc.) cu care se puteau organiza ambuscade în fața pozițiilor principale proprii.

Președintele egiptean Muhammad Anwar Al-Sadat (centru) și-a pregătit forțele încercând să învețe din lecțiile conflictului din 1967

RACHETA SAGGER

În lupta tanc contra tanc de la distanță, principala măsură a reprezentat-o introducerea rachetei antitanc dirijate (RAD) prin fir 9M14 Maliutka (codificare NATO AT-3 SAGGER), transportată de echipe de doi militari sau dispusă pe vehiculele blindate BRDM-2 cu care egiptenii doreau să contrabalanseze avantajul recunoscut al israelienilor în lupta antitanc de la distanțe mari.

Introducerea rachetelor antitanc cu dirijare manuală după linia de ochire SAGGER (peste 1.000 de lansatoare portative și pe vehicule) a reprezentat un pas major în direcția acoperirii distanțelor de tragere dincolo de cele câteva sute de metri ai RPG-7 până la 3.000 m, cât era considerată distanța eficace a tunurile antitanc de pe tancurile israeliene. Tactica trupelor egiptene era de a deschide focul de la distanța maximă de tragere și de a continua tragerile până când tancurile israeliene intrau în bătaia eficace a aruncătoarelor RPG-7 (3.000 m). Deși SAGGER a fost, fără îndoială, a armă antitanc eficace, avea câteva limitări tehnice, inerente rachetelor cu dirijare prin fir.

SAGGER era o rachetă relativ înceată, necesitând 20-30 de secunde pentru a lovi obiective la distanța maximă de tragere. Durata mare de zbor permitea țintei să observe și să evite racheta prin adăpostirea după acoperirile din teren sau executarea focului asupra poziției de tragere. Deschiderea focului în direcția lansatorului putea distrage atenția operatorului și astfel racheta devia de la traiectoria spre țintă și rata tancul vizat, deoarece SAGGER, fiind dirijată manual prin fir, trebuia să fie dirijată până la obiectiv.

SAGGER putea fi trasă și dirijată de la o distanță de 10 m față de instalația de tragere (80 m în cazul instalațiilor montate pe vehicule BRDM-2) folosind un cablu de legătură. Procedeul dirijării de la distanță reducea eficacitatea contramăsurilor israeliene și asigura protecția operatorului. Nu în ultimul rând, SAGGER este o rachetă dificil de dirijat, necesitând pregătirea constantă a operatorilor RAD la simulator.

Israelul nu dispunea de o armă similară. Una dintre armele AT care ar fi putut influența bătăliile de pe ambele fronturi a fost trimisă de americani în cadrul podului aerian, dar nu a apucat să fie introdusă în luptă.

Este vorba de racheta antitanc dirijată BGM-71 **TOW** (**T**ube launched **O**ptically-tracked **W**ire-guided/Lansare din tub, urmărire optică și dirijare prin fir), similară rachetelor SAGGER sovietice în privința razei de acțiune (3.000 m), dar superioare la capitolul viteză de zbor (de două ori mai rapidă decât Maliutka) și precizie, fiind mult mai ușor de dirijat către țintă (presupunând doar fixarea și menținerea reticulului pe țintă) și necesitând un antrenament minim al operatorilor. Cu toate că apreciau calitățile sistemului TOW, israelienii au criticat absența aparaturii de ochire pe timp de noapte și a protecției pentru operator, precum și a posibilității de dirijare de la distanță, similară rachetei SAGGER.

Egiptenii au repetat de mult ori traversarea Canalului Suez pentru a reduce la minimum supervizarea din partea eșaloanelor superioare și sperând că va fi realizată surprinderea adversarului. Totuși, egiptenii și-au propus un obiectiv mult prea limitat. Imediat ce obiectivul a fost atins – traversarea Canalului, stabilirea și consolidarea unui dispozitiv de apărare în Sinai – au reapărut problemele referitoare la conducere, rigiditatea gândirii tactice și pregătirea slabă a trupelor.

APLICAREA LECȚIILOR ÎNVĂȚATE DIN RĂZBOIUL DIN 1967 DE PARTEA ISRAELIANĂ

La rândul lor, și israelienii și-au însușit câteva lecții din conflictul din 1967. Au învățat că aviația lor era un instrument polivalent, capabil să execute simultan misiuni de sprijin aerian nemijlocit, poate executa misiuni de lovire a forțelor aeriene inamice și a obiectivelor din adâncimea dispozitivului advers, precum și protejarea spațiului aerian deasupra Israelului și a câmpului de luptă. Israelienii au concluzionat că tehnicile și tacticile care au condus la câștigarea războiului din 1967 se vor putea folosi cu succes și într-un conflict viitor.

Soldatul israelian s-a dovedit întotdeauna superior în luptă soldatului arab datorită nivelului de educație și pregătirii pentru luptă, motivației mai puternice, precum și adaptării mai rapide și flexibilității în situații critice. Trebuie spus că armata israeliană punea un accent deosebit pe improvizație și creativitate în timpul desfășurării operațiilor militare.

Israelienii s-au înșelat asupra unui singur aspect mai important, și anume încrederea în capacitatea forțelor lor aeriene că pot să asigure constant sprijinul aerian nemijlocit (CAS) pentru trupele de la sol – așa-numita „artilerie zburătoare". Această tactică, ce s-a dovedit decisivă în 1967, a fost anulată

în 1973 de achiziționarea și dislocarea unui număr mare de sisteme AA de către Egipt și Siria, asigurând o densitate a mijloacelor de foc care a redus atât eficacitatea, cât și numărul misiunilor de sprijin pentru forțele terestre în special în primele zile ale conflictului. Fără misiunile CAS, israelienii s-au bazat doar pe unitățile de artilerie, care erau însă puține și slab înzestrate.

Ceea ce i-a surprins cel mai mult pe israelieni în 1973 a fost faptul că s-au înșelat când au desconsiderat și subestimat soldatul egiptean. Israelienii și-au amintit doar de soldatul egiptean, foarte mulți proveniți din mediul rural, care în 1967 își arunca bocancii pentru a alerga mai repede pe nisip, și au uitat că același soldat egiptean a atacat continuu în trecătoarea Garadi pentru a stopa înaintarea israeliană de-a lungul coastei mediteraneene. Treptat, israelienii s-au autoconvins că egiptenii nu puteau să-i învingă și deci nu vor ataca; așadar, cel puțin din punct de vedere psihologic, israelienii nu erau pregătiți pentru un atac. Acest aspect trebuie însă delimitat de capacitatea forțelor israeliene de a-și reveni, de a absorbi șocul unui atac și, ulterior, de a trece la contraofensivă.

PREGĂTIRILE PENTRU ATAC ȘI DISLOCAREA FORȚELOR

Primul indiciu clar că egiptenii intenționau să traverseze în forță Canalul Suez a fost dislocarea în a doua jumătate a anului 1970 a unor sisteme de rachete AA a căror bătaie acoperea zona Canalului. Pregătirile în vederea traversării au început în cursul anului 1971 și au inclus organizarea și mascarea forțelor din valul 1 (camuflarea raioanelor de concentrare a trupelor de asalt prin ridicarea de valuri de pământ în diferite zone), precum și construirea și amenajarea de drumuri și poduri pentru facilitarea deplasării forțelor de asalt din raioanele de concentrare către Canal.

Cu toate măsurile de securitate operațională implementate, modalitățile de traversare a Canalului de către egipteni într-un posibil conflict au fost înțelese de israelieni. În aceeași perioadă, egiptenii și-au dislocat forțele ca și pentru forțarea/traversarea reală a

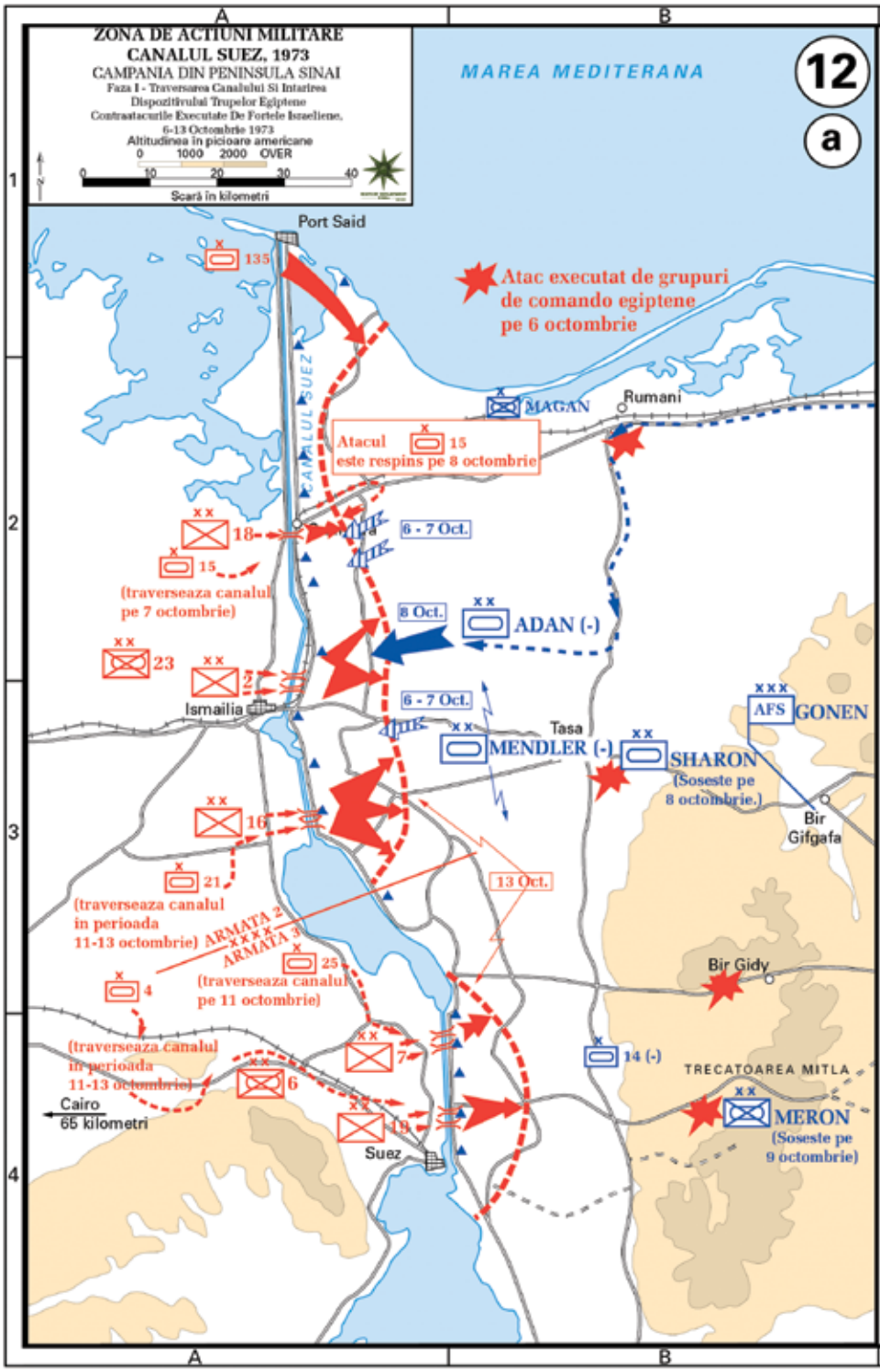

Canalului împărțind trupele în trei grupări de forțe.

Armata 1 egipteană avea comandamentul în Cairo și dispunea de Divizia 3 Mecanizată, Brigada Blindată a Gărzii Prezidențiale și mai multe alte unități de luptă dislocate în jurul capitalei. Armata a 2-a egipteană, cu comandamentul la Ismailia, cu dispozitivul de luptă în zona Canalului, includea Diviziile 2, 16, 18 Infanterie, Brigada 135 Infanterie Independentă, Divizia 23 Mecanizată, Divizia 23 Tancuri și Brigada 15 Tancuri Independentă. Armata a 3-a egipteană, cu comandamentul la Suez, avea în subordine Diviziile 7 și 19 Infanterie, Divizia 6 Infanterie Mecanizată,

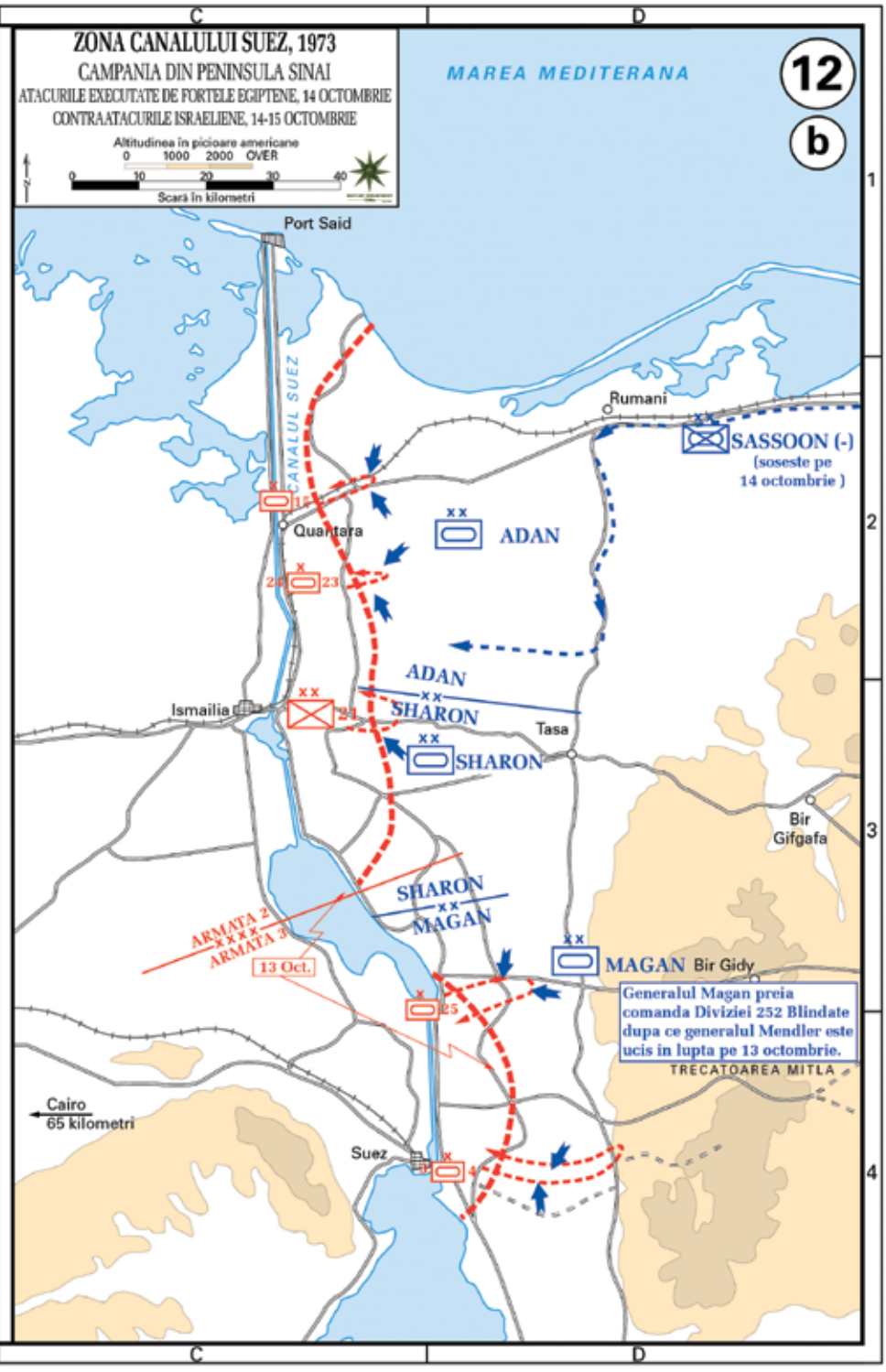

Divizia 4 Tancuri și Brigada 25 Tancuri Independentă.

Fiecare divizie de infanterie avea în subordine trei brigăzi de infanterie, fiecare brigadă având în organică câte un batalion de tancuri cu o dotare standard de 40 de tancuri, ajungând la un total de 120 de tancuri. Fiecare divizie mecanizată avea două brigăzi de infanterie și una de tancuri cu un total de 160 de tancuri, iar diviziile de tancuri dispuneau de două brigăzi de tancuri și una mecanizată cu un total de 250 de tancuri.

LINIA FORTIFICATĂ BAR LEV

Împotriva unei operațiuni de forțare/traversare a cursului de apă executate de către egipteni, israelienii dispuneau în primul rând de Linia fortificată Bar Lev, care adăpostea trupele în buncăre, puncte de sprijin și amplasamente fortificate în apropierea Canalului. Misiunea acestor forțe era de a observa și raporta orice încercare de trecere a Canalului și să hărțuiască trupele debarcate, însă erau relativ puține, izolate și fără posibilitatea de a se sprijini reciproc cu foc.

Linia fortificată Bar Lev nu se dorea a fi o Linie Maginot în deșert. Israelienii au efectuat masive lucrări genistice de consolidare a malului estic, amenajând parapeți și valuri de nisip cu o înălțime de 17 m pe întreaga lungime a Canalului. Principala forță de care dispuneau israelienii în Sinai era Forța Blindată Sinai, o structură de nivel divizie înzestrată cu 250 de tancuri dislocate în subunități mobile de-a lungul întregii lungimi a Canalului și o rezervă mobilă mai mare dispusă la Bi'r Jifjafah, la est de Canal. În zona Canalului, israelienii au amenajat o serie de drumuri și puncte de sprijin mici care se adăugau pozițiilor de apărare din adâncimea dispozitivului, care se întindea spre est, pe o distanță cuprinsă între 30 și 50 km, peste terenul relativ plat și deșertic până la trecătorile Sinaiului.

Conceptele defensive ale israelienilor nu prevedeau stoparea egiptenilor pe malul Canalului. Principalul element defensiv pe care se baza o posibilă apărare mobilă îl constituia un drum paralel cu Canalul situat la 10-20 km de acesta. Cunoscut sub denumirea de „Drumul Artileriei", a fost construit pentru a permite obuzierelor autopropulsate israeliene să se deplaseze rapid de-a lungul Canalului pentru a ripos ta focului artileriei egiptene în timpul războiului de uzură din intervalul 1969-1970.

Principala linie de apărare a Israelului a fost stabilită de-a lungul acestui drum în 1973 în primele 24 până la 48 de ore după atac. Conceptul era destul de simplu în teorie, dar se pare că israelienii au presupus că egiptenii vor organiza doar unul sau câteva puncte de trecere a cursului de apă. Dacă trupele aflate pe Linia fortificată Bar Lev puteau determina punctele de trecere,

se puteau trimite avioanele și blindatele israeliene spre acele puncte, iar trupele egiptene puteau fi blocate până când soseau rezervele.

Israelienii se pare că nu au avut un plan de acțiune pentru posibilitatea unui atac simultan executat de Egipt și Siria, pentru modul de acțiune în cazul în care egiptenii atacau în număr mare și forțând sau efectuând trecerea cursului de apă în mai multe puncte și, cel mai important, cum să reacționeze dacă adversarii realizau surprinderea strategică.

Un element al defensivei israeliene care nu a corespuns așteptărilor a fost valul de nisip cu o înălțime de 17 m. Valul de nisip a fost conceput ca un mecanism de întârziere a acțiunilor de forțare/traversare a Canalului pe care egiptenii erau obligați să-l străpungă pentru a permite trecerea tehnicii de luptă grele. Egiptenii au avut nevoie de 2-3 ore pentru a trece de valul de nisip utilizând furtunuri de apă sub presiune în loc de 6-8 ore pe care israelienii le-au estimat că ar avea nevoie. Totuși, valul de nisip a rezistat mai mult în sectorul sudic datorită conținutului mai mare de argilă.

Forțele israeliene cuprindeau Comandamentul Brigăzii Blindate Sinai, o brigadă blindată și grosul blindatelor din organica a trei brigăzi mecanizate în localitatea Bi'r Jifjafah, precum și elemente aparținând a trei brigăzi de mecanizate înșirate de-a lungul Canalului. Lângă Rafah, o localitate de pe coastă, în interiorul Fâșiei Gaza, alte două brigăzi blindate constituiau rezerva normală și forțele de securitate din Fâșie.

Datorită modului de răspândire a efectivelor israeliene de-a lungul Canalului, tăria forțelor care s-au confruntat cu trupele egiptene care forțau Canalul a fost mică. Buncărele și punctele de sprijin fortificate ale Liniei Bar Lev dispuneau de 10-20 de militari, astfel că totalul ajungea undeva la 500 de militari. Cele două buncăre care se găseau în zona podului Al Fardan – un important punct de trecere egiptean – dispuneau doar de 30 de militari.

În spatele acestor puncte de sprijin întărite au fost construite poziții și locașuri de tragere semiîngropate la teren pentru blindate, fiind dislocate plutoane de tancuri cu 4-5 tancuri fiecare. Pentru combaterea focului artileriei adverse, israelienii dispuneau de o brigadă de artilerie înzestrată cu 50-60 de obuziere autopropulsate cal. 155 mm și 175 mm.

FORȚAREA ȘI TRAVERSAREA CANALULUI SUEZ

În octombrie 1973, Egiptul a declanșat asaltul inițial cu 200.000 de militari, 1.600 de tancuri și 2.000 de piese de artilerie. De partea israeliană se aflau în dispozitivul din Sinai 18.000 de militari (circa 500 încadrau buncărele), 250 de tancuri (293-300, după alte lucrări) și 90 (60-70) de piese de artilerie.

Forțarea/trecerea Canalului a fost însoțită de o pregătire de artilerie cu o durată de 50-55 de minute care a început cu 15 minute înainte ca bărcile cu trupele primului val de asalt să se desprindă de malul vestic. În primele 15 minute, egiptenii au tras 100.000 de proiectile asupra a 543 de obiective distincte, întrebuințând 2.000 de piese de artilerie. Obiectivele lovite includeau toate buncărele și punctele de sprijin întărite ale Liniei Bar Lev, raioanele de concentrare pentru trupe, comandamente și centre de comandă și control.

Trebuie amintit că prima prioritate a forțării/traversării

Trupele egiptene traversează Canalul Suez

Canalului Suez a fost neutralizarea sistemului israelian pentru pomparea unor lichide inflamabile în Canal și apoi aprinderea acestuia. Conform egiptenilor, o unitate navală de forțe speciale a scos din acțiune sistemul în noaptea de 5/6 octombrie. Israelienii au descoperit acest lucru pe 6 octombrie, iar inginerul trimis să remedieze problema a fost printre primii israelieni capturați în conflict. Conform israelienilor, povestea apare oarecum diferită. Din cauza costurilor mari de achiziție, la începutul războiului existau doar două sisteme operaționale pentru pomparea de benzină în Canal, la Firdan și Dewar-Suar. Cel de la Firdan a fost rapid capturat și nu a apucat să fie activat, iar egiptenii nu au forțat Canalul în zona Dewar-Suar.

În plus, au fost instalate 15 sisteme false pentru inducerea în eroare a adversarului, care însă au fost descoperite de egipteni, conform unor rapoarte capturate de israelieni.

Cei 8.000 de militari din primul val de asalt (mulți aparținând batalioanelor de forțe speciale) au folosit bărci de cauciuc pentru traversare și transportau scări din frânghie pe care să le fixeze de valul de nisip ridicat de israelieni pentru a-i ajuta pe colegii din valurile următoare să escaladeze obstacolul. Militarii transportau rachete antitanc SAGGER și aruncătoare de grenade portative al căror scop era executarea unui foc continuu asupra buncărelor Liniei Bar Lev în intervalul după pregătirea de foc și trecerea militarilor egipteni pe malul de est și stabilirea unui cap de pod. Valurile următoare – 12 în total – s-au succedat la intervale de 15 minute până când au traversat canalul 5-10 brigăzi de infanterie. Deși se așteptau să piardă 30.000 de militari, egiptenii au înregistrat doar 170 de morți și răniți.

Aceste forțe debarcate aveau de îndeplinit două misiuni importante. Primele grupuri de militari, echipați cu rachete SAGGER și aruncătoare de grenade antitanc RPG-7, trebuiau să înainteze cât mai mult în interiorul Sinaiului și să organizeze ambuscade și aliniamente antitanc pentru neutralizarea eventualelor contraatacuri cu blindate israeliene despre care egiptenii știau, cu siguranță, că vor urma. Alte forțe de infanterie urmau să izoleze și să asalteze buncărele și punctele de sprijin întărite ale Liniei Bar Lev.

După trei ore au început să acționeze primele portițe de trecere și s-a început amenajarea primelor poduri pe pontoane.

De la ora 14:00 până la miezul nopții, egiptenii s-au concentrat pe creșterea și consolidarea prezenței lor pe malul estic. După-masă au început primele asalturi asupra buncărelor Liniei Bar Lev. Unele au căzut foarte repede, în timp ce altele au rezistat cu îndârjire.

Unul singur a rezistat pe toată durata conflictului – Fortul Budapesta – situat pe o fâșie îngustă de pământ la est de Port Said. Brigada 135 Infanterie Independentă nu a fost în măsură să cucerească fortul, în ciuda asalturilor repetate. La podul Al Firdan, unul dintre cele două buncăre din zonă a rezistat trei zile, provocând pierderi grele atacatorilor care au încercat atacuri frontale. Celălalt a rezistat câteva ore, iar garnizoana sa a scăpat, se pare, când egiptenii erau preocupați cu asaltul final al celuilalt buncăr.

Primele tancuri egiptene au debarcat pe malul de est pe 6 octombrie la ora 16:00. Acestea au fost transportate pe barje

Tancurile israeliene au jucat un rol decisiv în contraatacul asupra trupelor egiptene

și au fost observate de detașamente de tancuri israeliene care executau acțiuni de întârziere a inamicului. Plutele și bacurile autopropulsate au fost mijloacele mai utilizate în primele 24 de ore și probabil în timpul zilei în cea mai mare parte a conflictului. Până la 6 octombrie ora 21:00, Egiptul dispunea de 40 de bacuri autopropulsate grele operative care au transportat 100 de tancuri pe malul de est.

APĂRAREA ISRAELIANĂ

Reacția israeliană la traversarea egipteană a fost tergiversată de inacțiunea comandantului din Sinai, care nu a reușit să pună în aplicare planul pentru situații de urgență existent la timp. Deși generalul Gonen a fost avertizat de iminența războiului în dimineața zilei de 6 octombrie, când Israelul a dispus mobilizarea, acesta nu a ordonat dislocarea forțelor pe aliniamente înaintate.

Planul prevedea ca o treime din Brigada Blindată din Sinai să fie dislocată în zona Canalului, în timp ce restul să rămână concentrată în Bi'r Jifjafah. Planul mai prevedea dislocarea unei treimi din brigadă într-un raion din vecinătatea Drumului Artileriei în cazul unui posibil atac, iar ultima treime să rămână în rezervă pentru a contraataca în cazul unei breșe în dispozitivul propriu sau să înfrângă atacul principal al adversarului. Potrivit afirmațiilor generalului Gonen, dacă Israelul dispunea de mai multe blindate la dispoziție, ar fi putut stopa traversarea sau cel puțin ar fi provocat pierderi grele adversarului.

Pierderile în tancuri ale Israelului în primele 24 de ore sunt dificil de stabilit. Israelienii aveau la începutul conflictului 250 de tancuri în Sinai. În numai 24 de ore, 150-160 de tancuri au fost scoase din luptă, cu toate că multe s-au reîntors în acțiune în intervale cuprinse între câteva ore și câteva zile. Unele unități au fost aproape complet distruse. Brigada din zona Al Qantarah a fost redusă de la 50 de tancuri la 11, în dimineața zilei de 7 octombrie. Principala cauză a acestor pierderi mari a fost racheta AT SAGGER transportată de trupele egiptene care au traversat în primele valuri ale asaltului și au înaintat 5-10 km în adâncimea dispozitivului israelian.

Israelienii și-au dat seama rapid că tacticile lor sunt învechite și au implementat noi procedee, tehnici și tactici care să depășească barajele de rachete SAGGER. Una dintre aceste tactici prevedea ca un tanc din fiecare formație să supravegheze terenul pentru a descoperi lansările de rachete AT și a avertiza pe celelalte asupra pericolului. Deseori această tactică permitea tancurilor să se ascundă după acoperirile din teren. Israelienii au mai descoperit că deschiderea focului în direcția lansatorului putea distrage atenția operatorului și astfel racheta devia de la traiectoria spre țintă și rata tancul vizat, deoarece SAGGER, fiind dirijată prin fir, trebuia să fie dirijată până la obiectiv.

O altă tehnică era să se deschidă focul asupra pozițiilor probabile de lansare a RAD, dar acest lucru conducea la irosirea muniției. În final, israelienii au redescoperit că rezultatele cele mai bune se obțineau în urma unei coordonări eficiente între unitățile de tancuri și cele de infanterie.

În lucrările apărute imediat după război, efectul la țintă al rachetelor AT a fost exagerat. Ulterior, informații detaliate au indicat că în timpul războiului, din totalul tancurilor distruse, israelienii au pierdut cel puțin 6%, dar nu mai mult de 25%, din cauza rachetelor SAGGER. Multe din tancurile avariate au fost capturate de egipteni (un document CIA declasificat indică cifra de 200 de tancuri abandonate în teritoriul deținut de egipteni) și, fără îndoială, multe au fost lovite de SAGGER. În plus, nu se cunoaște câte tancuri avariate au fost reparate, dar este posibil ca SAGGER să fi avariat mai multe tancuri decât a distrus.

Cele mai multe tancuri israeliene au fost lovite/distruse de focul tunurilor de pe tancurile arabe (70-90%), iar cele mai multe tancuri arabe au fost distruse de proiectilele perforante cu manșon detașabil (APDS) trase de tunurile de pe tancurile israeliene (90%), restul, de armele AT, cum ar fi aruncătoare RPG-7 capturate, tunuri AT fără recul cal. 106 mm sau lansatoarele AT portative americane LAW (Light Antitank Weapon), care aveau o bătaie de 140 m.

Capetele de pod separate stabilite de cele cinci divizii de infanterie care au traversat Suezul au fost unite într-o fâșie de apărare continuă de-a lungul întregii lungimi a Canalului, având o adâncime de 10 km. Dispozitivul avea o adâncime de 20 km în partea de nord, deoarece acolo erau concentrate mai multe trupe egiptene, iar terenul era mai plat și au putut înainta mai repede. Egiptenii s-au apucat imediat de fortificarea

aliniamentelor și pozițiilor deținute. A fost evident că egiptenii au anticipat furioasa reacție israeliană și au ales să o înfrunte în modul în care se pricep cel mai bine, și anume în apărare.

În timpul zilei de 7 octombrie au început să sosească primele rezerve israeliene. Înainte de mijlocul zilei de 8 octombrie, grosul a două divizii blindate de rezervă – Divizia 162 Blindate sub comanda generalului-maior Adan și Divizia 143 Blindate, comandată de generalul-maior Ariel Sharon – a fost dislocat în zona trecătorilor din Sinai și de-a lungul Drumului Artileriei.

În cea de-a doua zi a războiului, dispozitivul israelian din Sinai a fost întărit cu Divizia 162 Blindate, mai puțin unitățile de artilerie, în fața localității Al Qantarah, Divizia 143 Blindate în fața localității Ismailia și o brigadă independentă de blindate în fața orașului Suez. Rămășițele Brigăzii Blindate din Sinai au fost regrupate într-o brigadă și subordonată Diviziei 162 Blindate. Egiptenii au continuat să traverseze peste Canal efective și tehnică de luptă din organica acelor cinci divizii de infanterie și trei divizii mecanizate aflate în dispozitivul de luptă de pe malul de est al Suezului.

Pentru protejarea trupelor proprii de atacurile forțele aeriene israeliene, egiptenii au dezvoltat unul dintre cele mai dense și mai diversificate sisteme de apărare AA care au existat vreodată. Acest sistem eșalonat în adâncimea dispozitivului trupelor proprii dispunea de zeci de unități AA înzestrate cu rachete SA-2 și SA-3 (instalații de lansare fixe), SA-6 (mobile) și SA-7 (portative), artilerie AA dirijată de stații de radiolocație, precum și tunuri și mitraliere grele AA. În ziua de 6 octombrie, aviația israeliană a executat 334 de misiuni și a pierdut patru avioane (trei A-4 și unul F-4) și avariate cinci, iar a doua zi 350 de misiuni și nu s-au mai întors 10 avioane (șase A-4, unul F-4 și trei Mystere) și avariate 14, un adevărat dezastru cauzat de umbrela AA egipteană. Aliniamentele celor două părți au rămas nemodificate până la 15 octombrie.

Racheta SAGGER s-a dovedit o adevărată provocare pentru tancurile israeliene

RĂZBOIUL CIUDAT 8-14 OCTOMBRIE 1973

În perioada 6-7 octombrie, forțele egiptene au înaintat cel mai mult în Sinai în zona nordică, în jurul localității Al Qantarah, realizând o pătrundere ce atingea 20 km în adâncimea dispozitivului de apărare israelian. În consecință, în acest sector, israelienii au lansat primele contraatacuri și au suferit cea mai gravă înfrângere a războiului.

Divizia 162 Blindată a primit ordinul să atace în dimineața zilei de 8 octombrie, având ca misiune capturarea unuia sau mai multor poduri egiptene amenajate în vecinătatea podului Al Firdan.

În cursul acestui atac, Batalionul 190 Blindate (unitate din trupele regulate), comandat de locotenent-colonelul Assaf Yagouri, a căzut într-o ambuscadă de proporții în zona Al Qantarah. Batalionul israelian a fost practic distrus – după unele surse, egiptenii ar fi capturat 25 de tancuri –, iar comandantul unității a fost făcut prizonier. Efectul cel mai dezastruos al înfrângerii l-a reprezentat apariția comandantului de batalion la televiziunea egipteană, transmisiune care s-a recepționat în Israel. Apariția sa s-a vrut a fi un avertisment clar pentru israelieni cu privire la luptele ce-i așteaptă și în același timp să ridice moralul militarilor arabi.

După costisitoarea lecție cu Batalionul 190, israelienii și-au propus să-și consolideze pozițiile deținute în timp ce își concentrau forțele din rezervă și astfel întregul front s-a stabilizat. Fiecare parte aștepta ca adversarul să atace. Israelienii au sperat că egiptenii vor încerca să înainteze mai adânc în Sinai și astfel să iasă de sub acoperirea sistemelor AA și să-și slăbească apărarea antitanc. În aceste condiții, israelienii puteau spera să repete victoria din 1967 și să-i respingă pe egipteni peste Canal. În ciuda pierderilor suferite, aviația israeliană a continuat să execute misiuni de lovire a punctelor de trecere și a pozițiilor egiptene, fiind executate 624 de ieșiri/avion. Au fost doborâte 10 aparate (opt A-4 și două F-4) și avariate alte 18 (nouă A-4 și nouă F-4).

De partea cealaltă, egiptenii au realizat ce intenționau israelienii și erau hotărâți să nu cadă în capcană. Planul acestora prevedea o perioadă de câteva zile – denumită „pauză operațională" – în timpul căreia și-au propus două obiective majore.

În primul rând, egiptenii au anticipat că aveau nevoie de câteva zile după traversarea Canalului pentru consolidarea aliniamentelor cucerite și fortificarea pozițiilor de pe malul de est și apoi pregătirea următoarei faze a ofensivei. În al doilea rând, deoarece au anticipat lansarea de contraatacuri

din partea forțelor israeliene, egiptenii își doreau distrugerea/uzarea forțelor blindate israeliene cât mai mult posibil. Practic, pauza operațională urma să fie un mic război de uzură al cărui obiectiv principal era facilitarea realizării unei străpungeri a pozițiilor israeliene la momentul oportun.

Comportamentul egiptenilor în perioada dinaintea datei de 14 octombrie și în acea zi poate fi caracterizat ca fiind neinspirat și apatic, de parcă așteptau momentul prielnic pentru o încetare a focului – care cu greu l-ar fi putut obține în acel moment – ținând cont că sirienii au fost complet înfrânți în zilele precedente. Egiptenii au menționat pentru prima dată public posibilitatea unei încetări a focului pe 15 octombrie, condiția lor principală fiind reîntoarcerea la granițele dinaintea războiului din 1967.

Întrucât israelienii se pregăteau în acel moment să schimbe radical situația operațională pe frontul din Sinai, autoritățile de la Tel-Aviv nu s-au gândit la ofertă. Faptul că oferta egipteană a fost lansată abia atunci poate fi un indiciu că egiptenii, încă de la începutul conflictului, au dorit încheierea războiului cu câștigurile teritoriale obținute până la 14 octombrie.

Această perioadă s-a finalizat pe 13-14 octombrie. Începând cu 12 octombrie și continuând în timpul zilei de 13 octombrie, egiptenii au dislocat cele două divizii de tancuri peste Canal – Divizia 21 Tancuri în nord și Divizia 4 Tancuri în sud. Misiunea lor probabilă era fie de inițiere a fazei doi și cucerirea trecătorilor din Sinai sau devierea israelienilor de la înaintarea din Siria. Deși faza doi era programată să înceapă pe 14 octombrie, condițiile în care urma să fie lansată nu au fost îndeplinite. În loc să fie slăbite în prima săptămână de război, forțele israeliene deveniseră mai puternice, inclusiv prin dislocarea unor forțe de pe frontul sirian în zilele de 12 și 13 octombrie. Dacă scopul principal al atacului era de a ajuta Siria, acest efort nu a fost executat cu hotărâre și entuziasm. Atacurile executate de cele două divizii de tancuri au urmat același model implementat de asalturile mai mici în timpul zilelor precedente.

Până la sfârșitul zilei, atacurile egiptene s-au terminat cu un eșec, înregistrându-se peste 200 de tancuri pierdute. Israelienii au înregistrat pierderi reduse în efective și tehnică de luptă, datorită preciziei tirului la distanțe mari de tragere cu tunurile de pe tancuri sau datorită faptului că era rândul israelienilor să-i prindă în ambuscadă pe egipteni.

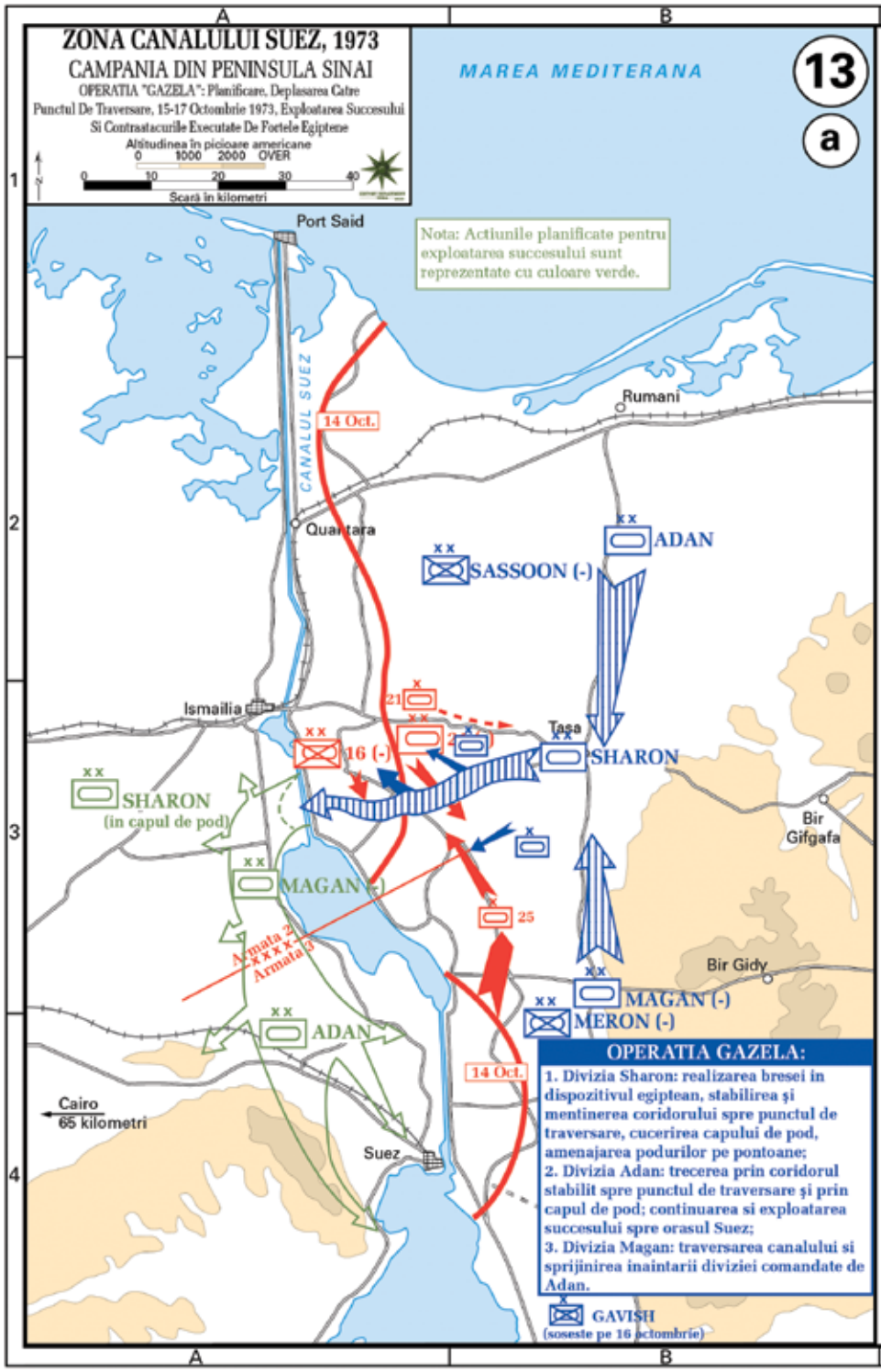

ÎN AFRICA

Israelienii au analizat pentru prima dată posibilitatea de a forța/traversa Canalul în 1967, după cum s-a observat din declarațiile critice ale unor comandanți israelieni că nu s-a întreprins acest lucru. Cu siguranță, singurul impediment pentru israelieni care i-a oprit de la executarea unei forțări a

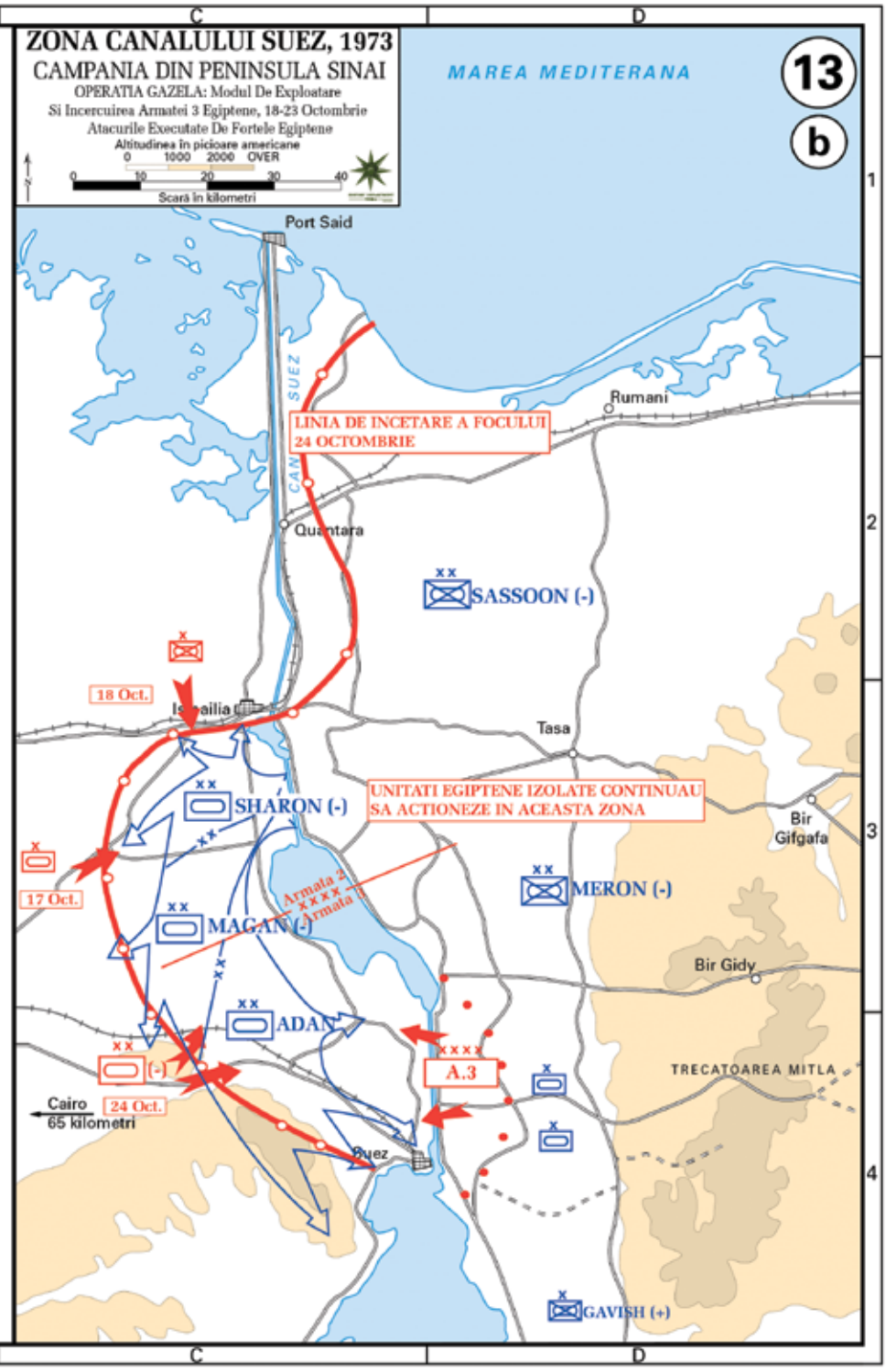

Suezului a fost lipsa echipamentelor de realizare a unor poduri pe pontoane și a navelor de traversare.

Primul efort de forțare a Canalului l-a reprezentat încercarea eșuată de a cuceri un pod egiptean pe 8 octombrie de către Divizia 162 Blindată. De la acest moment nu au mai fost întreprinse alte eforturi până la traversarea reușită o săptămână mai târziu. Momentul oportun sosise, deoarece operațiunile împotriva Siriei erau finalizate, încercarea egiptenilor de lărgire a capetelor de pod eșuase și se soldase cu pierderi grele în blindate, iar concentrările de trupe israeliene se finalizaseră.

Forțarea/traversare inițială a fost executată de Sharon conform unui plan destul de complicat, dar îndrăzneț – cumva asemănător trăsăturilor generalului israelian. Pregătirile au început în jurul datei de 12 octombrie, când Divizia 162 Blindată a generalului Adan a primit ordin să mute ușor spre stânga dispozitivul de luptă din fața localității Al Qantarah pe poziții în spatele și la nord de Divizia 143 Blindată comandată de Sharon, care se afla în fața orașului Ismailia. Deplasarea dispozitivului a fost finalizată în dimineața zilei de 15 octombrie și nu a fost descoperită de mijloacele de cercetare egiptene. Golul din dispozitivul israelian format în urma redislocării Diviziei 162 Blindată a fost ocupat de o grupare de forțe compusă dintr-o brigadă de infanterie și una de infanterie mecanizată.

Operațiunea de forțare/traversare a Canalului a început în după-amiaza zilei de 15 octombrie, când patru dintre brigăzile generalului Sharon au început să se deplaseze dintr-un raion de concentrare situat lângă localitatea Jabal Tasa către Canal, conform unui calendar strict, reușita fiecărei brigăzi influențând succesul celorlalte.

La ora 17:00, o brigadă blindată israeliană a atacat dinspre Jabal Tasa forțele Diviziei 21 Tancuri și Diviziei 16 Mecanizate egiptene. Acesta era un atac în scop de diversiune pentru a distrage atenția egiptenilor de la zona Canalului și de a fixa o parte însemnată a blindatelor egiptene pentru a nu întări dispozitivul din zona aleasă de israelieni pentru forțarea Canalului.

La ora 18:00, Brigada 14 Blindată (aparținând forțelor regulate) a atacat spre Canal, două din batalioanele din subordine reușind să lovească în spatele Diviziei 21 Tancuri și să o respingă spre nord, cât mai departe de punctul de trecere pentru a permite traversarea. Batalionul 79 a ajuns la punctul de trecere nedescoperit. Apoi s-a întors spre nord și s-a deplasat câțiva kilometri de-a lungul Canalului, sperând să captureze un pod egiptean. Un alt batalion din dreapta Batalionului 79 s-a lovit de o apărare puternică și a fost oprit. Batalionul 79 a fost rechemat în dispozitivul brigăzii de teamă ca flancul său drept să nu fie expus atacurilor egiptene.

Restul Brigăzii 14 Blindată a început organizarea apărării raionului punctului de trecere. După finalizare, un batalion de parașutiști a început traversarea Canalului în bărci de cauciuc. Parașutiștii aveau misiunea de stabilire a unui cap de pod și să execute o cercetare a terenului spre est. Imediat ce brigada aeropurtată a raportat îndeplinirea cu succes a misiunii, un batalion cu circa 30 de tancuri M-60 a traversat canalul. Traversarea a fost rapidă, utilizând secțiuni de poduri Uniflote pe post de bacuri. Trupele de pontonieri israeliene au înregistrat 35 de morți și 150 de răniți, adică pierderi similare cu cele ale forțelor egiptene la forțarea din 6 octombrie. Culoarele prin valul de nisip au fost executate cu echipamente civile de excavare.

Israelienii nu au considerat niciodată operațiunea ca fiind decisivă în scopul răsturnării situației de pe frontul din Sinai. Cu toate acestea, ca măsuri de prevedere, s-au elaborat planuri de retragere rapidă a trupelor dacă rezistența era mai puternică decât s-au așteptat sau misiunile nu ar fi putut fi îndeplinite. Primul parașutist a debarcat pe malul opus al Canalului la ora 1:00, pe 16 octombrie, iar primul tanc, la ora 6:00.

Primul batalion de tancuri care a traversat Canalul a fost împărțit pe grupări tactice, fiecare cuprinzând câteva blindate și subunități de infanterie, și a început cercetarea terenului în afara capului de pod pentru descoperirea pozițiilor dispozitivului egiptean. Pe 15 octombrie, aviația israeliană a executat 400 de misiuni în care a pierdut un aparat, în timp ce pe 16 octombrie s-au executat 457 de ieșiri/avion soldate cu pierderea a două aparate (unul A-4 și unul Mirage)

Reacția egipteană la această operațiune israeliană a fost imediată și furioasă, inițial fiind confuză și necoordonată. Forțele brigăzilor de blindate și parașutiști au dus lupte grele toată noaptea. Un batalion de tancuri din Brigada 14 Blindată a înaintat spre nord până la „Ferma chinezească", o stațiune agricolă experimentală abandonată, înființată acolo de japonezi în cadrul unui program de ajutorare la începutul anului 1967. Divizia 21 Tancuri și Brigada 25 Tancuri au primit ordin să se îndrepte spre punctul de trecere și să preseze forțele inamice pentru reducerea coridorului îngust pe care israelienii l-au croit până la Canal.

În timpul zilei de 16 octombrie, au traversat Canalul forțe suplimentare, astfel că israelienii dispuneau de două brigăzi în Africa: una de infanterie și una de blindate.

Prinsă într-o ambuscadă, Brigada 25 Tancuri egipteană a fost distrusă în 15 minute, timp în care au fost scoase din luptă toate cele 60 de tancuri din dotare, în timp ce de partea israeliană nu s-au înregistrat pierderi. Documente CIA declasificate au șters o parte a detaliilor privind această acțiune, dar cel mai probabil, israelienii au beneficiat de informații referitoare la dislocarea și intențiile unității adverse din interceptarea comunicațiilor radio egiptene (COMINT), provenite fie de la unitățile de interceptare proprii, fie de la stațiile americane locale ale NSA sau cu ajutorul imaginilor satelitare.

BĂTĂLIA DE TANCURI DE LA „FERMA CHINEZEASCĂ"

Bătălia pentru „Ferma chinezească" a fost practic un film de groază. Israelienii pretind că au distrus 160 din cele peste 300 de tancuri aruncate în luptă de egipteni în această zonă și au pierdut la rândul lor 51 de tancuri. Chiar dacă tancurile au fost arma principală din această bătălie, au mai fost implicate și unități de artilerie și infanterie mecanizată. Bătălia s-a purtat deseori de la distanțe mici (20-400 m) și întrucât nu existau

Generalul Ariel Sharon inspectează un cap de pod construit de armata israeliană peste Canalul Suez

acoperiri de teren sau posibilități de manevră, totul se baza pe precizia tragerilor și leadershipul la nivel de subunitate.

Luptele au implicat și respingerea egiptenilor de pe un deal din apropiere denumit codificat Missouri. Bătălia a durat toată noaptea de 15 octombrie și cea mai mare parte din ziua de 16 octombrie, până când egiptenii au fost respinși la o distanță de unde nu mai puteau amenința coridorul. Chiar și așa, în timpul nopții, forțele speciale egiptene, unități de infanterie și artilerie ușoară se infiltrau în dispozitivul advers și hărțuiau această linie de aprovizionare israeliană.

În perioada 16-19 octombrie, în mai multe puncte de pe traseul coridorului care ducea spre Canal, traficul a trebuit să fie oprit până când zona a fost curățată de militarii egipteni. Chiar dacă linia de aprovizionare nu se afla sub focul tancurilor, artileria egipteană putea și a reușit să hărțuiască constant trupele israeliene. Deși nu au reușit să distrugă podurile israeliene, unitățile egiptene de artilerie și aruncătoare de proiectile reactive au înregistrat câteva lovituri în plin.

Chiar dacă forțarea Canalului poate fi considerată o manevră îndrăzneață, israelienii au exploatat-o cu atenție și înțelepciune. În primul rând, locul trecerii a fost ales ținând cont de defensiva locală. O serie de lucrări subliniază că sectorul de rupere ales de israelieni era situat la joncțiunea dintre Armata 2 și Armata 3 egipteană și era apărat de militari kuweitieni.

Localizat în punctul unde Canalul pătrunde în Marele Lac Amar, locul trecerii avea flancul stâng protejat chiar de lac. Mlaștinile de-a lungul țărmurilor lacului și malurilor canalului asigurau protecția împotriva unor atacuri cu blindate dinspre flancul drept. Sharon dorea să traverseze de la început Canalul cu două divizii și să se îndrepte direct spre Cairo, dar planul său a fost respins de Statul-Major General. Misiunea sa era de a asigura locul trecerii și să protejeze aliniamentul nordic al capului de pod de la vest de Canal. Forțele de sub comanda lui Sharon au acționat singure în data de 16 octombrie, iar unitățile generalului Adan au început să traverseze în timpul zilei de 17 octombrie.

După ce a traversat Canalul, generalul Adan a realizat că pe comunicația ce ducea spre Cairo se afla dispusă cel puțin o brigadă de infanterie mecanizată egipteană, la câțiva kilometri de locul de trecere. Prudența cerea ca această unitate să fie eliminată într-o primă urgență, iar pe 17 octombrie, o brigadă israeliană a traversat Canalul și a respins brigada egipteană.

Cele mai grave preocupări ale israelienilor erau însă legate de traficul miilor de vehicule și nu de problemele operaționale. Israelienii încercau să deplaseze două divizii blindate pe drumuri înguste din deșert printr-un coridor îngust, înfruntând o opoziție severă, dar oarecum necoordonată. Drumurile care duceau spre locul de traversare erau înguste și nepavate, fiind nemarcate și dificil de urmat pe timp de noapte. Și, nu în ultimul rând, focul artileriei egiptene întrerupea deseori deplasarea coloanelor israeliene.

În zilele de 18-19 octombrie, israelienii au început să culeagă roadele operaționale ale situației create prin traversarea Canalului, acționând în grupări de forțe independente, care distrugeau punctele de rezistență întâlnite în cale sau le ocoleau pentru a menține ritmul de înaintare. Orașul Fa'id a fost cucerit pe 18 octombrie, iar pe 19, întreaga divizie

Prim-ministrul israelian Golda Meir, însoțită de generalul Ariel Sharon, într-o vizită pe frontul de luptă

comandată de Adan a trecut Canalul. Obiectivul acestei divizii era să înainteze spre sud de-a lungul Marelui Lac Amar și să încercuiască unitățile Armatei a 3-a egiptene, care se aflau dislocate în Sinai.

Pe 18 octombrie, israelienii au pierdut șase avioane în cele 263 de ieșiri/avion, însă a doua zi au fost executate 357 de misiuni aeriene, dar nu s-au înregistrat pierderi în rândul aparatelor participante. Diferența se datorează probabil specificului țintelor atacate și tacticilor adoptate în timpul misiunii. Umbrela AA egipteană a continuat să reprezinte un pericol major pentru aviația israeliană, în ciuda eforturilor depuse pentru neutralizarea acesteia. În ultimele trei zile ale războiului nu au fost doborâte aparate israeliene, dar au fost avariate șase avioane.

Tot pe 19 octombrie, o a treia divizie israeliană (252 Blindată) a traversat Canalul sub comanda generalului-major Kalman Magen. Misiunea acestei divizii era de protejare a flancului de vest al forțelor diviziei Adan care înaintau spre sud. În ciuda forței copleșitoare, înaintarea israeliană a fost lentă.

În noaptea de 23 spre 24 octombrie, israelienii au finalizat încercuirea orașului Suez, cucerirea localității 'Adabiyah din sud și încercuirea completă a unităților Armatei a 3-a egiptene.

Până în după-masa zilei de 25 octombrie, operațiunile militare erau finalizate, iar pozițiile israeliene se întindeau pe un aliniament care începea din 'Adabiyah la Golful Suez, până la sud de Ismailia.

MARILE PUTERI SE IMPLICĂ ÎN CONFLICT

În momentul în care era pe cale să piardă forțele Armatei a 3-a, Sadat a apelat la liderii SUA și URSS să-și trimită propriile trupe pentru a-i stopa pe israelieni.

Liderul sovietic, Leonid Brejnev, aparent ignorând posibilele efecte colaterale, i-a transmis un mesaj urgent lui Nixon, pe 24 octombrie, propunând o forță mixtă sovieto-americană, iar în cazul în care Nixon nu era de acord cu propunerea, Uniunea Sovietică „va analiza posibilitatea

PIERDERILE FORȚELOR AERIENE ISRAELIENE ȘI ARABE ÎN PERIOADA 6-24 OCTOMBRIE 1973 (a)			
Cauza pierderii avioanelor	ISRAEL	ȚĂRILE ARABE	OBSERVAȚII
LUPTE AERIENE			
Datorită rachetelor aer-aer	3	261	
Diverse (b)	0	73	
	3	334	(172 egiptene și 162 siriene)
SISTEME AA TERESTRE			
Rachete AA mobile și fixe	40 (c)	22 (d)	
Rachete AA portative	4 (e)	0	
Tunuri AA	31	78	
Rachete AA și tunuri AA	6	0	
	81	100	
Diverse			
Defecțiuni tehnice	9	6	
Alte cauze	6	22 (f)	
Cauze necunoscute	10	59	
	25	81	
TOTAL	**109**	**515**	
a) Include și pierderile care nu au fost cauzate de condițiile de luptă;			
b) Ex. prăbușiri, catapultare prematură sau alte cauze datorate pilotului.			
c) Pierderi cauzate de sistemele AA – SA-2, SA-3 și SA-6.			
d) Pierderi cauzate de sistemul AA Hawk.			
e) Pierderi datorate rachetei portative SA-7.			
f) Distruse la sol.			
Sursa: Document declasificat CIA (www.cia.gov).			

CREȘTERILE ÎN SISTEME AA ȘI APARATE DE ZBOR ÎNREGISTRATE DE APĂRĂRILE AA ISRAELIENE ȘI ARABE ÎN PERIOADA 1967-1973									
Tipul de armament	Înainte de războiul din 1967			La mijlocul anului 1971			Înainte de războiul din 1973		
	Israel	Siria	Egipt	Israel	Siria	Egipt	Israel	Siria	Egipt
Tunuri AA	550	1.100	950	900	1.500	2.080	1.000	1.900	2.750
Radare AA	11	10	80	(a)	(a)	(a)	20	85	360
LANSATOARE DE RACHETE AA									
MIM-23 *Hawk*	50	-	-	72	-	-	75	-	-
SA-2 *Volhov*	-	-	200		70	360	-	75	420
SA-3 *Neva*	-	-	-			200	-	50	220
SA-6 *Kub*	-	-	-			32	-	60	40
SA-7 *Strela-2*	-	-	-	-	-	(b)	-	165	600
TIPUL AVIOANELOR									
MiG-21	-	26	61	-	100	216	-	186	326
Alte avioane de atac	-	39	249	-	128	320 (d)	-	168	275 (d)
Bombardiere	5	4	68	2	1	52 (d)	-	-	26
Mirage IIIC	65	-	-	46	-	-	61	-	16 (d)
F-4 Phantom	-	-	-	78	-	-	99	-	-
A-4H Skyhawk	-	-	-	120	-	-	172	-	-
Alte aparate	144	-	-	91(c)	-	-	22	-	16 (c)
Total avioane	**214**	**69**	**378**	**337**	**229**	**588**	**354**	**354**	**659**
Observații:									
a) Date indisponibile;									
b) Egiptul a lansat câteva rachete portative SA-7 asupra avioanelor israeliene în 1970. Nu se cunoaște precis câte existau în dotare la mijlocul anului 1971, dar probabil numărul nu era mare.									
c) Totalul include avioane vechi. Egiptenii au scos din dotare MiG-15 și MiG-17, în timp ce israelienii au scos din dotare Ouragan și modelele mai vechi de Mystere. În 1973, egiptenii dispuneau de 16 avioane Hunter împrumutate de la irakieni.									
d) Înainte de război exista în Egipt o escadrilă de avioane Mirage libiene. Avioanele erau pilotate de piloți egipteni.									
Sursa: Document declasificat CIA (www.cia.gov).									

PIERDERILE SUFERITE DE ISRAEL ȘI ȚĂRILE ARABE ÎN RĂZBOIUL DIN OCTOMBRIE 1973					
	Morți	Răniți	Prizonieri de război	Tancuri	Instalații de rachete AA
ISRAEL	2.300-2.688	5.500	294	400	1
EGIPT	12.000-15.000	35.000	8.400	1.000	43
SIRIA	3.000-3.500	5.600-21.000	400	1.150	4
IRAK	125	260	20	100	-
MAROC	200	-	-	50	-
IORDANIA	23	-	-	-	-
ARABIA SAUDITĂ	100	-	-	-	-

Surse: - Chaim Herzog – The Arab-Israeli Wars – War and Peace in the MIddle East from the War of Independence through Lebanon, 1982;
- www.cia.gov.

unei intervenții unilaterale".

Evident, SUA nu puteau permite desfășurarea unei intervenții unilaterale a URSS în Orientul Mijlociu și au răspuns prin creșterea nivelului de alertă a forțelor armate americane de la nivelul de pace DEFCON 4 (Defence Condition) la nivelul de creștere treptată a capacității de luptă DEFCON 3.

Această măsură a înfuriat liderii vest-europeni, în special pe premierul britanic Edward Heath și pe cancelarul vest-german Willy Brandt, care au acuzat SUA de sporirea riscului unui război fără a fi consultați. Brejnev însă a revenit și pe 25 octombrie a trimis un nou mesaj în care menționa doar de „trimiterea unor observatori". Forțele americane au revenit la DEFCON 4 în aceeași zi.

Pe 25 octombrie, ONU a adoptat a treia și ultima rezoluție de încetare a focului, care cerea ca beligeranții să se reîntoarcă pe pozițiile deținute pe 22 octombrie. De data aceasta, acordul de încetare a focului a fost respectat, iar luptele au încetat pe 26 octombrie.

Israelul și-a retras forțele din Egipt și Siria. Egiptul și-a menținut o parte a dispozitivului de luptă pe malul de est al Canalului Suez, permițându-i lui Sadat să pretindă un fel de victorie. În schimb, Siria nu a mai redobândit nicio parte din Înălțimile Golan.

Pierderile israeliene în echipamente, avioane, muniții și tehnică de luptă au fost refăcute cu sprijinul SUA prin podul aerian, care a durat 32 de zile, până pe 14 noiembrie. La rândul său, URSS a refăcut stocurile de echipamente ale țărilor arabe printr-un pod aerian și maritim similar.

CUM A MODELAT CONFLICTUL LUMEA ORIENTULUI MIJLOCIU

Deși Israelul a obținut victorii categorice pe câmpurile de luptă din Sinai, Africa și Golan, beneficiile politice au fost mai reduse, conform unor autori israelieni.

Rezultatele imediate ale Războiului de Yom Kippur au fost acordurile de dezangajare dintre Egipt și Israel, pe de-o parte, și Siria și Israel, pe de alta, urmate de un acord provizoriu semnat de Israel și Egipt în septembrie 1975 în Sinai. Acest acord provizoriu prevedea retragerea forțelor israeliene în zona trecătorilor Mittla și Gidi, înființarea unui centru american de supraveghere electronică în Sinai și retrocedarea câmpurilor petrolifere de la Abu Rudeis către Egipt. Nu în ultimul rând, Canalul Suez a fost deschis navelor care navigau spre și dinspre Israel.

Aceste acțiuni au culminat cu vizita istorică a președintelui Sadat la Ierusalim și discursul rostit în fața Parlamentului israelian – Knessetul – și ulterior cu negocierile pentru semnarea acordurilor de pace de la Camp David din septembrie 1978 – primele semnate între Israel și o țară arabă.

Au rămas memorabile comentariile unui reporter de radio israelian prezent pe aeroportul din Tel-Aviv pe 20 noiembrie 1977. După ce Sadat a coborât din avionul prezidențial, reporterul anunța uimit la radio: „Președintele Sadat trece în revistă garda de onoare constituită din militari ai forțelor de apărare a Israelului. Văd cu ochii mei acest lucru, dar nu-mi vine să cred!"

Fără îndoială, succesele arabe inițiale au satisfăcut și refăcut mândria și onoarea națională terfelite după războiul din 1967 și au facilitat calea spre dialog, inițiată de Sadat, între cele două părți, și în final semnarea Tratatului de Pace din martie 1979 de la Washington. Astfel, prin activități diplomatice intense, Egiptul a reușit ce nu a izbutit prin manevre și acțiuni militare, luând, treptat, înapoi Sinaiul până în aprilie 1982. Sadat nu a mai apucat să vadă acest moment, fiind asasinat pe 6 octombrie 1981, pentru că a negociat cu Israelul, de către adepți ai Jihadului Islamic, în timpul unei parade militare desfășurate la Cairo pentru a aniversa opt ani de la declanșarea Războiului de Yom Kippur.

La nivel global, războiul din octombrie 1973 a reprezentat prima încercare a țărilor arabe producătoare de petrol de a folosi petrolul ca armă. Deși din punct de vedere practic, boicotul nu a avut efectul scontat, nefiind respectat de toate țările arabe, a avut un efect mai mult psihologic. Efectul acestei „sirene de alarmă" s-a resimțit în toată lumea liberă, demonstrând volatilitatea și instabilitatea lumii arabe, pe de-o parte, și vulnerabilitatea și dependența unor state și a unor economii de anumite resurse naturale, pe de alta.

Deși cu Egiptul lucrurile s-au liniștit, problemele cu Siria au persistat, cele două armate continuând duelul și în anii următori, punctul culminant fiind atins în iunie 1982, când Israelul a lansat o ofensivă terestră în Liban – Operațiunea „Pace pentru Galileea" – într-un efort de a pune capăt atacurilor teroriste și bombardamentelor executate de Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP).

BIBLIOGRAFIE:
1. Chaim Herzog – *The Arab-Israeli Wars – War and Peace in the Middle East from the War of Independence through Lebanon*, 1982;
2. Documente CIA declasificate referitoare la războiul de Yom Kippur consultate pe www.cia.gov;
3. Christopher Andrew - *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for The Third World*, Vol. 2, 2005;
4. Matthew M. Aid - *The Secret Sentry: The Untold History of the National Security Agency*, 2009;

DADAISMUL

Hazardul și haosul devin artă

DE LAURENȚIU VICTOR SĂCUI | FOTO: GETTY IMAGES, WIKIMEDIA COMMONS

Revoluția Industrială, fenomen care a avut asupra istoriei efectul unei furtuni, a reușit să transforme societatea omenească, iar viteza acestei transformări a tot crescut până când a devenit amețitoare. Au apărut clase sociale noi și ideologii revoluționare, au fost abandonate cutume ce păreau de nezdruncinat, iar mentalul colectiv, care nu putea rămâne ancorat la nesfârșit în vechile credințe, s-a modificat pentru totdeauna. Lesne de înțeles, fenomenul a influențat și artele: în scurt timp s-a ajuns la forme moderne, cum este cea promovată de reprezentanții Academiei Bauhaus, ca să dăm un singur exemplu. Așa cum afirma Gilles Lipovetsky, „estetica a substituit religia și etica". După ce s-a descătușat de vechile norme și paradigme artistice, estetica modernă și-a asumat cu îndrăzneală o libertate de exprimare nemaiîntâlnită până în acel moment. Sosise timpul revoluțiilor în artă, care – pe fondul crizelor sociale din primul sfert al secolului XX – și-au impus discursul estetic. Mișcările artistice, precum cea dadaistă, și-au propus să „accelereze o criză".

Deschiderea expoziției dedicate artiștilor dadaiști de la Centrul Pompidou, octombrie 2005

„REVOLUȚIA E O FORMĂ DE OPTIMISM CEVA MAI PUȚIN RESPINGĂTOARE DECÂT OPTIMISMUL OBIȘNUIT.“
ANDRÉ BRETON

Câțiva membri ai grupului Dada se întâlnesc la Paris: Louis Aragon, Theodore Fraenkel, Paul Éluard, Clement Pansaers, Paul Dermée, Philippe Soupault, George Ribemont-Dessaignes, Tristan Tzara (primul din stânga, jos), Céline Arnauld, Francis Picabia, André Bréton

Originalitatea de care au dat dovadă membrii mișcării dadaiste îi va confirma pentru totdeauna în fața posterității. Dorind cu orice preț să lupte pentru schimbarea vechilor mentalități, acești tineri nonconformiști care au fugit din calea ororilor războiului au reușit să întemeieze o mișcare artistică revoluționară, generând un produs cultural inedit pentru acea epocă.

Pentru revoluția estetică din Europa (și extensiile ei culturale, pentru că fenomenul dadaist s-a resimțit și pe malul occidental al Oceanului Atlantic), asocierea unor personalități artistice provenite din spații culturale diferite a fost cât se poate de benefică. Trebuie precizat că dadaismul – ca fenomen cultural și, mai ales, ca stare de spirit – era ceva care „plutea în aer" în anii premergători primei conflagrații mondiale. Grupuri dadaiste se coagulau în mod spontan în metropole cu tradiție culturală precum Paris, Berlin, Barcelona sau New York și au fost cât se poate de active chiar și în timpul războiului.

GENEZA ȘI RĂSPÂNDIREA UNEI MIȘCĂRI ARTISTICE

A existat, totuși, un nucleu fondator – grupul de la Zürich, artiști plastici și oameni de litere care au răspuns apelului lansat de scriitorul german Hugo Ball (1886-1927) „prin intermediul presei": artistul plastic Jean Arp și viitoarea lui soție, Sophie Tauber, poetul german Richard Huelsenbeck, pe atunci student la Medicină, pictorul, poetul și tipograful francez Francis Picabia (1879-1953), pictorul și sculptorul modernist german Max Ernst (1891-1976), Emmy Hennings (1885-1948), viitoarea soție a lui Hugo Ball, pictorii Pablo Picasso, Wassily Kandinski și mulți, mulți alții. Printre ei, ieșeau în evidență doi români: Marcel Iancu și Tristan Tzara. Contribuția acestora din urmă la formarea și dezvoltarea mișcării a fost, putem spune fără a exagera câtuși de puțin, inegalabilă.

Născut la București, Marcel Iancu (1895-1984) a studiat pictura cu Iosif Iser, iar în anul 1917 a absolvit Academia de Arhitectură din Zürich. Deși nu era (în primul rând) om de litere, a izbutit să-și câștige un loc cât se poate de onorabil în istoria literaturii române încă înainte de absolvirea liceului. A fost unul dintre fondatorii revistei „Simbolul", apărută în anul 1912 – din păcate, doar în patru numere. Din „colectivul de redacție" al revistei poeților simboliști mai făceau parte scriitorul de origine ardeleană Adrian Maniu (1891-1968) și colegii săi de liceu Ion Vinea (la acea dată, viitorul scriitor era încă „trecut în acte" cu numele de Ion Eugeniu Iovanaki) și Samuel Rosenstock (1896-1963), care semna versuri sub pseudonimul S. Samyro.

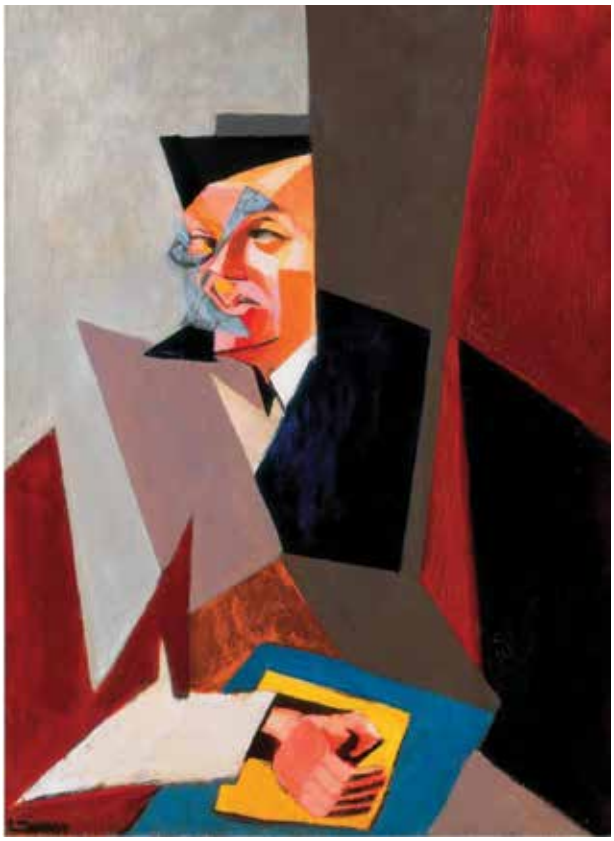

Tristan Tzara (1896–1963), portret de Lajos Tihanyi, 1927

TRISTAN TZARA, CEL „TRIST ÎN ȚARĂ“

Acesta din urmă avea să-și câștige un binemeritat loc de onoare în istoria literaturii române și universale sub numele de Tristan Tzara, pseudonim pe care și l-a luat după ce, la invitația fostului său coleg de redacție Marcel Janco (cum era deja cunoscut acesta), a venit la Zürich. Au fost puse în circulație multe povești referitoare la acest pseudonim, pe care Samuel Rosenstock a sfârșit prin a-l transforma în „nume trecut în acte“. În anul 1925, el a adresat Ministerului de Interne al Regatului României o cerere în acest sens, care i-a fost aprobată, devenind în mod oficial Tristan Tzara. Noul nume de familie al literatului dadaist nu a mirat pe nimeni – absolut toți istoricii literaturii, fie ei români sau străini, sunt de acord că vine de la cuvântul românesc „țară“.

Cât despre prenumele de Tristan, acesta nu are vreo legătură nici cu legendele ciclului arthurian, nici cu opera *Tristan și Isolda* a lui Richard Wagner (1813-1883) și nici cu poetul simbolist francez Tristan Corbière (1845-1875), ci este, de fapt, un joc de cuvinte în cel mai pur stil dadaist: un colaj ca atâtea altele din repertoriul acestui curent literar-artistic. Dar unul plin de înțelesuri... Mai exact, Tristan Tzara vine de la expresia „trist în țară“ (unii mai au și acum obiceiul de a-l pronunța pe „î“ aproape la fel ca pe „a“).

Marcel Janco s-a grăbit să-l introducă pe vechiul său prieten și coleg de redacție în grupul avangardist care „semna condica“ într-un local din Zürich; anterior, acesta fusese cunoscut sub numele de *Holländische Meierei* (Lăptăria olandeză) și era situat pe *Spiegelstrasse* (mai pe românește, strada Oglinzii) la numărul 1. Respectivul local era proprietatea unui anumit domn Ephraim Jan (care mai găzduise acolo un alt „cabaret literar“, numit Pantagruel), pe care asocierea cu dadaiștii și alți avangardiști aproape că l-a adus în pragul falimentului, așa că a fost de urgență rebranduit, primind numele de Cabaret Voltaire. Și tot acolo a fost semnat „actul de botez“ al mișcării dadaiste.

DADAISMUL, BOTEZAT DE TZARA CU O ȚIGARĂ ȘI O CAFEA NEAGRĂ

Conform legendei, numele ar fi fost găsit la întâmplare de o „mână verde“. De fapt, era mâna lui Hugo Ball care, deschizând la întâmplare dicționarul Larousse, a dat peste cuvântul „dada“ – în limba franceză, căluț de lemn. Și cum prin 1906 apăruse la Zürich un șampon cu același nume, semnul a părut a fi unul de bun augur. Un alt „argument“, dacă poate fi numit așa, a fost extras din conversațiile purtate între ei în limba română de Marcel Janco și Tristan Tzara, care nu o dată au fost auziți aprobându-se unul pe altul cu expresia „da, da, așa e!“, fapt care-l amuza la culme pe Jean/Hans Arp. (Se spune că pictorul franco-german se distra la culme, îngânându-i pe cei doi ori de câte ori avea ocazia.) Și cum da-da-ul românesc avea valențe pozitive pentru nonconformiștii membri ai mișcării (cărora cei doi foști colegi de redacție au trebuit să le predea unele noțiuni elementare de limba română), ambele coincidențe au fost considerate de bun augur. Prin urmare, cuvântul „Dada“ a intrat pe ușa din față în istoria avangardei artistice europene și mondiale. Iar botezul mișcării a fost celebrat ritualic de Tzara cu o țigară și o cafea neagră. După cum se vede, și geneza acestui termen stă sub semnul colajului...

Nu doar arta era colată la „Cabaret Voltaire“, ci și clientela: „Pictori, studenți, revoluționari, turiști, escroci internaționali, psihiatri, demimondeni, sculptori și spioni politicoși în căutare de informații se loveau aici unii de alții“. Pe lângă aceștia, tot soiul de „personaje exaltate“ care își expuneau tezele privind viitorul artei moderne pe un ton atât de ridicat, încât izbuteau să-i acopere pe „muzicienii“ care interpretau „arii“ la instrumente muzicale cât se poate de imaginare. Printre ei ieșea în evidență cu ușurință un tinerel care prezenta „publicului (nu se știe cât de) plătitor“ dansurile populare românești. Era (ați ghicit, nu-i așa?) nimeni altul decât Tristan Tzara.

Colaboratori ai revistei „Chemarea“, fotografiați la București în 1915: Tristan Tzara (stânga), M. H. Maxy, Ion Vinea (în picioare) și Jacques G. Costin

Scriitorul și poetul dadaist Hugo Ball (1886–1927), purtând un costum cubist făcut de el și de Marcel Iancu, pentru un recital de poezie de la Cabaret Voltaire, iunie 1916

PROMOVAREA HAZARDULUI, CA DISCURS ESTETIC

Arta dadaistă s-a născut dintr-o formă de protest, iar revoluția estetică astfel declanșată s-a propagat cu o viteză ameți-toare, nemaiputând fi oprită: „demonul care ocrotea arta clasică“ a fost definitiv învins. „Trăiască libertatea totală, Dada va învinge“, afirmau membrii mișcării. În numele libertății de creație, dadaiștii au declanșat o insurecție generală în toate domeniile artei, abolind coordonatele aristotelice ale frumosului. Principiul care a definit de la bun început creațiile artei dadaiste este hazardul estetic, pe care inițiatorii mișcării l-au opus conceptului „to kalon“, atât de drag esteticienilor din epoca elenistică, pentru a-l răsturna pentru totdeauna de pe podiumul istoriei.

În editorialul din revista „Cabaret Voltaire“, Hugo Ball mărturisea care erau intențiile lui și ale mișcării dadaiste: „Când am fondat Cabaret Voltaire, eram convins că există în Elveția câțiva tineri care să vrea, ca și mine, nu doar să se bucure de propria lor independență, dar s-o și dovedească [...]. Cu ajutorul prietenilor noștri din Franța, Italia și Rusia, publicăm acest mic caiet [...]. Revista va apărea la Zürich și va purta numele Dada, Dada, Dada, Dada!“.

În „Manifestul Dada“, actul de întemeiere al mișcării, Tristan Tzara și-a expus modul în care trebuia să acționeze revoluția estetică: „Distrug sertarele creierului și ale organizării sociale: a demoraliza peste tot și a arunca mâna cerului în Infern, ochii Infernului în cer, a restabili roata fecundă a unui circ universal în puterile reale și fantezia fiecărui individ“. Descătușarea estetică propusă de mișcarea dadaistă va impune, așa cum se afirmă în manifest, „respectarea tuturor individualităților în nebunia lor de moment“.

Explicația ar putea fi aceea că membrii mișcării dadaiste doreau o renaștere artistică prin distrugerea vechiului formalism. „Pictura nouă creează o lume ale cărei elemente sunt totodată mijloace, o operă sobră și definită, fără argument. Artistul nou protestează: el nu mai pictează (reproducere simbolică și iluzionistă), ci creează direct din piatră, lemn, fier, cositor, stânci, organisme, locomotive ce pot fi rotite din toate părțile de vântul limpede al senzației momentane“.

Poster care promovează mișcarea Dada, realizat de Marcel Iancu în 1918

HAOSUL DEVINE „NOUA NORMALITATE“

Exact asta își propuseseră avangardiștii care „semnau condica“ în localul de pe Spiegelgasse nr. 1: coborârea de pe soclu a esteticii clasice. Fenomenul s-a produs violent, prin scurte etape intermediare. Pentru eliberarea artei de orice fel de formalism, a fost destructurată armonia, fiind instaurată dictatura colajului, zidit la rândul său din ciobu-rile fostei armonii. Haosul a devenit astfel „noua normalitate“, fiind ridi-cat la rangul de ideal în artă. Critica de artă „clasică“ a fost pusă de către revoluționarii artei la zidul infamiei și apoi linșată în public. De asemenea, dadaiștii au proclamat sfârșitul epo-cii comanditarilor artei clasice și a in-termediarilor, întrucât artistul trebu-ia să se afle în „relație directă“ cu arta sa. Pentru ca „esența artei“ să poată fi căutată – și, bineînțeles, găsită – a fost abolită și „armonia vechilor con-cepte“. Pe scurt, crezul dadaiștilor a fost de la bun început renunțarea la orice fel de tradiție. Prin exacerba-rea spiritului burlesc, ei au transfor-mat revoluția lor estetică într-un ve-hicul greu de oprit, care le-a permis

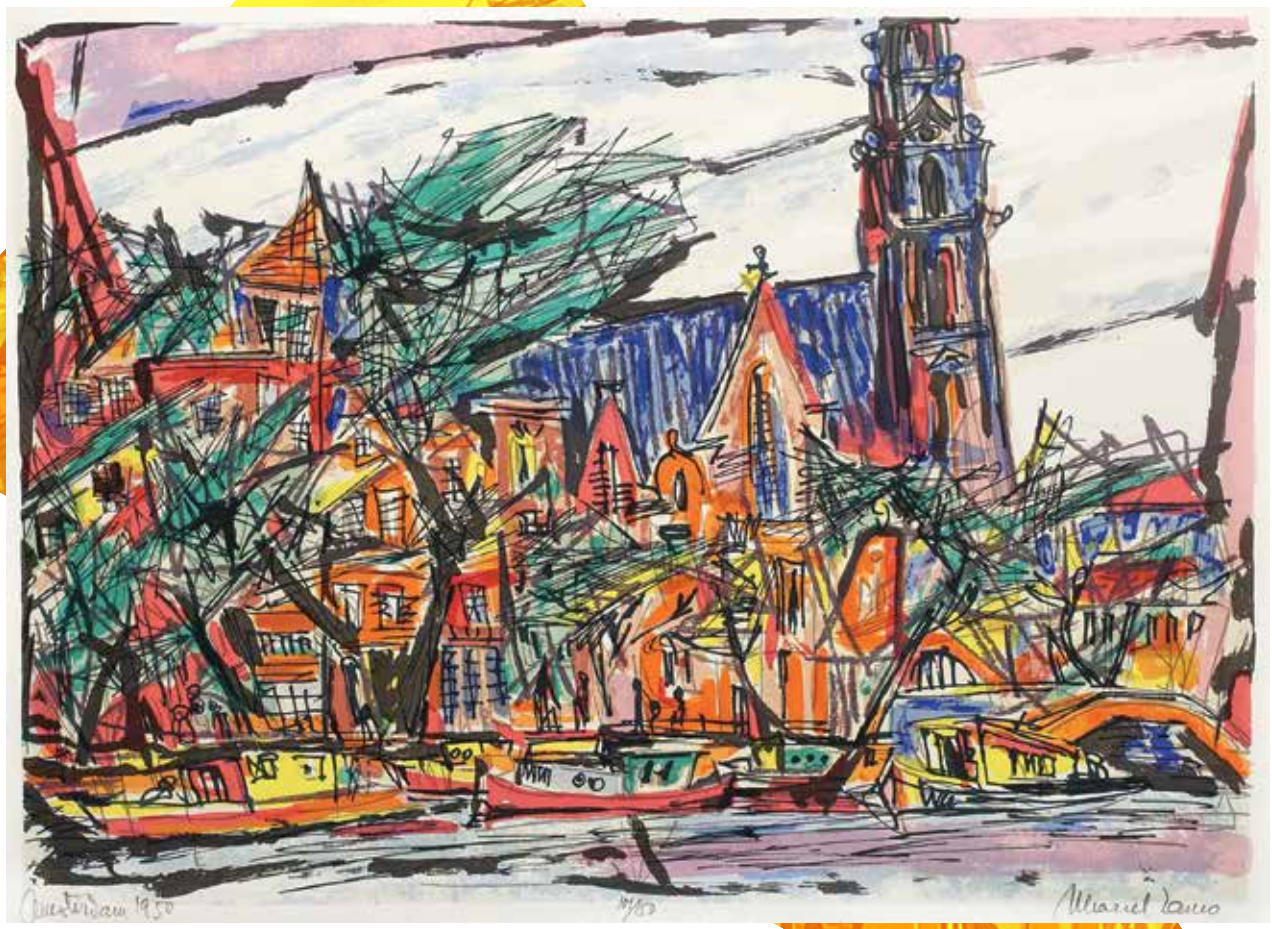

Amsterdam. Tablou de Marcel Iancu, din 1960.

să evadeze într-un mod violent dintr-o lume pe care ei o contestau cu vehemență.

Și cum Tzara hotărâse că toți membrii mișcării au calitatea de președinte, a afirmat următoarele: „Dada nu e nici dogmă, nici școală, ci mai degrabă o constelație de indivizi și de forțe libere".

COLAJUL, EXPRESIE A DIVERSITĂȚII ȘI LIBERTĂȚII DE CREAȚIE

Ajungând la concluzia că textele nu trebuie scrise, ci formate din cuvinte alese haotic, Tristan Tzara a recurs la tehnica aparte a colajului. „Ideologul mișcării dadaiste" lua un ziar din care decupa cuvinte, pe care mai apoi le introducea într-un sac. El agita apoi sacul pentru a „structura" cuvintele prin amestec, într-o „ordine browniană". În final se scoteau din sac cuvintele și erau transcrise. Acesta este un procedeu tipic de versificare folosit în literatura dadaistă.

Coperta primelor reviste „DADA" era realizată dintr-o pagină de ziar pe care era colată o gravură de Jean/Hans Arp. Din paginile revistei nu puteau lipsi gravurile realizate de Marcel Iancu, pe care pictorul franco-german Hans Arp l-a elogiat pentru calitatea estetică a colajelor din creațiile sale în următorii termeni: „Din carton, hârtie, păr, sârmă de fier și stofe, ai confecționat fetușii tăi languroși, sardinele lesbiene, șoarecii în extaz". Colajul era prezent și în artele vizuale: Sophie Tauber, soția lui Arp, nu recita poemele, ci le dansa; în timpul recitării dansate, purta costume și măști create de Marcel Iancu sau de ea însăși.

Colajul, care la o primă vedere pare o trăsnaie făcută de un copil care a fost lăsat să folosească o foarfecă după bunul lui plac, este, de fapt și de drept, mult mai mult decât percepția instinctuală din mintea unui novice într-ale artei. Această tehnică reprezintă

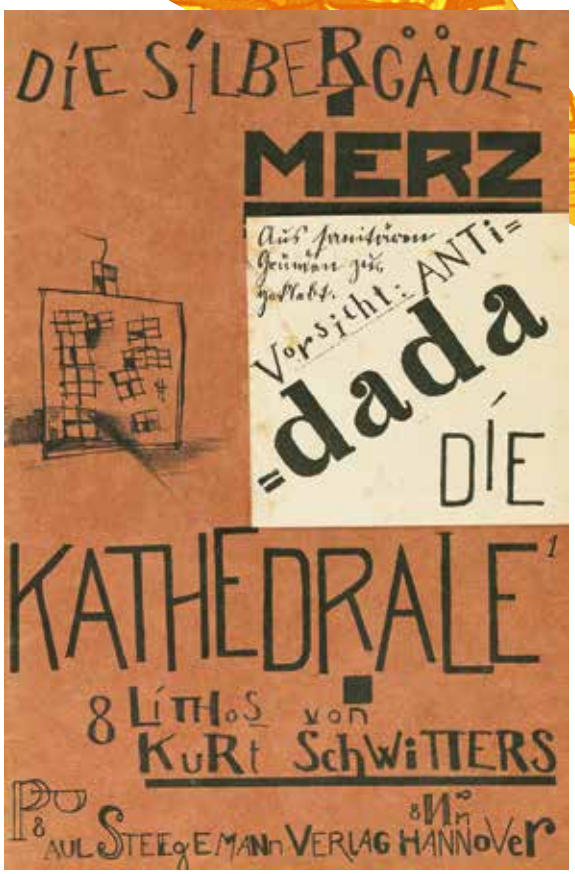

Catedrala. Creație a lui Kurt Schwitters din 1920.

Hans Jean Arp și una dintre sculpturile sale, la Bienala de Artă de la Veneția, în 1954

un amestec de elemente estetice luate din contexte diferite și puse într-o relație unele cu altele, fiind astfel creat un nou context.

Fotomontajele lui Raoul Hausmann sunt reprezentative pentru ceea ce înseamnă colajul în arta dadaistă. Chiar și poemul-afiș al lui Hausmann era un colaj compus din mai multe forme de artă și, pentru a sublinia acest fapt, în loc să-l recite în stil clasic, l-a dansat. „Totul începe cu dansul, spunea el, mișcările vin cu mult înainte de expresia verbală sau chiar de muzică, fiindcă dansul posedă propria muzică. Atunci când stai acolo în picioare, nu ești în spațiu, ci în afara spațiului, nu ești pe pământ, nici în afara pământului, și de acolo începe creația: ridică tu însuți zidurile și limitele universului tău", a explicat Hausmann. Un alt maestru al colajului, Kurt Schwitters, a folosit în lucrările sale obiecte recuperate

Portret al lui Tristan Tzara din 1920

din gunoaie *(ready made)*, afirmând: „Se poate striga și cu ajutorul gunoaielor". Hugo Ball, cel care fusese trimis în judecată pentru poeme subversive, va fi achitat de un judecător care a înțeles că poemele sale lipsite de sens nu pot fi subversive, tocmai pentru că n-au sens, și ca atare nu pot submina nimic. Cea mai nouă artă vorbește în orice limbă, „Dada" dă sens nonsensului, iar abstractul este „culmea realității", după cum spunea Pablo Picasso.

„Ne trebuie opere puternice, drepte, precise și pentru totdeauna neînțelese", afirma Tzara, care a militat cu hotărâre pentru o „logică vidă" a cogniției estetice. Nu numai că arta trebuie să fie neînțeleasă, dar și viitorului artei i s-a interzis acest drept.

Într-un interviu dat cu câteva zile înainte de a muri, Tristan Tzara afirma: „Dada avea un scop uman, un scop etic extrem de pronunțat! Scriitorul nu făcea nicio concesie situației, opiniei publice, banului. Ne lăsam atacați de presă, de societate, ceea ce dovedea că nu ne învoiesem cu ea. Pe scurt, eram foarte revoluționari și foarte intransigenți: Dada nu era numai absurdul, nu era doar o glumă, Dada era expresia unei foarte puternice dureri de adolescenți, născută în timpul războiului din 1914, și a suferinței. Ceea ce voiam era să facem tabula rasa din valorile epocii, dar tocmai în beneficiul celor mai înalte valori umane". Din afirmația lui Tzara înțelegem că mișcarea dadaistă s-a născut din strigătul surd al suferințelor societății în lupta ei împotriva demonilor epocii.

ÎN LOC DE CONCLUZIE

Mișcarea dadaistă s-a născut în timpul unui colaj istoric. Primul Război Mondial, produs al „artei" politicilor eșuate, este un colaj imens construit din trupurile oamenilor sfârâmate de logica absurdului: „Dada va învinge!".

BIBLIOGRAFIE

Cernat, Paul, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, Editura Cartea Românească, București, 2007

Dachy Marc, *Dada – Revolta Artei*, Editura Univers, București, 2007

Hentea Marius, *TaTA DaDA – Adevărata viață și celestele aventuri ale lui Tristan Tzara*, Editura Tracus Arte, București, 2016

Lipovetsky Gilles, Serroy Jean, *Estetizarea Lumii – A trăi în timpul capitalismului artistic*, Editura Cartea Românească - EDUCAȚIONAL, Iași, 2021

Moceanu, Răzvan, „DOCUMENTAR: Cabaret Voltaire, Tristan Tzara și curentul mondial dadaist", https://www.rador.ro/2021/02/05/documentar-cabaret-voltaire-tristan-tzara-si-curentul-mondial-dadaist/

Pop, Ion, „Un «misionar al artei noi»: Marcel Iancu", articol apărut în numărul 177 al revistei Tribuna (16-31.01.2010)

Tzara, Tristan, *Sept manifestes Dada*, Société Nouvelle des Éditions Pauvert, 1979

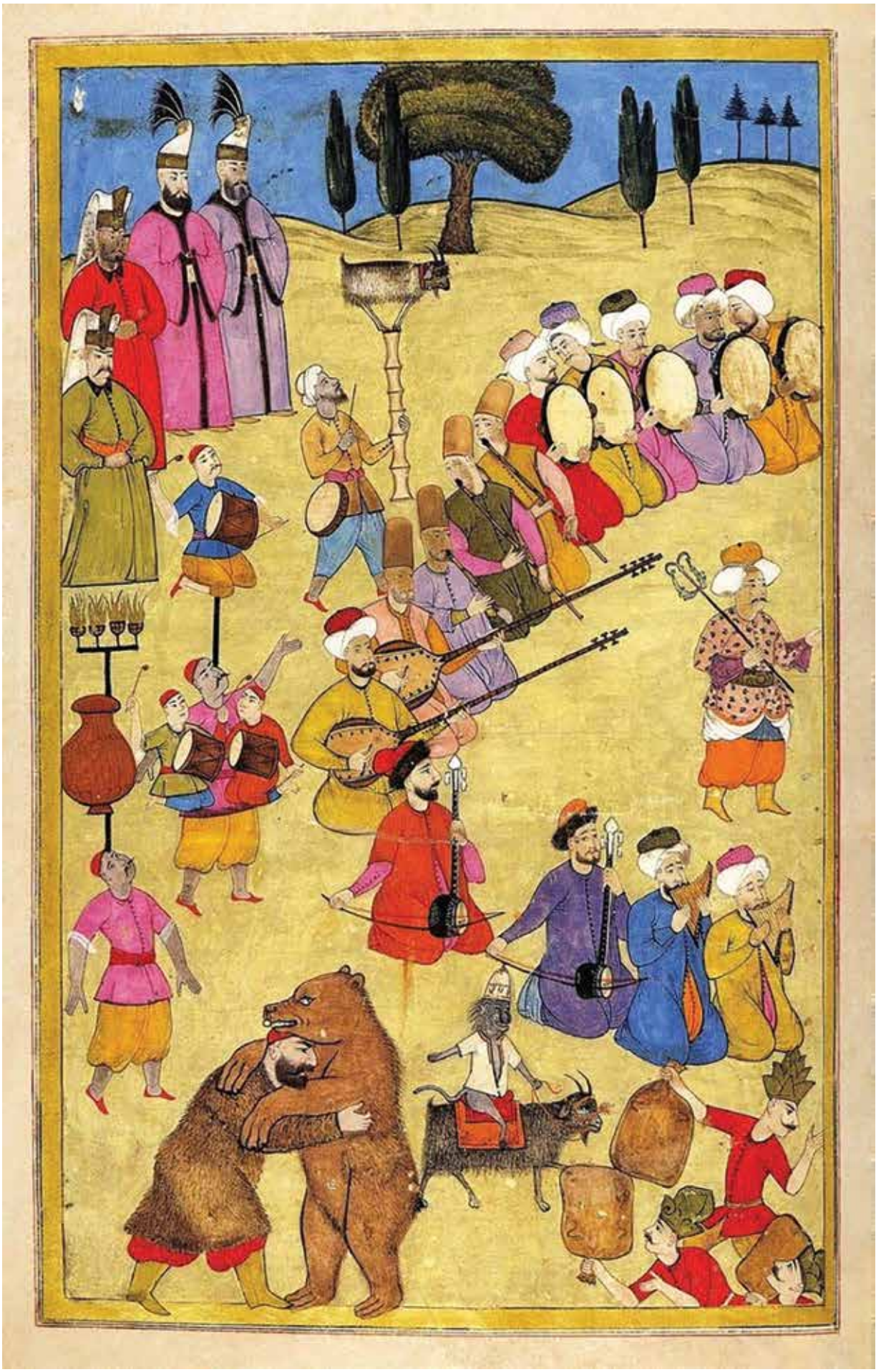

Formație de muzică clasică otomană și jocuri la Curtea sultanului Ahmed al III-lea (1703–1730). Sayyid Vehbi, *Sürname*, Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı 53a. Privind din josul imaginii către partea de sus, instrumentele muzicale reprezentate sunt: două musikâr-uri (naiuri), două kemân-uri, două tanbûr-uri, trei ney-uri și cinci dairale (tamburine). Sursa: https://www.pinterest.jp

Muzicianul Dimitrie Cantemir

DE EDUARD RUSU, DOCTOR ÎN ISTORIE, MANAGER CULTURAL, MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI, ȘI ARTIST LIRIC LA OPERA NAȚIONALĂ ROMÂNĂ DIN IAȘI, AUTOR AL VOLUMELOR *MUZICA ȘI PUTEREA POLITICĂ ÎN MOLDOVA ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ, SECOLELE AL XV-LEA – AL XVIII-LEA*, EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA" DIN IAȘI, IAȘI, 2021, ȘI *THE POLITICAL SYMBOLIC AND MUSICAL ARTISTIC ROLE OF THE MEHTERHANE. THE CASE OF THE ROMANIAN PRINCIPALITIES*, LAMBERT ACADEMIC PUBLISHING, 2020

FOTO: BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, SERVICIUL JUDEȚEAN AL ARHIVELOR NAȚIONALE IAȘI, GETTY IMAGES, PINTEREST, HTTPS://ISTANBULTARIHI.IST, PENN MUSEUM, ARHIVELE NAȚIONALE, ARHIVA AUTORULUI

Prea puțină lume știe că Dimitrie Cantemir, domnul și marele cărturar român, a fost și un muzician desăvârșit, cu o contribuție esențială în dezvoltarea muzicii clasice otomane, fiind în același timp un virtuoz interpret la tanbûr, ney și kemân, compozitor și culegător de muzică orientală cultă – otomană și persană –, dar și un teoretician al acesteia, lui datorându-i-se inventarea unui sistem de notație muzicală care să deservească muzicii clasice otomane.

Fiu și frate de domn, tatăl său fiind Constantin Cantemir (1685-1693), iar fratele fiind Antioh Cantemir (1696-1700, 1705-1707), Dimitrie Cantemir a domnit și el de două ori în Moldova, prima dată pentru doar trei săptămâni, între martie și aprilie 1693, iar a doua oară, puțin mai mult, între decembrie 1710 și iulie 1711.

Dimitrie s-a născut pe 26 octombrie 1674 (cf. Ștefan S. Gorovei), nu în 1673, așa cum cred majoritatea istoricilor, în Silișteni, din ținutul Fălciu, actualmente comuna Dimitrie Cantemir din județul Vaslui. Încă de copil a manifestat o atracție către învățătură, primind o educație aleasă, pe care o va desăvârși în perioada petrecută la Constantinopol, studiind la cele mai bune școli și cu cei mai cunoscuți profesori artele liberale: logica, retorica, aritmetica, geometria, muzica și astronomia, învățând în paralel și mai multe limbi de circulație internațională.

EDUCAȚIA MUZICALĂ

Educația muzicală a început-o, cu siguranță, încă de timpuriu, iar apoi, la Curtea tatălui său, cunoscut și pentru faptul că interpreta la caval, a luat contact cu muzica de Curte. Știm despre aceasta că era una variată, formată din muzică militară, muzică ceremonială, muzică de divertisment, muzică religioasă, dar și din așa-numita meterhanea. Formație de muzică marțială otomană, meterhaneaua era prezentă la Curtea domnilor Țărilor Române ca un simbol al puterii politice

Dimitrie Cantemir, portret de epocă din colecția Muzeului Ermitaj, Sankt Petersburg

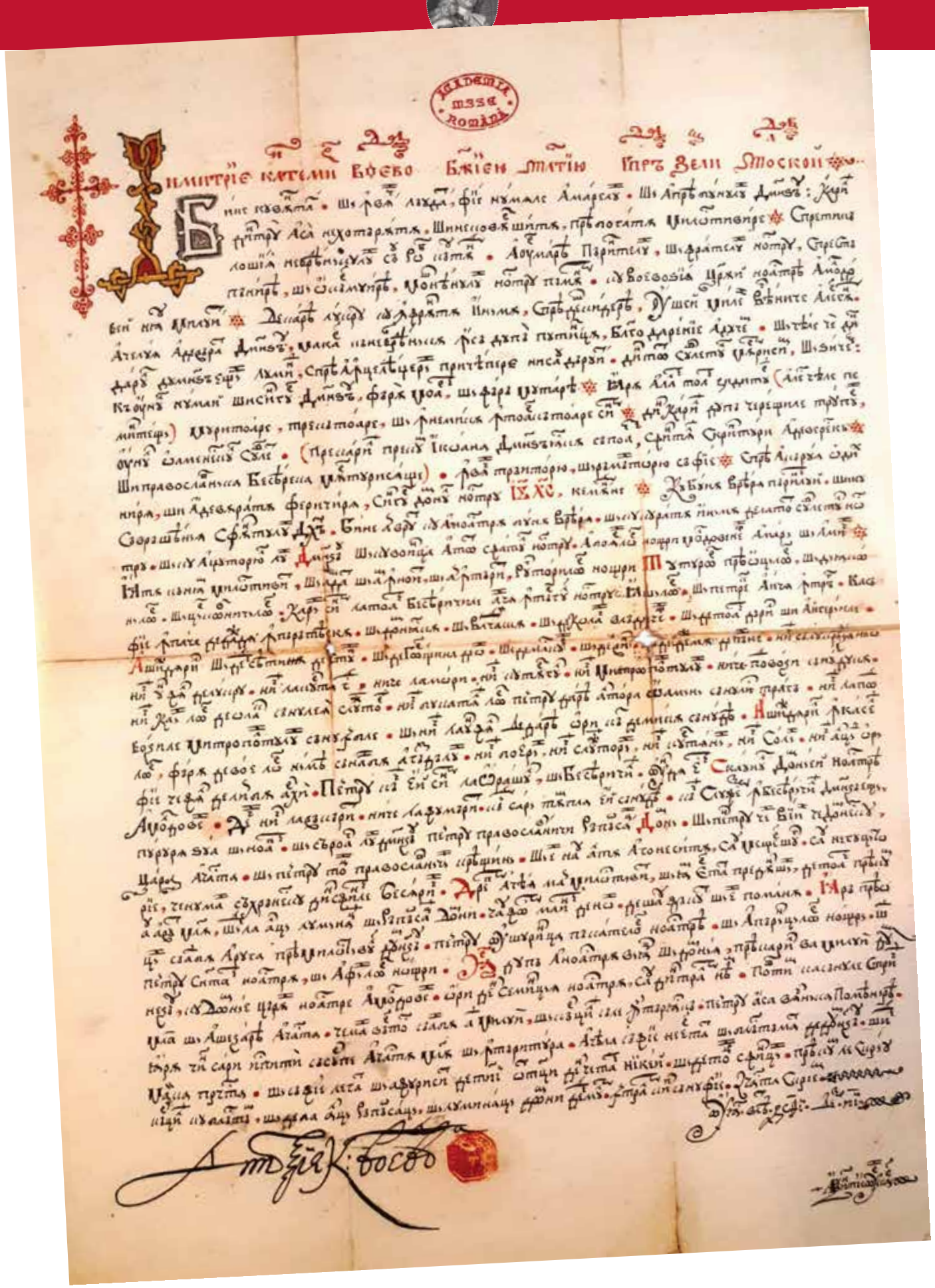

Document emis de Dimitrie Cantemir pe 18 decembrie 1710 la Iași, Biblioteca Academiei Române, colecția *Documente Istorice*, CXLI/28 cf. *Restitutio* Cantemir, *1673–1723*, p. 23.

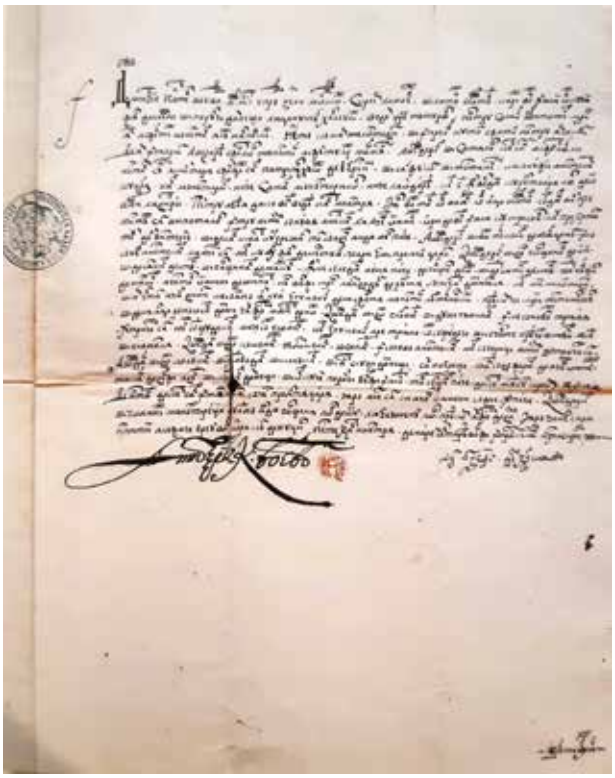

Document emis de Dimitrie Cantemir pe 26 decembrie 1710, la Iași, cu semnătura (manu propria) originală. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, fond *Mănăstirea Barnovschi*, I/12 cf. *Restitutio* Cantemir, *1673–1723*, p. 25.

a sultanului asupra domnilor români, în virtutea relațiilor politice dintre Imperiul Otoman și Țările Române care caracterizau și acea perioadă.

Tot la Curte, Dimitrie Cantemir a fost inițiat, cel mai probabil, și în sonoritățile speciale ale muzicii clasice orientale, otomane și persane, despre prezența căreia în Moldova avem dovezi încă din timpul lui Vasile Lupu. Această muzică, așa cum vom vedea în paginile care urmează, era o muzică cultă, întâlnită doar în context aulic și accesibilă doar domnului, reprezentând și ea un simbol al puterii politice, dar și o modalitate prin care domnii își manifestau prerogativele, preluând moda din capitala otomană.

De asemenea, înainte de a pleca la Constantinopol, Dimitrie Cantemir a fost pribeag pentru o perioadă la Curtea lui Șerban Cantacuzino (1678-1688), domnul Țării Românești – cel căruia îi va deveni ulterior ginere, prin căsătoria cu fiica acestuia, Casandra –, la București putând audia această muzică orientală, una a elitelor, „gustată" și de cantacuzini, oameni distinși și învățați.

Sultanul Ahmed al III-lea, contemporan cu Dimitrie Cantemir; acuarelă din colecția Muzeului de Artă Turcească și Islamică, Istanbul. Lucrarea de teorie muzicală redactată de Cantemir a fost dedicată lui Ahmed al III-lea.

„M-AM OSTENIT MAI MULT DE DOUĂZECI DE ANI ÎN MUZICA ORIENTALĂ PRACTICĂ ȘI TEORETICĂ"

Apoi, timp de aproximativ 22 de ani, cu intermitențe, perioadă ce cuprinde adolescența și tinerețea lui, Dimitrie Cantemir s-a aflat la Constantinopol – inițial în calitatea de ostatic de lux, ca garant al credinței tatălui său, Constantin, față de Poartă, după obiceiul vremii, apoi în calitatea de domn mazilit (destituit), dar și ca reprezentant diplomatic (capuchehaie) al fratelui său Antioh. Aici, principele și cărturarul român și-a desăvârșit cunoștințele muzicale, studiind muzica având profesori renumiți: Tanburi Angelos, Tanburi Eyyubi Mehmed Çelebi, Kemani Ahmed, Kemani [Neyzen] Ali Hoca, Buhurîzâde Mustafa Itrî și Çömlekçîzade Receb.

Cu renumitul profesor grec Tanburi Angelos, dar și cu Tanburi Eyyubi Mehmed Çelebi, Cantemir a studiat tanbûrul, perfectându-și astfel cunoștințele și tehnica interpretativă. Despre acest aspect, cronicarul Ion Neculce afirmă că domnul moldovean știa să cânte din tanbûr mai bine decât orice țarigrădean. Însuși Cantemir afirmă în a sa lucrare, *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, referitor la muzica clasică otomană și la contribuția sa în studierea și dezvoltarea ei: „Multe într-adevăr aș fi putut scrie și arăta despre muzica țărilor orientale, care poate că nu le este cunoscut acestor țări (să nu mi se socotească acest lucru ca o slavă deșartă), pentru că m-am ostenit mai mult de douăzeci de ani în muzica orientală practică și teoretică".

Cu o altă ocazie, referindu-se la tanbûr, Cantemir adăuga: „S-a spus că cel mai desăvârșit și complet dintre toate instrumentele pe care noi le-am cunoscut sau le-am văzut este tanburul, pentru că el redă în întregime și fără cusur sunetul și cântecul care ies din răsuflarea omului".

Tanbûr-ul face parte din marea familie a lăutelor cu gât (grif) lung folosite de persani încă din perioada sasanidă. Varianta inițială a instrumentului avea două coarde și a fost preluată de persani și răspândită de-a lungul Drumului Mătăsii, dezvoltându-se în mai multe variante.

Tanbûr-ul are o cutie de rezonanță de mici dimensiuni, de forme diferite, precum cea ovală, rotundă sau prirformă, în funcție de specificul fiecărei zone în care este întâlnit, iar gâtul instrumentului este unul subțire și lung, fiind prevăzut cu multe frete (marcaje) care ajută la formarea sunetelor muzicale dorite. De asemenea, și numărul coardelor instrumentului poate varia – două, trei sau mai multe – putând fi duble sau triple, fiecare variantă a

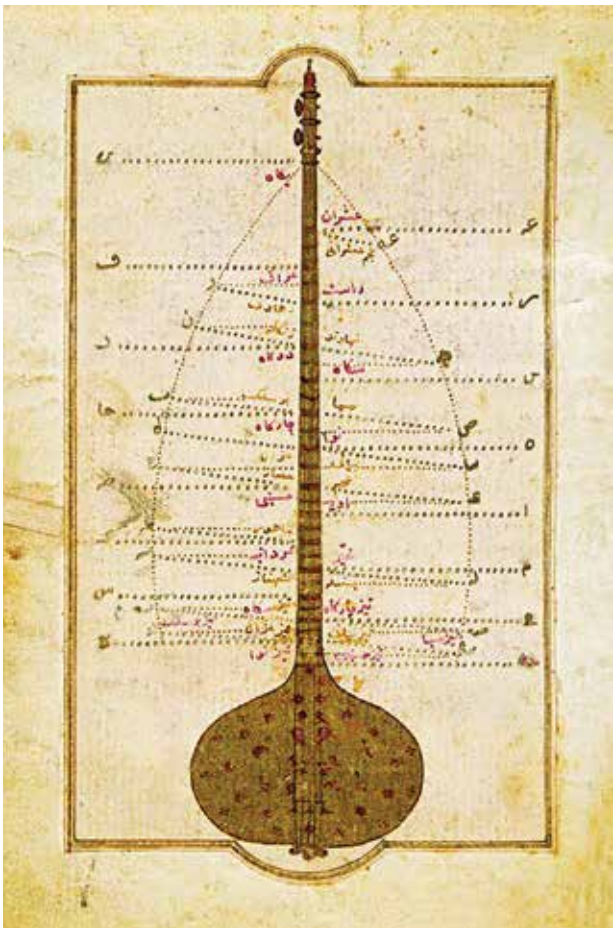

Tanbûr, instrument pe specificul sonor al căruia Dimitrie Cantemir și-a structurat tratatul său de muzică. Kantemiroğlu, *Kitabu Ilm al-Musiki*, fol. 131 cf. Ersu Pekin, *The Sounds of Istanbul: Music in Istanbul in the Ottoman Period*. Sursa: https://istanbultarihi.ist

instrumentului având o caracteristică sonoră proprie, precum și o tehnică de interpretare specifică, dar și un repertoriu distinct.

În ceea ce privește tanbûr-ul otoman, din cauza lipsei mărturiilor vizuale, nu se poate spune cu exactitate cum a arătat acesta până în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, perioada în care muzica orientală cultă a otomanilor se transformă. Dar, începând cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea și mai ales în secolul următor, tanbûr-ul otoman, în forma lui care va rămâne cunoscută posterității, poate fi văzut în mai multe miniaturi care redau muzica clasică otomană în context aulic. Prima imagine din epocă cu noul tanbûr ne este oferită chiar de Dimitrie Cantemir, în tratatul său dedicat muzicii clasice otomane redactat în jurul anului 1700, unde detaliază și particularitățile tehnice ale instrumentului, pe baza cărora muzicianul român își structurează tratatul.

Amănunt important: tanbûr-ul a fost adăugat în formațiile de muzică clasică otomană abia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, până atunci el fiind folosit doar în muzica așa-numită populară, în special ca instrument acompaniator al cântăreților vocali. De aceea, credem noi, Cantemir a avut un rol esențial în „oferirea" unei mai mari importanțe tanbûr-ului, deoarece l-a considerat a fi, după unele transformări, cel mai potrivit instrument muzical pentru a reda intervalele specifice noii muzici, un pian al Orientului, după spusele unora, motiv pentru care l-a și folosit ca reper în tratatul său.

În afară de tanbûr, Dimitrie Cantemir a studiat kemân-ul și ney-ul cu profesorii Kemani Ahmed și Kemani [Neyzen] Ali Hoca, iar cu Buhurîzâde Mustafa Itrî și Çömlekçîzade Receb a studiat, cel mai probabil, și alte aspecte ale muzicii orientale.

Kemân-ul, **kemânçe** sau **kaba kemân**, în funcție de varianta instrumentului, a reprezentat singurul instrument muzical cu arcuș folosit la Curtea Imperiului Otoman până în secolul al XVIII-lea. Kemân-ul derivă din rabāb, instrument muzical de proveniență arabă, foarte cunoscut de secole în lumea orientală, și se distinge de alte instrumente prin cutia rezonatorie formată dintr-o nucă de cocos sau dintr-un dovleac; un grif de lungime medie, cu 3 coarde; și un mic picior metalic pe care interpretul sprijină instrumentul în timp ce cântă.

Kemân-ul a fost introdus în formațiile de muzică clasică otomană începând cu secolul al XVII-lea.

Ney-ul reprezintă unul dintre cele mai vechi instrumente muzicale din Orientul Apropiat, confecționat dintr-o trestie cu același nume; un fluier cu o sonoritate foarte caldă, duioasă, folosit inițial de călugării derviși în muzica lor religioasă. Ulterior, începând cu secolul al XVI-lea, ney-ul a fost adoptat și în muzica de la Curtea otomană.

Dimitrie Cantemir nu doar că a deprins tainele muzicii de la cei mai importanți profesori din Imperiul Otoman, ci a fost și el, la rândul lui, profesor, printre discipolii lui aflându-se și persoane importante din ierarhia politico-administrativă otomană.

Formație de muzică clasică otomană condusă de Burnaz Hasan Çelebi, 1720 cf. Ersu Pekin, *op. cit.* Privind din josul imaginii către partea de sus, instrumentele muzicale reprezentate sunt: un kemân, două musikâr-uri (nai), două tanbûr-uri, două ney-uri și patru dairale (tamburine).

MUZICA ELITELOR OTOMANE

Muzica clasică otomană reprezintă o muzică orientală cultă, una a elitelor, practicată la Curtea sultanului otoman, cu diferite ocazii. Ea apare ca muzică de Curte a conducătorilor politici din Orientul Apropiat și Mijlociu, fiind o muzică echivalentă a muzicii simfonice din vestul Europei.

În Imperiul Otoman, această muzică reprezintă în primul rând una inspirată din muzica persană, cea care a fost o muzică elevată și foarte cunoscută în acest areal, la care se adaugă, treptat, și influențele muzicale ale popoarelor care formează imperiul, precum turcii, grecii, evreii, armenii și altele, formând, începând cu secolul al XV-lea, așanumita muzică turco-persană. Începând de aici, muzica turco-persană a fost muzica specifică elitelor otomane, cea întâlnită în saraiurile și haremurile sultanului, și a reprezentat muzica orientală cultă caracteristică a Imperiului Otoman.

Dar, începând cu secolul al XVII-lea și culminând cu a doua jumătate a acestuia, muzica orientală cultă specifică otomanilor începe să se desprindă de muzica persană și să se dezvolte independent. Această separație a presupus modificări în sonoritatea acestei muzici, la nivel morfologic, și a însemnat, de asemenea, renunțarea la anumite instrumente muzicale și înlocuirea lor în cadrul formațiilor muzicale cu altele care să corespundă mai bine noilor cerințe sonore.

Apoi, separația amintită a însemnat și modificarea structurii unor instrumente, tot pentru a corespunde și pentru a reda mai fidel sonoritățile noii muzici. În acest cadru apare ceea ce cunoaștem noi astăzi sub numele de „muzică clasică otomană", adică o muzică proprie otomanilor și care să caracterizeze Imperiul Otoman, o muzică ce a ieșit de sub tutela celei persane și pe care chiar a depășit-o.

Cadrul și contextul în care Dimitrie Cantemir „găsește" muzica clasică otomană, la venirea sa la Constantinopol, reprezintă tocmai perioada în care se produc cele mai multe modificări, dintre cele mai sus-amintite, facilitându-i acestuia un contact direct cu etapele transformării ei. Talentul muzical deosebit de care dă dovadă Cantemir îi permite, relativ repede, să deprindă toate tainele muzicii orientale, să ajungă un foarte bun interpret la tanbûr, kemân și ney, devenind cunoscut în Istanbul pentru aceste capacități, dar și să inventeze un sistem de notație muzicală care să corespundă cerințelor noii muzici – muzica clasică otomană.

Acest aspect a contribuit decisiv la dezvoltarea ei, dar și la rămânerea pentru eternitate a lui Dimitrie Cantemir în cultura muzicală a turcilor drept cel care a avut un rol decisiv în dezvoltarea acestui gen muzical, cel care a inventat cea mai completă notație muzicală pentru noua muzică,

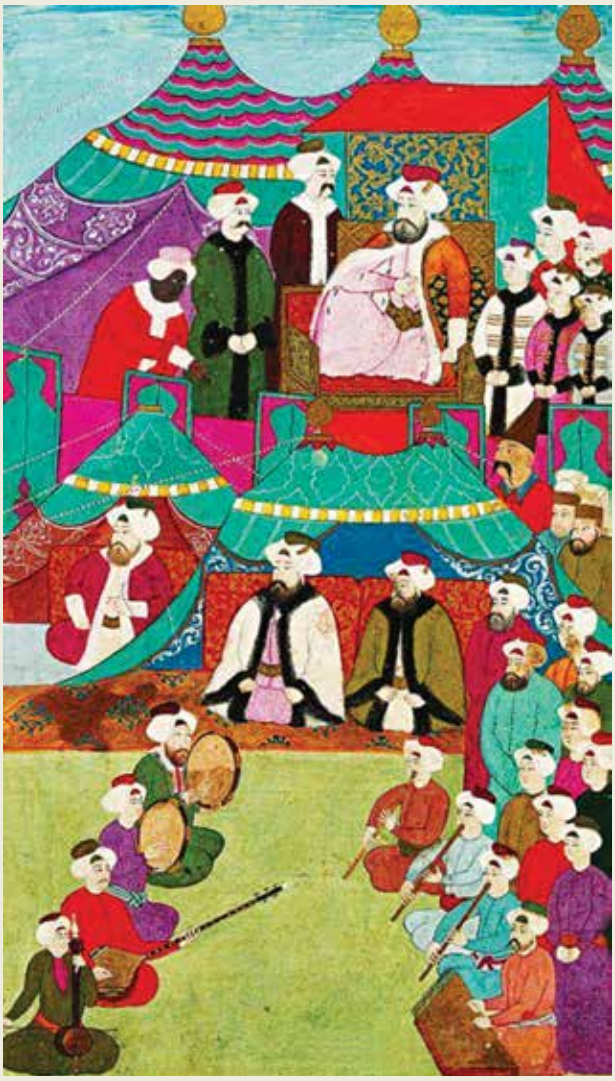

Formație de muzică clasică otomană cântând în fața sultanului Ahmed al III-lea (1703–1730) cf. Ersu Pekin, *op. cit.* În partea stângă a imaginii vedem un kemân, un tanbûr și două dairale, iar în partea dreaptă vedem un santûr și trei ney-uri.

aflată atunci în plin proces de transformare, precum și cel care a compus și cules muzică orientală, otomană și persană, perenizând-o și transmițând-o posterității.

Instrumentele muzicale folosite în muzica clasică otomană în perioada lui Dimitrie Cantemir – având în vedere transformările acestei muzici în secolul al XVII-lea și începutul celui următor – sunt: lăută ('ûd), kemân, kopuz, ney, tanbûr, çeng, kanûn, santûr, musikâr (nai) și def (tamburină). În afara acestor instrumente de bază, în mod excepțional se mai puteau adăuga și altele, în funcție de context, cerințe și repertoriu.

CARTEA ȘTIINȚEI MUZICII DUPĂ FELUL LITERELOR

Lucrarea de teorie muzicală a lui Dimitrie Cantemir, redactată la Constantinopol în jurul anului 1700, în limba turcă, reprezintă un tratat de muzică clasică otomană ce are menirea de a statua regulile după care funcționează muzica nouă, definitivată în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cea care a ieșit de sub tutela muzicii persane și a devenit o muzică de sine stătătoare. Tratatul este

Grup de femei (harem) cântând la daira, kemân, tanbûr și santûr. Free Library of Philadelphia, Rare Book Department, Lewis Collection, T9 cf. Hans De Zeeuw, *The Ottoman Tanbûr. Introducing the Long-Necked Lute of Ottoman Classical Music* (https://www.penn.museum/sites/expedition/the-ottoman-tanbur/).

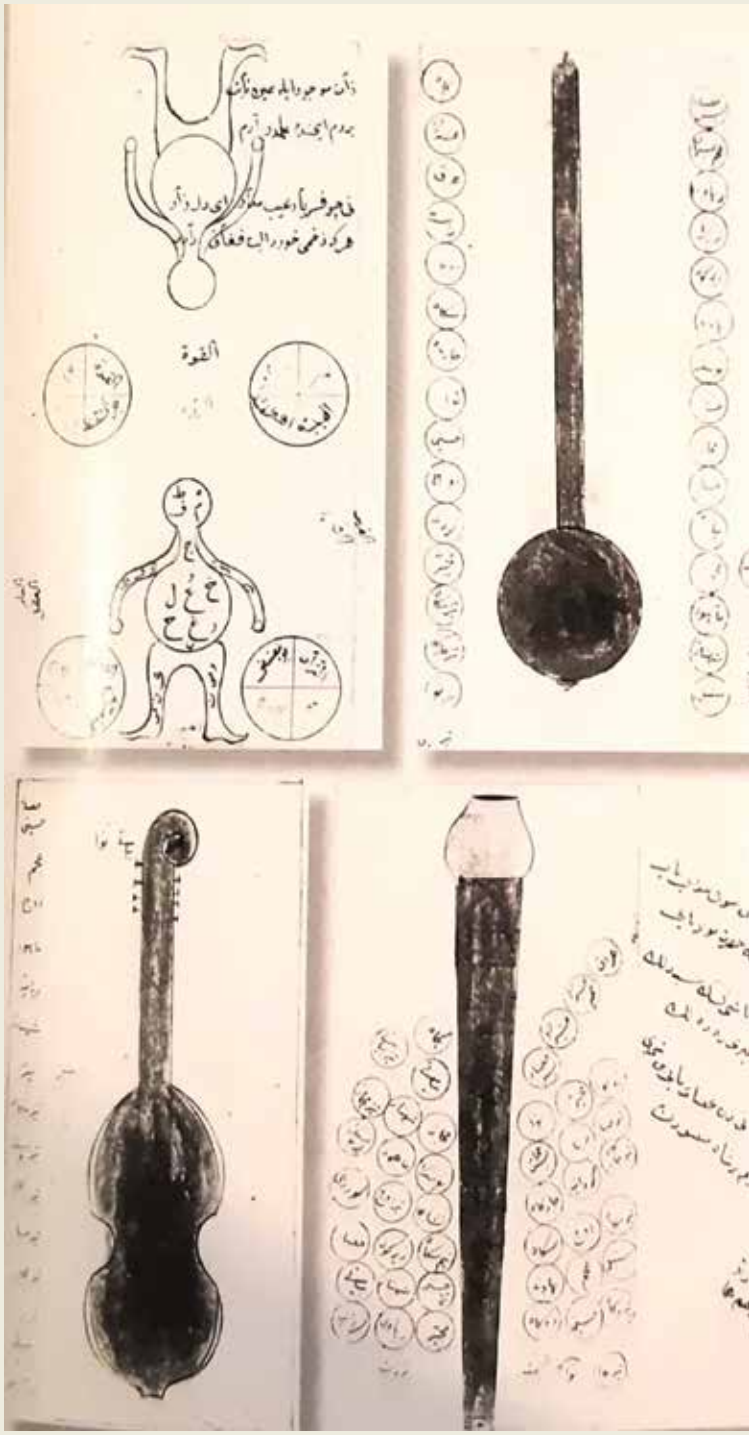

scris la sugestia elevilor săi, conform celor spuse de însuși Cantemir, existând necesitatea trasării regulilor după care să se ghideze noua muzică, și este dedicat sultanului Ahmed al III-lea (1703-1730).

Cartea științei muzicii după felul literelor este formată din două părți: partea I cuprinde textul tratatului teoretic, iar partea a II-a cuprinde o culegere de piese instrumentale, 354 la număr, aparținând secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, cu specificația numelor autorilor, acolo unde este cazul, și notate cu notația inventată de prințul moldovean. Dintre aceste piese, 13 sunt compozițiile lui Cantemir, marcate prin „Kantemir-oghlu", iar încă una are o paternitate incertă, fiind marcată cu „Kantimir".

Din punct de vedere teoretic, tratatul lui Dimitrie Cantemir expune o nouă clasificare a modurilor muzicii de factură orientală (makam), diferită de cele anterioare lui, și reinterpretează noțiunile care țin de ritm și măsură, raportate la unitatea de timp. Întrucât până la el încercările de teoretizare a acestei muzici și de notare a ei erau incomplete (al-Farabi, Safi al-Din, Abd al-Kadir și alții) și depășite din cauza distanței temporale foarte mari, dar și a evoluției muzicii, scopul metodei propuse de Cantemir prin acest tratat este stabilirea unei ordini logice în privința noțiunilor teoretice, în corelație cu practica muzicală. De asemenea, Cantemir este primul care face distincție clară, prin tratatul său, între stilul persan și cel otoman, explicând diferențele dintre cele două.

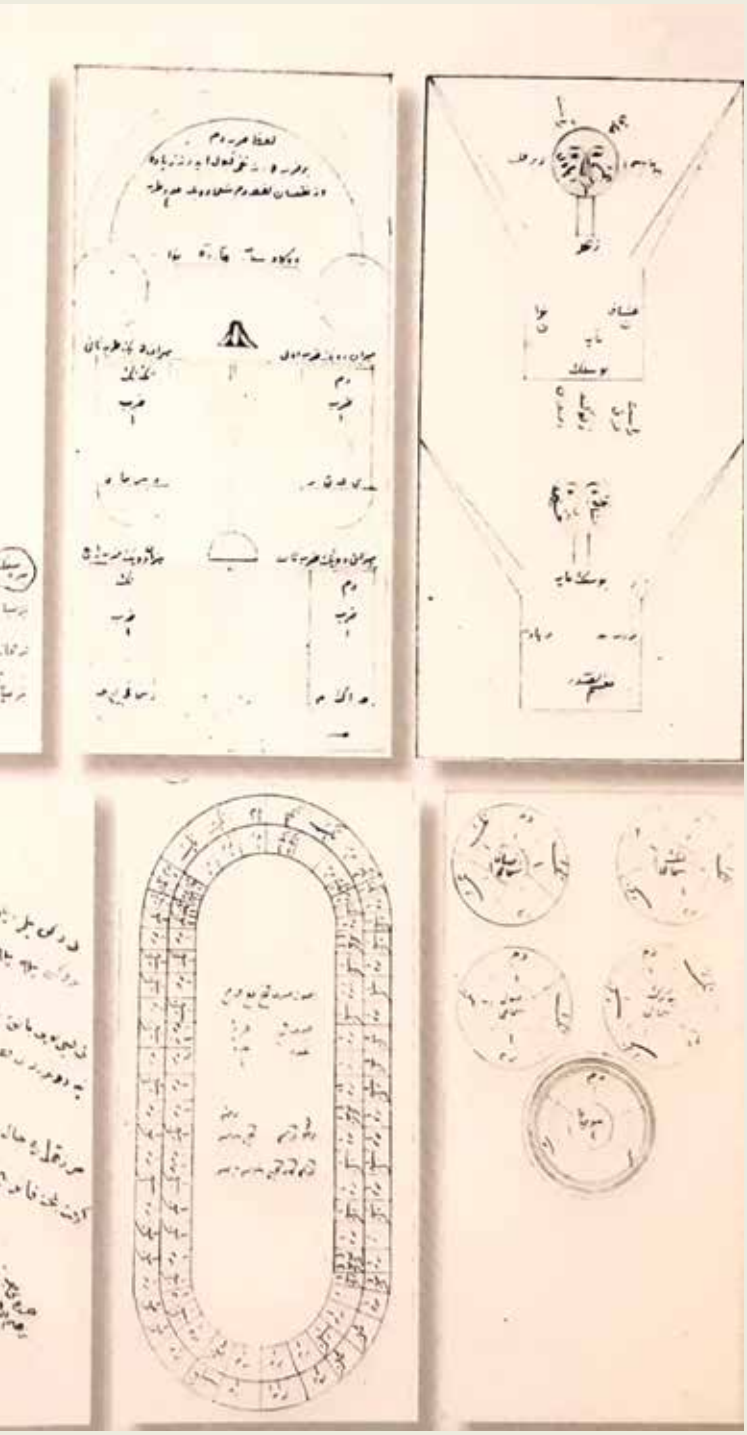

Copie a tratatului de muzică al lui Dimitrie Cantemir. ANR, SANIC, Colecția *Microfilme Turcia*, rola 7., c. 88; 91–93; 102 cf. *Restitutio* Cantemir, *1673–1723*. Catalog de expoziție, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2023, p. 17.

Notația muzicală pe care o propune muzicianul Dimitrie Cantemir este una alfabetică și numerică, ce folosește 33 de semne combinate, aparținând alfabetului arab, precum și cifrele arabe de la 1 la 8. Cele 33 de semne alfabetice sunt în concordanță cu cele 33 de sunete care pot fi emise de tanbûr, inclusiv intervale de sfert de ton, specifice muzicii orientale, caracterul acustico-sonor al tanbûr-ului fiind luat etalon pentru acest tratat, pentru că Dimitrie Cantemir îl considera instrumentul muzical cel mai potrivit pentru a reda aceste sonorități. Ambitusul celor 33 de note este de două octave și un ton. Tratatul de muzică redactat de Dimitrie Cantemir cuprinde, de asemenea, noțiuni despre scara muzicală și formele muzicale.

Scena ,,Nunta din Cana Galileii'' din pictura bisericii ,,Sfinții Împărați Constantin și Elena'' a Mănăstirii Hurezi, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu, terminată de zugrăvit în anul 1694 (foto: Eduard Rusu). Privind de la stânga spre dreapta observăm un tanbûr, un kemân, o trompetă dreaptă și o tobă cu membrană la ambele capete.

MUZICA CLASICĂ ORIENTALĂ ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Muzica orientală cultă, fie ea otomană, fie persană, apare în Țările Române treptat și oarecum în mod natural, deoarece ea pătrunde aici odată cu orientarea acestor țări, în primul rând din punct de vedere politic, tot mai mult către Imperiul Otoman.

Punctul maximum de dezvoltare a acestei categorii muzicale, ce reprezintă o muzică fină, de salon, a fost jumătatea secolului al XVIII-lea, în plină epocă fanariotă, când domnii Moldovei și Țării Românești veneau de la Constantinopol nu doar cu tronul uneia dintre aceste țări, ci și cu moda de la Curtea otomană. Această modă, mai ales în acea perioadă, presupunea și preluarea muzicii specifice Curții otomane și etalarea unui fast cât mai apropiat de prototip.

Vom vorbi aici de perioada în care a trăit Dimitrie Cantemir, lărgind puțin limitele către jumătatea secolului al XVII-lea și jumătatea secolului al XVIII-lea, pentru a ne putea forma o imagine elocventă și completă din punct de vedere muzical.

PRIMELE MĂRTURII, DIN TIMPUL DOMNIEI LUI VASILE LUPU

Deși muzica clasică orientală atinge un punct culminant de dezvoltare la noi în jumătatea secolului

Fragment din ilustrarea psalmilor 148–150, din pictura bisericii „Înălțarea Domnului" a Mănăstirii Golia din Iași, ctitorie a lui Vasile Lupu, pictată către finalul domniei lui (foto: Eduard Rusu). Privind de la stânga spre dreapta vedem un kanûn, o tobă cu membrană la ambele capete, o lăută și un kemân.

al XVIII-lea, mărturii care indică prezența concretă a acesteia în Țările Române apar încă de la jumătatea secolului al XVII-lea. Acest lucru se datorează în primul rând unor domni precum Vasile Lupu (1634-1653), în mod special, dar și Matei Basarab (1632-1654), care aveau o Curte luxoasă și exotică, precum și putere financiară pe măsură, pentru a putea întreține tot acest lux.

Astfel, una dintre mărturiile care ne arată prezența unei astfel de muzici în Țările Române provine din anul 1645 și face referire la căsătoria primei fiice a lui Vasile Lupu cu un nobil lituanian. În acest cadru, conform unui martor ocular, „muzicanții turci care fuseseră trimiși chiar de la Curtea sultanului în acest scop au distrat pe domnii oaspeți. Au mai venit aici comedianți, scamatori sau panglicari, acrobați, luptători cu pumnii și cu spada, dănțuitori pe săbii și puzderie de alții de teapa lor care știau să înfățișeze fel de fel de născociri înveselitoare. Se mai puteau vedea și tot felul de sărituri ciudate și jocuri minunate de bărbați turci și de femei care erau în parte din Circasia". Toată această atmosferă de muzică și joc era întocmai ca la Curtea sultanului, așa cum ne și spune textul și cum putem observa și noi înșine din miniaturile otomane contemporane, unde putem observa o multitudine de activități muzicale împănate cu felurite jocuri specifice.

Peste câțiva ani se căsătorește cea de-a doua fiică a lui Vasile Lupu, cu un nobil cazac, iar la nuntă, desfășurată pe durata mai multor zile, la fel ca nunta primei fiice, au „răsunat muzicile ostășești ca și celelalte muzici, îndeosebi cea a turcilor și a țiganilor", în cazul de față „muzica turcilor" fiind acea formație de muzică clasică otomană, întrucât o altă variantă nu este posibilă.

„TARAFURILE ȘI TOȚI LĂUTARII SUNAU DIN SANTUR ȘI DIN NAGARALE ȘI STRIGAU ÎNTR-UN GLAS"

Mărturii importante aflăm și din jurnalul de călătorie al lui Paul din Alep, cel care petrece mai mult timp la Curțile domnilor români, unde vorbește în repetate rânduri despre muzica pe care o aude participând la diverse evenimente, mai ales la ospețele domnești, cadru în care absolut toată muzica existentă la Curtea domnească este prezentă în diferite momente de pe parcursul acestora. El descrie astfel

Fragment din ilustrarea psalmilor 148–150 din pictura bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" a Mănăstirii Cetățuia din Iași, ctitoria lui Gheorghe Duca, pictată în anul 1672 (foto: Eduard Rusu). Privind de la stânga spre dreapta vedem un kanûn, o tobă cu membrană la ambele capete și două variante de tanbûr.

Scena ,,Nunta din Cana Galileii'' din pictura Bisericii Domnești din Târgoviște, ctitorie a lui Petru Cercel (1583–1585), repictată în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, în anul 1698 (foto: Eduard Rusu). Privind de la stânga la dreapta, vedem un kemân, un kanûn, o trompetă dreaptă, o pereche de nagarale și o specie de tanbûr (bağlama).

muzica unui ospăț domnesc de la Curtea lui Constantin Șerban (1654-1658): „tarafurile și toți lăutarii sunau din santur și din nagarale și strigau într-un glas". Instrumentele muzicale menționate erau specifice muzicii orientale culte. Tot la Curtea aceluiași domn, și din nou în cadrul unui ospăț, aflăm că „lăutarii cu tobe, fluiere, trâmbițe și tambure, apoi măscăricii, cântăreții turci și măștile au stat cu toții sub cerdacul unde se petrecea ospățul". Și de această dată, atmosfera este una asemănătoare cu cea de la Curtea sultanului.

De asemenea, tot Paul din Alep descrie obiceiurile țării din a doua zi de după Bobotează: „Toți scamatorii, lăutarii și cântăreții, cu tobe, fluiere, nagarale și trâmbițe, precum și tarafurile turcești și cele valahe au colindat pe la casele bogaților". Aici sunt amintite toate categoriile de muzică de la Curte, precum și pe acei scamatori, numiți în documentele noastre „jucători", dar și „tarafurile turcești", care sunt mereu menționate la plural în acest jurnal, aspect care indică prezența a cel puțin două astfel de formații muzicale.

EXTRAVAGANȚELE MUZICALE DE LA CURTEA LUI BRÂNCOVEANU

Un alt domn român cunoscut peste tot prin bogăția și fastul Curții sale a fost Constantin Brâncoveanu (1688-1714), despre care aflăm, prin mărturia unui călător străin, că avea la ospețe o muzică „împărțită în muzică creștină, turcească și persană".

Datorită acestei mărturii observăm că la Curtea lui Brâncoveanu exista, pe lângă muzica creștină – care putea fi atât una locală, de divertisment, cât și una bisericească, întrucât la ospețele domnești psalții bisericilor aveau un rol bine definit –, și una turcească, adică o formație de muzică clasică otomană, dar și una persană, așa cum era moda la Constantinopol.

Din această relatare putem înțelege că cele două muzici orientale, turcească și persană, erau două entități diferite, care se deosebeau atât prin sonoritate, cât și prin instrumentele muzicale folosite, motiv pentru care se și putea face deosebire între ele. Câțiva ani mai târziu, un alt călător străin participă la nunta uneia dintre fiicele lui Constantin Brâncoveanu, iar la nuntă remarcă muzica și atmosfera de sărbătoare zicând: „S-au făcut multe alte jocuri și tot felul de dansuri, turcești, arăbești, chinezești, tătărești, franțuzești, spaniole și leșești și au ținut toată noaptea până la ziuă; nu le pot descrie pe toate câte au fost".

Abundența atâtor formații muzicale exotice, aduse din toate colțurile lumii și reprezentând cele mai importante culturi ale vremii, poate să ne sperie la o primă vedere și chiar să ne facă să credem că nu e adevărat, dar, dacă ne raportăm la potența politică și financiară a domnului Țării Românești, la influența pe care o exercita și la specificul vremii, fiind contemporan cu regele Franței, Ludovic al XIV-lea, putem înțelege relativ ușor că un domn de talia lui Brâncoveanu își putea permite așa ceva. Mai mult, toate aceste gesturi și aspecte reprezintă, în fond, o manifestare de putere, indiferent de caracterul ei, deoarece doar suveranii aveau voie să se bucure de aceste privilegii și doar un domn ca Brâncoveanu își putea permite o asemenea extravaganță.

Scena ,,Nunta din Cana Galileii'' din pictura bisericii ,,Adormirea Maicii Domnului'' din Râmnicu Sărat, județul Buzău, ctitorită de Constantin Brâncoveanu între 1691 și 1697 și pictată în anul 1699 (foto: Eduard Rusu). Aici putem observa un tanbûr, o trompetă dreaptă și o variantă de kemân.

MUZICA VREMII, ÎN PICTURILE BISERICILOR

Situații similare putem întâlni și în cazul altor domni, precum Matei Ghica (1753-1756), la Curtea căruia un diplomat polonez observă că „după masă [ospățul domnesc la care a fost invitat] s-a oferit cafea și domnul a poruncit să vină dănțuitori ca să joace toate dansurile orientale, după muzica lor". Toate aceste dansuri orientale, care pot fi otomane, persane, arabe și altele, presupuneau în mod logic și formațiile muzicale aferente, care să interpreteze acea muzică de dans, de aceea credem, și din prisma acestui exemplu, că muzica orientală cultă, indiferent de factura ei, era una bine-cunoscută în capitalele celor două țări românești. De asemenea, Ion Neculce ne spune că la Curtea lui Grigore al II-lea Ghica, la mijlocul secolului al XVIII-lea, se interpretau cântece hagimești, adică persane.

Exemplele expuse aici, din categoria de surse a izvoarelor scrise, sunt cele mai importante și clare pentru a arăta prezența muzicii clasice otomane și persane pe teritoriul Moldovei și al Țării Românești. Despre același lucru putem observa, poate și mai clar, din pictura bisericilor ctitorite în această perioadă, în anumite scene care ilustrează elemente ale cotidianului aulic al vremii, precum ospețele domnești sau ritualul de încoronare, scene care, prin caracterul lor, se îndepărtează de rigoarea erminiei bizantine, artistul având frâu liber în a expune realitatea pe care o avea dinaintea ochilor. Astfel, atât în Moldova, cât și în Țara Românească există numeroase astfel de exemple care ne arată efectiv muzica vremii, iar prin corelarea acestor imagini cu informațiile din izvoarele scrise putem ajunge la un rezultat satisfăcător privitor la studiul muzicilor vremii.

FESTIVALUL DE MUZICĂ ORIENTALĂ
„DIMITRIE CANTEMIR"
26 - 28 MAI 2023
CONCERT EXTRAORDINAR AL ANSAMBLULUI DE MUZICĂ VECHE ANTON FILIPPI (BUCUREȘTI)
CONDUCĂTOR MUZICAL CONSTANTIN RĂILEANU
CONCERT EXTRAORDINAR AL ANSAMBLULUI BIZIMBÂRA POPULLUĞU (ISTANBUL)
CONDUCĂTOR MUZICAL FIKRET KARAKAYA
CONCERT EXTRAORDINAR AL ANSAMBLULUI NEOCLASSICAL (TEHERAN)
CONDUCĂTOR MUZICAL ARASH MOHAFEZ
Parteneri în organizarea festivalului
ComputerLand
Parteneri media
INTRAREA LIBERĂ. ÎN BAZA REZERVĂRII FĂCUTE PE PAGINA cantemir300.mmb.ro. ÎN LIMITA LOCURILOR DISPONIBILE
Afișul Festivalului de muzică orientală „Dimitrie Cantemir" de la Iași

FESTIVALUL DE MUZICĂ ORIENTALĂ „DIMITRIE CANTEMIR" DE LA IAȘI

Festivalul de muzică orientală „Dimitrie Cantemir", ce s-a desfășurat în perioada 26-28 mai a.c. la Iași, a fost prilejuit de împlinirea, anul acesta, a trei secole de la trecerea la cele veșnice a domnului și marelui cărturar român Dimitrie Cantemir, desfășurându-se în contextul „Anului cultural Dimitrie Cantemir și Ciprian Porumbescu", decretat de Parlamentul României.

Inițiativa organizării acestui festival a aparținut Arhiepiscopiei Iașilor, căreia i s-au alăturat mai mulți parteneri din rândul instituțiilor publice și culturale. Ideea comemorării lui Dimitrie Cantemir la Iași – capitala țării pe care el a condus-o în două rânduri, dar și locul în care se află osemintele sale, aduse din Rusia în anul 1935, la Mănăstirea „Sfinții Trei Ierarhi", ctitoria lui Vasile Lupu – prin muzică și nu orice muzică, ci doar muzică otomană și persană, compusă și culeasă de el însuși, este motivată de faptul că în România Dimitrie Cantemir este prea puțin cunoscut din perspectivă muzicală. Chiar dacă această muzică nu mai face parte astăzi din cultura muzicală românească, ea a fost totuși o muzică foarte apreciată la noi timp de aproximativ două secole, până dincolo de jumătatea secolului al XIX-lea, când Occidentul ia locul Orientului în tot ceea ce înseamnă moda și modul de viață ale românilor.

De aceea, aducerea în fața publicului a unui Dimitrie Cantemir altfel decât cel cunoscut prin intermediul *Descriptio Moldaviae* a pornit din dorința de a atrage atenția românilor și către altă dimensiune a învățatului român, cea de muzician, una dintre multiplele fațete culturale

Concertul Ansamblului „Anton Pann" din București

Concertul Ansamblului „Bezmârâ" din Istanbul

ale sale, știind că în străinătate, și mai ales în Turcia, muzicianul Dimitrie Cantemir, în sensul global al termenului, este mai bine cunoscut și mai prezent.

În cele trei zile de festival, la care publicul a avut acces liber în baza înscrierii pe pagina de internet https://cantemir300.mmb.ro/, au concertat trei dintre cele mai cunoscute ansambluri muzicale la nivel mondial, specializate în interpretarea muzicii clasice otomane.

În prima zi a festivalului a concertat, în *Sala Unirii*, Ansamblul cameral de muzică veche „Anton Pann“ din București, condus de Constantin Răileanu.

Acest concert a făcut parte din proiectul *Restitutio Cantemir*, ce a presupus un turneu european, în Paris, Berlin, Cracovia și Bruxelles, unde s-a cântat muzică compusă și culeasă de Dimitrie Cantemir; ultimul oraș din această listă fiind Iași. Tot în cadrul acestui proiect, publicul a putut vedea și o expoziție foto-documentară, organizată în colaborare cu Arhivele Naționale ale României, cu fotocopii după documente de cancelarie emise de domnul moldovean sau în legătură cu acesta, precum și fotocopii cu fragmente din tratatul său de muzică clasică otomană. Concertul Ansamblului „Anton Pann“ a uimit și prin faptul că, prin intermediul unei holograme, Dimitrie Cantemir însuși a prezentat reprezentația și a vorbit despre muzica sa, interpretând chiar și un fragment muzical la ney.

În a doua zi a festivalului, tot în *Sala Unirii*, a concertat Ansamblul „Bezmârâ“ din Istanbul, condus de Fikret Karakaya.

Iar în cea de-a treia zi a concertat, în sala „Iustin Moisescu“ din cadrul Complexului Mitropolitan din Iași, Ansamblul „Neoclassical“ din Teheran, condus de Arash Mohafez.

Festivalul de muzică orientală „Dimitrie Cantemir“ de la Iași a reprezentat o premieră pentru România: a fost pentru prima dată când s-a organizat un festival dedicat lui Dimitrie Cantemir în care să se cânte doar muzică de factură cantemiriană. În toate cele trei zile de festival au asistat aproximativ 1.700 de persoane, care s-au arătat foarte entuziasmate de muzica ascultată și de felul în care au performat artiștii celor trei ansambluri.

Manifestările culturale și științifice dedicate personalității lui Dimitrie Cantemir continuă să se desfășoare la Iași pe durata întregului an comemorativ.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Acad. Andrei Eșanu, coord., *Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII*, Editura Știința, Chișinău, 2008.

Călători străini despre Țările Române, vol. IX, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Academiei Române, 1997.

Călători străini despre Țările Române, vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dresca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1973.

Călători străini despre Țările Române, vol. VIII, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dresca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.

Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Virgil Cândea. Text rus îngrijit de Anca Irina Ionescu, în Idem, Opere Complete, VIII, tomul II, ediție critică publicată sub îngrijirea lui Virgil Cândea, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.

Eduard Rusu, *Muzica și puterea politică în Moldova și Țara Românească, secolele al XV-lea – al XVIII-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași, Iași, 2021.

Eugenia Popescu-Judetz, *Dimitrie Cantemir. Cartea Științei Muzicii*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973.

Ion Neculce, *Opere. Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982.

Paul din Alep, *Jurnal de călătorie în Moldova și Valahia*, studiu introductiv, ediția manuscrisului arab, traducere în limba română, note și indici de Ioana Feodorov, Editura Academiei Române, București; Muzeul Brăilei-Editura Istros, Brăila, 2014.

Walter Feldman, *Music of the Ottoman Court: Makam, Composition and the Early Ottoman Instrumental Repertoire*, VWB, Verlag fûr Wissenschaft und Bildung, Berlin, 1996.

SCANEAZĂ QR CODE-UL ȘI ASCULTĂ!

Concertul Ansamblului „Neoclassical'' din Teheran

ABONEAZĂ-TE ȘI DESCOPERĂ Historia

în perioada 15 octombrie–14 noiembrie

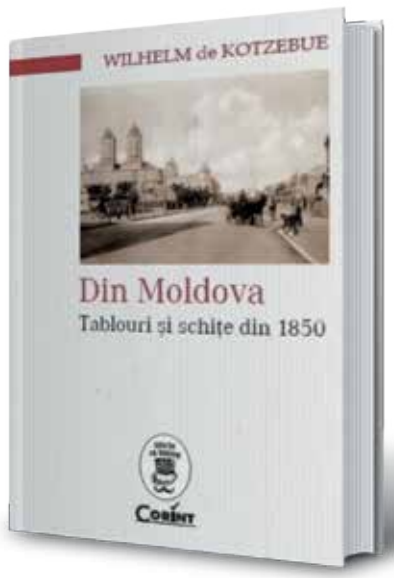

OFERTĂ SPECIALĂ!

Abonează-te la Historia* sau Historia + Historia SPECIAL
pe minimum 12 luni şi poți câștiga una dintre cele 40 de cărți oferite de editura Corint

CORINT

din moldova
TABLOURI ȘI SCHIȚE DIN 1850
de Wilhelm de Kotzebue

SCANEAZĂ CODUL QR

10% EXTRAREDUCERE PENTRU STUDENȚI ȘI PENSIONARI

Pentru a beneficia de extrareducerea de 10% din prețul de abonament, trimiteți fie copia carnetului de student vizat pe anul universitar în curs, fie copia talonului de pensie pe ultima lună, la abonamente@adevarulholding.ro.

PREȚURI LA ABONAMENTE CU PÂNĂ LA 31% MAI MICI FAȚĂ DE PREȚUL LA CHIOȘC

ONLINE: la http://abonamente.adevarul.ro

Prin **VIRAMENT BANCAR** sau **MANDAT POȘTAL** în contul SC ADEVĂRUL HOLDING SRL, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala DECEBAL, București, Bulevardul Unirii, nr. 64, bl. K4, scara 3 și 4, sector 3.
Cont RO70BRDE441SV58305914410

La FIRMELE DE ABONAMENTE și la TOATE OFICIILE POȘTALE

*Pentru acordarea premiilor este necesar să vă abonați la Historia sau Historia + Historia Special pe minimum 12 luni și să trimiteți copia dovezii de plată împreună cu talonul de abonament completat la SC ADEVĂRUL HOLDING SRL, București, Șos. Fabrica de Glucoză, nr. 21, sector 2, cod poștal 020331, sau e-mail abonamente@adevarulholding.ro.
**Premiile vor fi acordate prin tragere la sorți din numărul total al abonaților din luna curentă. Detalii în regulament și pe site-ul historia.ro.

	3 luni	6 luni	12 luni
Historia (apariție lunară)	(35 lei)	(69 lei)	(126 lei)
Historia SPECIAL (apariție trimestrială)		(19 lei)	(38 lei)
Historia + Historia SPECIAL	(46 lei)	(86 lei)	(161 lei)

INTRĂ PE HISTORIA.RO PENTRU A FI LA CURENT CU OFERTELE NOASTRE DE ABONARE.

Talon de abonament Historia ☐ Historia Special ☐

Nume şi Prenume..... CNP.....

Str. ..... Nr..... , Bl....., Sc....., Et....., Ap....., Localitate.....

Judet/ Sector ....., Cod poştal ....., Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal/ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala DECEBAL, București, Bulevardul Unirii, nr. 64, bl. K4, scara 3 și 4, sector 3. Cont RO70BRDE441SV58305914410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVĂRUL HOLDING S.R.L., București, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331, sau e-mail: abonamente@adevarulholding.ro.

Plata se va efectua până la data de 25 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr.677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L printr-o cerere scrisă.

Misiunea lui Vîșinski

DE STELIAN TĂNASE | FOTO: FOTOTECA ONLINE A COMUNISMULUI ROMÂNESC, GETTY IMAGES

După ce Armata Roșie a ocupat Bucureștiul, un înalt personaj sovietic debarca pe aeroportul Băneasa. Îmbrăcat cenușiu, în haine standard, arăta exact ca un amploaiat din Gogol. Ca un guzgan cenușiu tocmai ieșit din subterane sau ca un hârțogar confiscat de multele lui treburi funcționărești. Avea un aer pașnic, părea cineva incapabil să facă rău unei muște. Mutra lui te înșela. Palid, părea cineva care ieșea rar dintre dosare ca să îl vadă soarele. Avea în obraji acea „culoare kremliniană" despre care scria Milovan Djillas în cartea sa despre vizita la Moscova (*Milovan Djillas, Conversații cu Stalin). Andrei Ianuarevici Vîșinski era numele lui și obișnuia – în glumă/în serios, nu știu – să se prezinte drept „un burghez din Odessa". Poate o făcea după câteva păhărele de vodcă.

Vîșinski (în prim-plan) alături de Gheorghiu-Dej, cu pălăria în aer, Piața Gării de Nord, în martie 1945

Procurorul Andrei Ianuarevici Vîșinski citind sentințe în cadrul unui proces de epurare de la finalul anilor '30

Fusese menșevic în tinerețe. La congresul de la Londra, din 1903, al Partidului Social-Democrat din Rusia, cele două facțiuni – bolșevici și menșevici – s-au scindat. De atunci, dihonia a stăpânit mulți ani partidul. Menșevicii erau detestați de bolșevici, de Lenin mai ales. Stalin, după ce a preluat puterea, în anii '20, i-a prigonit și i-a decimat. I-a trimis în Gulag, în cazul fericit că scăpau cu viață. De obicei ajungeau în fața unui pluton de execuție.

Viața lui Vîșinski a constat în încercarea disperată de a-și face uitat trecutul menșevic. A dus o luptă continuă pentru a supraviețui. „Burghezul din Odessa" a devenit o slugă supusă în mâinile lui Stalin, care s-a folosit de el la treburile cele mai murdare. Și-a dat măsura ticăloșiei fără limite în timpul proceselor „Marii terori", care viza lichidarea Vechii Gărzi. Ca menșevic nostalgic, nu i-a displăcut această ocupație cinică – să îi căsăpească pe bolșevici. A plouat cu sentințe capitale. Ironia istoriei. După o logică paradoxală, „dialectică", Buharin, Kamenev, Zinoviev, colaboratorii lui Lenin, erau niște trădători. Se făceau vinovați de complot, puseseră la cale înfrângerea pretinsei revoluții proletare. Aceste procese au fost niște înscenări grosolane. Faptele descrise în rechizitorii nu aveau nicio legătură cu realitatea. Erau procese contrafăcute și execuții politice.

A urcat în carieră pe cadavre, literalmente, până la treapta de procuror general șef al URSS. Cineva ar putea număra cadavru cu cadavru. Își termina rechizitoriile cu formule ca aceasta – citez – „Cer ca toți acești câini turbați să fie împușcați, până la unul!". Nu arăta ca un căpcăun, nici ca un diavol, nici ca un monstru uman, ci ca un modest funcționar de provincie. Avea un aspect cu totul banal. Hannah Arendt a vorbit despre „banalitatea răului". Andrei Ianuarevici Vîșinski (n. la Odessa la 10 decembrie 1883) făcea parte dintre cei a căror aparență nu spune nimic, dar care ascunde – prin contrast – un criminal în serie, un sadic și un scelerat. Acesta era personajul – un cabotin și un satrap.

VOCEA LUI STALIN LA BUCUREȘTI

A debarcat la București cu misiunea să distrugă tot ce putea din lumea românească. Simpla lui apariție undeva provoca spaima interlocutorilor români. Elita politică locală se temea de el mai mult decât de toți mareșalii sovietici la un loc. Nutrea un profund dispreț pentru lumea din jur. Pe români îi trata ca pe niște sub-oameni. Când le vorbea, nu îi vedea. Nu cerea păreri, nu conversa. Dădea ordine și atât. Era His master's voice! Emisarul lui Stalin! Deși adjunct la Externe la mijlocul anilor '40, rămăsese 100% în sinea lui procuror. Nu avea nimic dintr-un diplomat.

Acesta era personajul debarcat la București în toamna anului 1944. Uneori, presa îi anunța vizita, dar nu întotdeauna. Mereu însă venea cu o misiune precisă. Dacă s-ar fi amorezat de Capitala noastră ar fi fost ceva. Sau de o duducă autohtonă – dar imaginația, poftele nu îl duceau până acolo. Știa doar că trebuia să îngroape definitiv regimul democratic de la București și a instigat cozile de topor

Gh. Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Gh. Tătărescu ș.a., la sediul Legației Sovietice, în martie 1945, primiți de o ,,gazdă'' severă: A.I. Vîșinski

locale – Dej, Pauker, Bodnăraș & Co. – să îi dea lovitura de grație. Din păcate, i-a reușit isprava. România nu-și va reveni o jumătate de secol.

Vîșinski umbla prin oraș într-o coloană, mașinile aveau numere de înmatriculare sovietice și însemne diplomatice. Avea gardă și era strict păzit. Era găzduit nu la Athénée Palace, cum era obiceiul pentru oaspeții străini ai guvernului, ci la ambasada URSS din șoseaua Kiseleff. Era ministru adjunct de Externe – și nu avea voie să se întoarcă la Moscova fără să-și fi făcut treaba 100%. Era înghețat de frică, deși la București era ceva mai cald decât în Rusia. Știa că în Siberia erau libere destule locuri, deși fuseseră internați acolo peste 10 milioane de cioloveci. S-ar fi găsit ceva și pentru el. La Lubianka, în spatele statuii lui Felix Djerjinski, era loc destul la un zid, cu un pluton de soldați care te privesc în ochi și îți ochesc inima. E de înțeles încăpățânarea, zelul de care a dat dovadă în relația cu politicienii români.

Așa, de pildă, în decembrie 1944, Ion Mihalache, al doilea om în PNȚ, a spus în cadrul unei audiențe oficiale cerute de Mihalache că PCR este un partid prea mic, nu are rădăcini și nici bază de mase, și nu va face față guvernării. Numai PNȚ, a mai zis Mihalache, este capabil să facă guvernul și este și dispus la o colaborare loială cu sovieticii. Vîșinski a respins propunerea și l-a poftit afară. Avea un dinte împotriva lui pentru că, în 1942, ceruse într-o scrisoare publicată în presă să plece voluntar pe frontul rusesc – în pofida vârstei – ca să lupte împotriva bolșevismului. Vîșinski a relatat discuția avută cu numărul 2 din PNȚ chiar în aceeași seară emisarilor USA și UK din Comisia Aliată de Control.

„O MÂNĂ DE CANALII DEVORATE DE AMBIȚII ÎNCEARCĂ SĂ SUBJUGE POPORUL ROMÂN"

Criza politică din România se declanșează în ziua când se termină Conferința de la Yalta. Atunci, generalul Rădescu a ținut un discurs de bilanț al guvernării sale. El trebuia să se țină la Cinema Scala. La ora începerii mitingului anunțat, sala era plină până la refuz de bravul proletariat bucureștean adus cu japca de la CFR, Vulcan, Lemaitre, PTT. Mitingul generalului a fost mutat urgent la Cinema Aro. Nu era deloc atmosfera marilor premiere cinematografice cu care bucureșteanul era obișnuit. Bulevardul amintea mai curând de preziua unei insurecții – baricade, patrule, armata în patrulă.

A doua zi, la prânz, duminică, trebuia să se țină un dineu oficial la Sala Cercului Militar cu membrii Comisiei Aliate de Control, membrii guvernului și corpul diplomatic. Generalul Rădescu nu dă curs invitației – ofensându-i pe ruși. A invocat, pentru a se sustrage, starea de sănătate, deși Gheorghiu-Dej și Petru Groza au insistat, prezentându-se la biroul său.

Pe lângă portofoliul de premier, generalul Rădescu îl deținea și pe cel de ministru de Interne. La 17-18 februarie au loc incidentele de la uzina Malaxa, care duc la o escaladare masivă a crizei. La 24 februarie, mulțimea strânsă în Piața Palatului este mitraliată de un detașament de șoc comunist. În aceeași seară, Rădescu se adresează românilor prin Radio București. Iată câteva extrase din discursul său: „O mână de canalii devorate de ambiții, la ordinul a doi străini, Ana Pauker și ungurul Vasile Luca, încearcă să subjuge poporul român și, în acest scop, nu ezită să se folosească de armele teroarei. (...) Vor să asasineze țara. Pe tot teritoriul nostru, crimele sunt nenumărate... Astă seară voi expune doar ce s-a întâmplat astăzi, pentru a zădărnici toate mârșăviile pe care încearcă să le impute poporului și mie însumi, ca să-și camufleze mai bine crimele. (...) În capitală, crimele lor sunt cele mai grave. Au tras asupra Palatului Regal. (...) Au tras asupra prefecturii poliției, au atacat ministerul de interne, unde mă aflam. Un glonte a spart fereastra și a pătruns în cabinetul meu de lucru. Acum trei sferturi de oră, cetățenii care manifestau pentru rege în fața Palatului Regal au fost mitraliați dintr-un automobil. Sunt doi morți și 11 răniți. (...) Sufletul negru al celor fără Dumnezeu și fără patrie nu a șovăit să se încarce cu aceste păcate. (...) Trebuie să ne ridicăm ca un singur om spre a face față pericolului. Eu și, alături de mine, armata ne vom face datoria până la capăt. În ce vă privește rămâneți la posturile voastre". Generalul știe ce spune – Ana Pauker, Emil Bodnăraș, Vasile Luca etc. nu numai că erau cetățeni sovietici, dar erau și agenți în subordinea serviciilor speciale sovietice. În ce măsură ei apărau interesele românești? Nu e greu de spus.

TOTUL ERA DEJA DECIS

Presa stipendiată de Moscova se năpustește asupra generalului Rădescu. Citez: „În cursul după amiezei, unități militare române masate în

Ministerul de Interne au tras asupra manifestanților pașnici... Din ordinul comandantului sovietic, toți soldații și ofițerii români care se aflau pe teritoriul românesc au fost dezarmați".

„Scânteia" și „România liberă" și-au făcut datoria față de stăpânii lor. Generalul Rădescu, de la 24 februarie, a devenit „fascistul Rădescu", „generalul călău" etc. Paginile celor două ziare s-au umplut de invective, acuzații și amenințări. Lumea cumpăra de la chioșcurile de ziare asemenea minciuni sfruntate nu pentru că ar fi fost pasionată de politica Moscovei, ci pentru că voia să afle la ce trebuie să se aștepte. Și se aștepta la ce era mai rău.

Două zile mai târziu (26 februarie), Andrei Ianuarevici Vîșinski cobora din avion pe aeroportul Băneasa. Se duce direct la Palat. Aici, în fața Regelui Mihai, cere imperativ 1/ demiterea generalului Rădescu, 2/ desemnarea ca prim-ministru a d-rului Petru Groza. Ca și cum nu era de ajuns, a predat regelui lista celor care trebuiau să facă parte din noul guvern. Lista era mai veche, dată din decembrie 1944, când Dej și Ana Pauker au fost în vizită secretă la Stalin. Fie că nu au aflat, fie cenzura a interzis publicarea știrii acestei vizite decisive.

Știind azi ce s-a discutat atunci la Kremlin cu Stalin, nu ne miră secretomania din jurul evenimentului. De fapt, la sfârșitul lunii februarie, când Vîșinski vine la București, totul era deja decis. Politicienii români din partidele istorice nu știau nimic despre aranjament. Așa că în jurul formării guvernului s-au legat speranțe, s-au făcut scenarii, s-au țesut intrigi. Presa a făcut analize, comentarii, presupuneri. A existat un interes maxim pentru cine îi urma ca premier generalului Rădescu. Fapt este că, odată cu încheierea Conferinței de la Yalta (4-11 februarie), Stalin a hotărât să mute decisiv. Fusese nemulțumit de răsturnarea lui Antonescu, pentru că îl obligase să amâne planurile de a sovietiza rapid România. Când Ana Pauker ateriza la București – pe aeroportul Băneasa, la 16 septembrie 1944, de mână cu unul dintre copii (Tania, minoră) –, ea a reproșat celor veniți să o întâmpine: de ce comuniștii s-au aliat cu regele? De ce Antonescu a fost înlăturat? Ana Pauker reprezenta pentru România voința lui Stalin. În februarie/martie 1945 venise momentul pentru Moscova să recupereze „episodul 23 august 1944". A doua zi după sosirea lui Vîșinski, mișcările de stradă au reînceput. Urma ultima repriză. Gong.

„YALTA SUNT EU!"

Mareșalul Rodion Malinovski, șeful Comisiei Aliate de Control, autoritatea militară supremă, a aterizat și el la București și a mutat trei divizii de blindate lângă Capitală. Sovieticii făceau, așadar, ultimele preparative pentru lovitura de grație. Comuniștii locali, o mână de oameni, s-au agitat și ei. Puterea era aproape după atâția ani de clandestinitate, pușcării și exil.

Generalul Rădescu ripostează, la 24 februarie. Lucrurile s-au petrecut astfel. O coloană de bucureșteni a manifestat pașnic în Piața Palatului. Nu s-au scandat lozinci, dar s-a intonat imnul. La un moment dat a apărut în Piața Palatului o mașină neagră, din care s-a mitraliat mulțimea. Apoi un pâlc de agitatori a coborât din câteva camioane și a atacat clădirea Ministerului de Interne. Garda a tras în aer și i-a împrăștiat pe provocatori. Conflictul escaladează. Prin oraș circulă zeci de tancuri cu stea roșie. Rădescu hotărăște să se adreseze românilor prin radio. Rostește o cuvântare patetică, transmisă în direct. S-a auzit critica severă adusă ocupației sovietice și cozilor lor de topor.

Generalul – nu e de mirare – era privit cu o ostilitate vădită de ocupantul sovietic. A fost forțat să demisioneze. Astfel, s-a deschis chestiunea succesiunii la guvern. Era rostul prezenței la București a sulfurosului personaj Vîșinski. S-a prezentat la ora

Vocea lui Stalin, Andrei Vîșinski, în calitate de ministru de Externe, la reuniunea ONU de la New York, august 1949

Instantaneu relaxat cu păpușarii-șefi Molotov și Vîșinski în anii în care jucau soarta României pe degete

15:00 în audiență la rege. Aici a recitat poezia cu care venise de la Moscova. Avea o voce monotonă și scorțoasă. A cerut ultimativ plecarea lui Rădescu, demiterea sa trebuia anunțată oficial în maximum două ore. Altă pretenție a fost ca până la ora 20:00 să fie anunțat numele noului premier. Vîșinski a dat și numele lui, deși era atributul regelui de a-l alege.

Era un amestec grosolan în afacerile interne și încălcarea suveranității României. Chiar și a declarației lui Viaceslav Molotov din 2 aprilie 1944 – dată la intrarea Armatei Roșii pe teritoriul României. Atunci ministrul de Externe sovietic anunța solemn (și mincinos) că URSS nu va schimba regimul politic în țările ocupate de Armata Roșie. Pagubă-n ciuperci, nu a crezut nimeni. Rușii sunt cunoscuți că nu își țin cuvântul dat. În februarie 1945, Kremlinul era decis să impună un guvern devotat intereselor sovietice. Nu mai aveau răbdare să aștepte să se producă o „revoluție", ca la Sankt Petersburg. De altfel, ar fi așteptat zadarnic. După părerea lui Stalin & Molotov, muncitorii români erau leneși, primitivi, fără conștiință de clasă. Au găsit o coadă de topor care să îi servească. Bineînțeles, în schimbul unei funcții cât mai înalte. Au găsit personajul în persoana dr. Petru Groza, singurul politician local în care avea încredere URSS, citește Stalin.

Când Regele Mihai a invocat prevederile documentului final al Conferinței de la Yalta, Vîșinski a izbucnit – „Yalta sunt eu!". A bătut cu pumnul în biroul regelui. A dat un ultimatum – în trei ore Rădescu să demisioneze, în cinci ore – la 20:00 – Palatul să anunțe numele noului prim-ministru, dr. Petru Groza. Vîșinski era un foarte bun actor, comediant veritabil. Kremlinul te învăța meserie, altfel nu aveai cum să supraviețuiești. Vîșinski a făcut stânga împrejur, a părăsit încăperea din Palatul Elisabeta trântind ușa atât de tare încât a căzut tencuiala. Ajuns la mașină, Vîșinski a lăsat încruntarea și a râs cu poftă. Își jucase cu brio marea scenă în fața regelui acestei țări înfrânte și neputincioase.

BOLȘEVICII APLICAU VECHILE METODE

La Stadionul Giulești erau masate în acest timp așa-zisele Formațiuni de luptă patriotice (FLP), detașamente muncitorești înarmate de Armata Roșie. Dacă regele refuza să semneze decretul de numire al lui Petru Groza, ordinul dat era să fie luat cu asalt palatul și arestat. Era o insurecție, o rebeliune, mai bine zis. Capitala era aproape de scenariul „asaltului palatului de iarnă", bolșevicii aplicau vechile lor metode.

Comunicațiile între centrul de comandă din Capitală și provincie au fost întrerupte. Armata română se găsea departe de Capitală, pe front, iar diviziile rămase acasă erau dezarmate și consemnate în cazărmi. Garda palatului a fost și ea dezarmată. Pe bulevardele Bucureștiului patrulau tancuri sovietice, făcând mult zgomot, pentru impresie. „La București, Palatul regal a fost cucerit doar de Vîșinski. De vreme ce țara era ocupată de un milion de ostași sovietici, masele fuseseră necesare doar pentru demonstrații. (...) Formarea guvernului Groza, la 6 martie, a fost prezentată ca rezultat al unei insurecții populare. (...) În Rusia din 1917 mai întâi a fost fapta, apoi cuvântul. În România, la început a fost cuvântul, apoi parodia și așa a continuat până în zilele

Moscova, prin vocea autoritară a lui Vîșinski, îl vrea pe Petru Groza premier – și dacă Moscova a vrut, așa a fost. Fotografie din martie 1945.

noastre“, scria Belu Zilber, comunist din primele zile (1920), spion sovietic condamnat în 1931, devenit agent al Siguranței, prieten bun cu Lucrețiu Pătrășcanu, închis sub Gheorghiu Dej (1948-1964). (Andrei Șerbulescu, *Monarhia de drept dialectic*).

MARILE CANCELARII ALE LUMII DEMOCRATE: DUPLICITATE ȘI CINISM

Să amintesc că, în zilele care au precedat acest moment crucial, atmosfera s-a încins brusc. Bucureștiul avea încă amintirea schimbărilor de guvern din perioada interbelică. Dar era în contratimp cu realitatea amarnică a ocupației țării de către Armata Roșie. Era ca și cum am fi fost o țară liberă, dar era o farsă. Nici prima, nici ultima.

Politicianul român – defazat, trăind în irealitate – își făcea iluzia că încă mai avea de jucat vreun rol. Cei mai realiști încercau să-și ofere serviciile, să se facă agreați de puzderia de generali, emisari, consilieri sovietici – noii stăpâni. Rușii aveau de gând să rămână aici pentru totdeauna. Toate carierele și favorurile depindeau de ei. La ambasada URSS din șoseaua Kiseleff era coadă permanent de ofertanți. Capitala colcăia de intrigi, se vehiculau scenarii, se alcătuiau liste cu miniștri. Bârfa și zvonul băteau totul ca la poker, pe principiul „gura bate cartea!“.

Palatul a încercat să facă propriul joc, sperând să depășească momentul critic. Pentru asta se baza în principal pe americanii și britanicii din Comisia Aliată de Control și pe diplomații din ambasadele respective. Nu știa că occidentalii aveau ordine precise să îi lase pe sovietici să ia toate deciziile, așa că se rezumau să facă figurație și să salveze aparențele. Palatul Regal, liderii partidelor istorice nu știau acest lucru, deși, după câteva experiențe triste, cam bănuiau ce se întâmpla în culise. Una declara Churchill (ca la Fulton) și altele erau ordinele primite de Foreign Office.

Cu Departamentul de Stat se petrecea același fenomen. Avem de-a face cu un exemplu de duplicitate și cinism practicate de marile cancelarii ale lumii democrate. Ce era cel mai rău era că regele, Maniu, Brătianu nu fuseseră informați. Dacă ar fi știut, ar fi putut să-și ia măsuri, să trateze altfel cu sovieticii, să adopte o politică mai realistă. Dimpotrivă, au fost mințiți, îndemnați să se opună și să nu facă concesii. Să spere că ocupația Armatei Roșii nu va dura, că este o chestiune de timp până când regimul democrat va fi restabilit.

ZVONURI DESPRE SFÂRȘITUL LUMII. BUCUREȘTI, 1944-1953
Stelian Tănase
Editura Corint
București, 2023

S-a vânturat insistent sloganul *Vin americanii!!!* Pe scurt, românii au fost folosiți ca un kleenex. Era ultimul serviciu pe care îl puteam aduce Occidentului. Naivii și chibiții Bucureștiului – o puzderie – au comentat prin redacții, saloane și cafenele, la sfârșit de februarie/început de martie 1945, despre șansele lui Lucrețiu Pătrășcanu sau Barbu Știrbey să devină prim-miniștri. Se și paria... Au fost rostite și alte nume mai mici (Titel Petrescu, dr. N. Lupu etc.) într-o febrilitate care amintea de marile zile ale istoriei interbelice.

Regele Mihai ignoră ultimatumul lui Vîșinski. S-a comportat în spiritul și litera Constituției din 1923. Ca atare, a inițiat consultarea liderilor politici. Pe 2 martie îi primește la palat pe Lucrețiu Pătrășcanu, Constantin Titel Petrescu, Petru Groza, Dinu Brătianu, Iuliu Maniu și îl propune premier pe Barbu Știrbey. Partidele din FND refuză colaborarea. Știrbey constată că nu poate forma guvernul și își depune mandatul.

MOSCOVA SPUNE NIET

Câteva cuvinte despre Barbu Știrbey. Își trăia ultimele zile. Un cancer la ficat ajunsese în faza terminală și nu mai putea fi salvat. Fusese amantul Reginei Maria. Se refugiase la Paris în 1930, odată cu Restaurația Regelui Carol. Fiul Reginei Maria îl detesta din cauza legăturii cu maică-sa și a rolului său în politică. La Paris, a fost ținta unui atentat.

Cei doi se întâlneau în acei ani în străinătate, monitorizați de agenții lui Moruzov. Carol i-a interzis să asiste la funeraliile Reginei Maria. În 1940, după plecarea lui Carol al II-lea, revine la București. Conduce negocierile cu Aliații de la Cairo. Avea asentimentul regelui, al celor doi Antonești, al lui Maniu și Brătianu. În septembrie 1944 face parte din delegația care merge la Moscova pentru semnarea Armistițiului. În februarie/martie 1945 e numele despre care se vorbește insistent pentru a forma noul guvern. Ziarele publică pe pagina întâi culisele tensionate ale crizei politice. Un exemplu – la 1 martie, „Fapta“ titrează: „Guvern Barbu Știrbey?“, iar un larg articol anunță: „Suveranul primește în audiență pe reprezentanții partidelor politice. Cu o zi înainte au fost în audiență la Palat Gh. Tătărescu, Lucrețiu Pătrășcanu, C-tin Vișoianu, N. Rădescu. Urmau, a doua zi, Iuliu Maniu, Constantin I.C. Brătianu, dr. Petru Groza, Gheorghiu Dej. Cercurile neutre pretind că până la urmă se va ajunge la un nou guvern de colaborare a forțelor democratice prezidat de un civil. Se citează numele dlui Barbu Știrbey. D-sa va fi chemat la Suveran după ce se vor termina consultările și va fi învestit cu mandatul de a alcătui un cabinet de concentrare“.

Moscova spune NIET și îi cere lui Vîșinski să îl impună pe dr. Petru Groza cu orice preț.

* TEXTUL ESTE UN FRAGMENT DIN VOLUMUL *ZVONURI DESPRE SFÂRŞITUL LUMII*, APĂRUT RECENT LA EDITURA CORINT. INTERTITLURILE APARŢIN REDACŢIEI.

Rusia și alegerile prezidențiale americane

LA CINEMA

Lungmetrajul de debut al Tinei Satter spune povestea arestării lui Reality Winner, o lingvistă de 25 de ani din Forțele Aeriene și contractor al National Security Agency, care a divulgat presei informații clasificate referitoare la amestecul Rusiei în alegerile prezidențiale americane din 2016. Filmul Reality este o adaptare a piesei de teatru din 2019, cu dialoguri extrase din audierea tinerei Reality în fața agenților FBI.

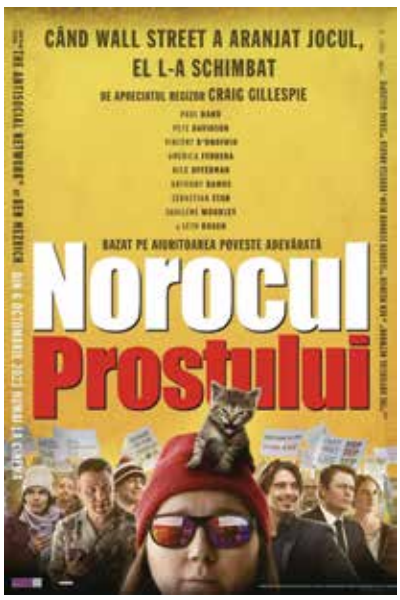

Întâmplări nebunești

LA CINEMA

Ca o trimitere la lupta dintre David și Goliat, Norocul prostului spune povestea bazată pe întâmplările nebunești, dar reale, care au făcut ca oameni de rând să învingă Wall Streetul la propriul joc, transformând GameStop (un magazin de jocuri video) în cea mai „fierbinte" companie din lume.

Așteptările contemporane

LA CINEMA | DIN 27 OCTOMBRIE

Nu aștepta prea mult de la sfârșitul lumii (titlul citează un aforism de Stanislaw Jerzy Lec) e o producție atipică (jumătate comedie, jumătate road-movie) despre muncă, exploatare, oboseală și moarte. În egală măsură, e despre complicata problemă a construcției imaginilor în epoca noastră.
Ilinca Manolache, Ovidiu Pîrșan, Nina Hoss și Dorina Lazăr joacă în rolurile principale.
Cel mai nou film scris și regizat de Radu Jude este propunerea României pentru Premiile Oscar 2024, la categoria „Cel mai bun lungmetraj internațional".
„«Nimic nu m-ar dezgusta mai mult, din punct de vedere moral, decât să primesc un Oscar», spunea marele cineast Luis Buñuel cu ceva vreme înainte chiar să primească un Oscar! Noi, cineaștii mărunți, nu putem spera să fim la înălțimea contradicțiilor bunueliene, așa că ne bucurăm de faptul că filmul nostru reprezintă propunerea României la Oscarul pentru film străin", a declarat regizorul.

Bani însângerați

LA CINEMA | DIN 20 OCTOMBRIE

Noul film al lui Martin Scorsese este inspirat din evenimente reale, descrise în cartea The Flower Moon Murders: Crimes in the Osage Nation and the Birth of the FBI, semnată de David Grann, un bestseller publicat în 2017. Acțiunea este inspirată de un caz devenit celebru, în care aproape șaizeci de indieni americani din tribul Osage au fost asasinați între anii 1921 și 1925. În aceeași perioadă se năștea Biroul Federal de Investigații (FBI) din Statele Unite, iar cazul acesta a fost unul dintre primele investigate.
În cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea, în Oklahoma, tribul indian Osage a obținut legal drepturile de a primi redevențe pentru petrolul

descoperit pe pământurile lor, așa că această comunitate a strâns averi de zeci de milioane de dolari, devenind una dintre cele mai bogate din lume. Drama istorică Crimele din Osage County: Bani însângerați îi are în distribuție pe Leonardo DiCaprio, Robert De Niro, Jesse Plemons, Lily Gladstone.

EXPO | DE ADINA SCORŢESCU

Eveniment Brâncuși

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ TIMIȘOARA | PÂNĂ PE 28 IANUARIE 2024

„Brâncuși: surse românești și perspective universale" este cea mai amplă expoziție Brâncuși organizată în România în ultimii 50 de ani. Curatoriată de Doina Lemny, expoziția de la Timișoara oferă vizitatorilor diverse etape ale parcursului artistic brâncușian. În dialog cu cele 22 de sculpturi expuse se află și o inedită selecție de fotografii, alături de fragmente filmate de Brâncuși însuși. În total, vor putea fi admirate peste 100 de opere. Expoziția beneficiază de împrumuturi excepționale de la Centre Pompidou, Tate, Fundația Guggenheim, Muzeul Național de Artă al României și Muzeul de Artă Craiova, precum și din 3 colecții particulare. Pentru vizitatorii români și străini la Timișoara, Capitală Europeană a Culturii în 2023, expoziția reprezintă o șansă unică de a descoperi și admira lucrările artistului care a reușit să transmită moștenirea culturală a țării sale de origine în cel mai subtil mod, împletind-o cu simboluri universale.

Periferia Bucureștiului interbelic

PALATUL SUȚU, BUCUREȘTI
PÂNĂ PE 19 NOIEMBRIE

În secolul al XV-lea, Bucureștiul era coagulat în jurul Palatului Domnesc, pentru ca, nu după mult timp, să crească până în zona actualei Universități, ajungând apoi, către debutul veacului al XIX-lea, în zona Palatului Regal. La finele aceluiași secol, orașul avea să fie delimitat de o șosea periferică circulară pe un traseu care unea gările Nord, Obor, Filaret și Cotroceni. Expoziția „Aspecte ale periferiei Bucureștiului în perioada interbelică" prezintă periferia bucureșteană din perioada când orașul se afla în plină transformare edilitar-urbanistică. Această transformare a început dinspre centru către periferie, cunoscând totuși tempouri diferite.

Mesaje în piatră

PALATUL SUȚU, BUCUREȘTI
PÂNĂ PE 28 OCTOMBRIE

Patrimoniul istorico-cultural pe care îl deține Bucureștiul este pe cât de vast, pe atât de necunoscut. Un segment al său este reprezentat de crucile din piatră, care transmit informații despre stilul de viață al orășenilor veacurilor trecute și despre evenimentele la care au fost martori locuitorii săi (războaie, epidemii, conflicte sociale sau juridice).

A fost o vreme când crucea din piatră era o prezență permanentă în mahalalele bucureștene. A existat chiar și un cartier care a purtat numele „Crucea de piatră". În repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București erau identificate șapte cruci doar în mahalaua Olari-Pantelimon.

Expoziția „Mesaje săpate în piatră" ne invită la o recuperare a memoriei urbane.

Carol al II-lea, un portret

CAROL AL II-LEA, CARLISMUL ȘI CARLIȘTII ÎN ROMÂNIA ANILOR 1930

AUTOR: DORU LIXANDRU

EDITURA CORINT

NUMĂR DE PAGINI: 560

EDITURACORINT.RO

Printr-un demers puternic în istoriografia românească, Doru Lixandru analizează dintr-o perspectivă cu totul nouă domnia Regelui Carol al II-lea (1930–1940), care a marcat istoria României în secolul XX. Volumul analizează carlismul ca un fenomen politic, social și cultural original, evidențiind personalitatea puternică a suveranului și maniera în care joacă rolul de reformator. Cartea prezintă originile ideologice ale carlismului în contextul apariției României Mari, activitatea grupului de adepți care l-au propulsat pe Carol al II-lea spre putere.

Din război în război

DRUMUL SPRE IAD

AUTOR: IAN KERSHAW

EDITURA LITERA

NUMĂR DE PAGINI: 1072

LITERA.RO

În vara anului 1914, cea mai mare parte a Europei s-a prăbușit într-un război atât de catastrofal încât a zdruncinat politica și însuși sistemul de credințe al continentului într-un mod fundamental. Totul s-a prăbușit într-un haos de o sălbăticie aflată dincolo de orice termen de comparație. În 1939, europenii aveau să înceapă un al doilea conflict, care a reușit să fie chiar și mai teribil – un război în care uciderea civililor a ocupat scena centrală și care a culminat cu Holocaustul.

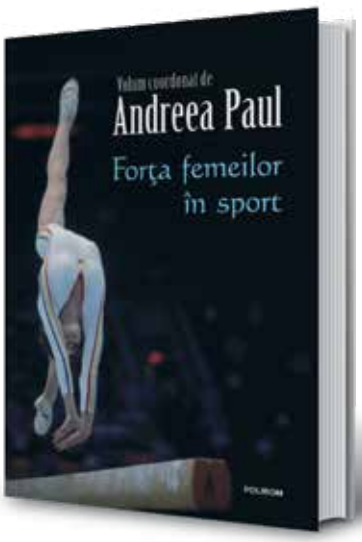

Performanță feminină în sport

FORȚA FEMEILOR ÎN SPORT

AUTOARE: ANDREEA PAUL

EDITURA POLIROM

NUMĂR DE PAGINI: 400

POLIROM.RO

Unul dintre atuurile României în tabloul european și global îl constituie rezultatele obținute în sport. Dar poziționarea noastră în topurile lumii din acest punct de vedere datorează extrem de mult și contribuțiilor feminine. Prin urmare, al patrulea volum din seria dedicată de Andreea Paul româncelor contemporane reunește mărturiile a peste 80 de femei care au avut performanțe remarcabile în sport sau au fost legate într-un fel sau altul de sportul feminin autohton. În prima parte a cărții aflăm poveștile unor românce cu rezultate excepționale în gimnastică, atletism, canotaj, scrimă etc., de la Nadia Comăneci la Elisabeta Lipă, de la Iolanda Balaș la Gabriela Szabó, de la Ana Maria Brânză la Andreea Răducan. În a doua parte privim lucrurile din punctul de vedere al unor importante antrenoare ce, de-a lungul timpului, au modelat copii talentați care au ajuns apoi sportivi de performanță. Partea a treia e dedicată jurnalistelor din presa sportivă de la noi, multe dintre ele scriind pentru prima dată la persoana întâi despre propria carieră și despre experiențele lor profesionale, perspectivă ce întregește imaginea femeilor fără de care sportul românesc ar fi fost mult mai sărac.

Viena! Inima Europei

POVESTEA VIENEI – EDIȚIA A II-A

AUTOR: JEAN DES CARS

EDITURA CORINT

NUMĂR DE PAGINI: 320

EDITURACORINT.RO

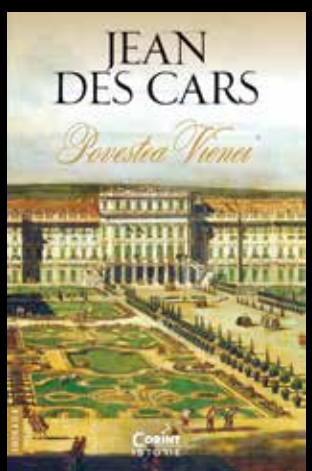

În Viena, tradiția și modernitatea se împletesc de secole, clasicul și avangarda coexistă întru inteligență și armonie. Viena tradițională și imperială, Viena burgheză și populară, Viena triumfătoare și Viena umilită, Viena republicană și socialistă, anexată, răzbunată, bombardată și apoi liberă, acestea sunt marile momente ale unei mari metropole. Minunatele cafenele, unde putem petrece o zi întreagă citind sau scriind fără a fi deranjați; cea mai mare sală de bal din Europa și școlile în care se învață și astăzi valsul în costum și rochie lungă; Art Nouveau, care se rupe de tradiție înainte de 1900 pentru ca inspirația lui Gustav Klimt, Otto Wagner și Joseph Hoffmann să poată înflori; bisericile baroce, ale căror vitralii au vibrat la geniul celor mai mari muzicieni, de la Haydn la Mahler: orașul acesta este un vârtej de artă și istorie.

TV | DE ADINA SCORȚESCU

Misterele din istoria României

HISTORY CHANNEL | PREMIERA DUMINICĂ, 29 OCTOMBRIE, LA ORA 21:00

În Enigmele României, actorul Marcel Iureș cercetează o serie de mistere, legate de istorie, geologie, castele, crime, lumini cerești, tulburări mintale și ritualuri religioase ascunse. Iată câteva dintre ele: Care e locul în care se află mormântul lui Vlad Țepeș? Din ce cauză a murit Mihai Eminescu? Unde sunt tablourile dispărute în urma „marelui jaf'' de la Muzeul Brukenthal? Ce știm despre misterul iahtului Ostara, nava ce deținea o comoară în aur a unor nobili ruși, care au fost găsiți uciși aproape de malul românesc al Deltei Dunării în timp ce fugeau de bolșevici? „Este o emisiune intrigantă, care sper că îi va familiariza pe telespectatorii noștri cu noi perspective privind personalități și evenimente celebre care au definit istoria României. Cred că această emisiune va fi o mare oportunitate de a promova moștenirea culturală fascinantă a României în întreaga lume, iar eu sunt onorat să fiu ambasadorul ei'', a declarat Marcel Iureș.

O istorie obraznică

HISTORY CHANNEL
MARȚEA, LA ORA 21:00

Actrița, cântăreața și prezentatoarea de televiziune Amanda Holden, alături de istoricul Dan Jones, explorează felul în care comportamentele sexuale au modelat de-a lungul timpului civilizațiile în moduri pe care abia acum începem să le descoperim.
Seria documentară Sex: O istorie obraznică folosește imagini de arhivă și reconstituiri dramatice.

Evoluția Chinei moderne

VIASAT HISTORY | PREMIERA MIERCURI, 18 OCTOMBRIE, LA ORA 22:00

Descoperiți figuri marcante din istoria Chinei, precum împărăteasa Cixi, Mao Zedong și Jack Ma. Această investigație istorică și geopolitică explică în ce fel s-a reinventat China, pentru a reveni la gloria ei de odinioară, prin acțiunile unor figuri politice importante, dar și cu ajutorul unora care au rămas în umbră.
Combinând imagini de arhivă, segmente de animație unice și explicații ale unor istorici de faimă internațională, documentarul în două părți China reinventată schimbă complet punctul de vedere occidental despre istoria Chinei.

Egiptul Antic

VIASAT HISTORY | MARȚEA, LA ORA 22:00

În octombrie, ne întoarcem în timp, în Egiptul Antic, pornind alături de arheologi și egiptologi în căutarea necunoscutului. Descoperiți Mormântul secret al Cleopatrei, o serie documentară din care aflăm mai multe despre locul de odihnă veșnică al acestei femei legendare, și nu ratați premiera celui de-al treilea episod din seria Reginele Egiptului Antic, o cronică a vieții fiicei Cleopatrei, pe nume Cleopatra Selene.
Lista de programe pentru toți fanii egiptologiei conține și alte titluri: De-a lungul și de-a latul Nilului, Secretele hieroglifelor, Misterele din Saqqara, Tutankhamon: Ultima expoziție.

Historia SPECIAL

FOTO: SHUTTERSTOCK

Kursk, o bătălie câștigată de serviciile de informații?

Într-un interval de peste trei luni, startul operațiunii Citadela a fost amânat de mai multe ori de către Hitler din diferite motive. Perioada de indecizie germană a favorizat partea sovietică. Conducerea sovietică a primit sau a obținut prin forțele proprii informații strategice atât prin rețelele de spionaj sau agenți, cât și datorită contribuției Aliaților.

În cele peste opt decenii scurse de la terminarea celui de Al Doilea Război Mondial s-au publicat numeroase lucrări despre informațiile cruciale obținute de Aliați (în particular, britanici) din interceptarea și decriptarea traficului radio german. Dezvăluirea în 1974 a secretelor spargerii mai multor cifruri care întrebuințau mașina de criptare Enigma în timpul războiului a însemnat începutul unor serii de dezbateri aprinse, dar și speculații despre ce a înfăptuit cu adevărat activitatea de decodificare și ce influență a avut asupra unor operațiuni militare majore. Impactul acestor informații cruciale asupra războiului reprezintă un subiect deschis, dar, fără îndoială, în multe confruntări militare a fost asul din mâneca Aliaților.

Care a fost rolul serviciilor de informații în bătălia de la Kursk? Găsiți răspunsul la această întrebare, dar și la multe altele, în numărul de toamnă al revistei „Historia Special”.

„HISTORIA SPECIAL“ ESTE DISPONIBILĂ LA TOATE PUNCTELE DE DIFUZARE A PRESEI

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE DIN ROMÂNIA

DIN SEPTEMBRIE,
la toate punctele de difuzare a presei

13 LEI

Historia.ro

ABONEAZĂ-TE!
Sună de luni până vineri, de la 9:00 la 18:00, la 0790139007 / 0790139009

CE NU ȘTIM DESPRE DIMITRIE CANTEMIR. A FOST UN MUZICIAN DESĂVÂRȘIT
15 lei
39,99 lei
WWW.HISTORIA.RO
Historia
RĂZBOIUL DE ZIUA ISPĂȘIRII
DIN MUZEELE ROMÂNIEI LUMEA LUI GOPO LA BRAȘOV
DADAISMUL HAZARDUL ȘI HAOSUL DEVIN ARTĂ
MISIUNEA LUI VÎȘINSKI

NOUL PRODUS DIGITAL POATE FI ACHIZIȚIONAT DIN

Paydemic

@HistoriaMagazin

@historia.romania

www.historia.ro